

DIPLOMADOLGOZAT

Turi Evelin

Emberi erőforrás tanácsadó mesterszak

Budapest

2023

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Budai Campus
Emberi Erőforrás Tanácsadó mesterszak**

**KISGYERMEK-NEVELÉSSSEL KAPCSOLATOS
ATTITÚDVIZSGÁLAT BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
VÁRMEGYÉBEN**

Belső konzulens: Dr. Suhajda Csilla Judit
egyetemi docens

Készítette: Turi Evelin
E23SFI
levelező

Intézet/tanszék: Vidékfejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet
Humántudományi és Szakképzési Tanszék

Budapest
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1. Nők munkaerő-piaci helyzete – régen és most	4
2.2. Kisgyermekes nők a munkaerő-piacon.....	7
2.3. A két demográfiai átmenet.....	13
2.4. Részmunkaidős foglalkoztatás.....	14
2.5. McKinsey kutatás	16
2.6. Az attitűd.....	18
2.7. KOHORSZ '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat.....	25
2.8. Gyermekkel otthon lévő apák tapasztalatai	32
3. Saját vizsgálat.....	35
3.1. Kutatási célok, kutatási kérdések és hipotézisek	35
3.2. A vizsgálat körülményei és helyszíne.....	36
3.3. Kutatási módszerek és a minta bemutatása.....	36
3.4. Eredmények	39
4. Következtetések, javaslatok	79
5. Összefoglalás.....	85
Irodalomjegyzék.....	88
Mellékletek.....	91
1. számú melléklet: A kutatáshoz felhasznált kérdőív.....	91
4. számú melléklet: Táblázatok jegyzéke	96
5. számú melléklet: Ábrák jegyzéke	97
Függelékek	98

1. Bevezetés

Aligha akad olyan téma, amely olyan erős indulatokat tud kiváltani, mint a kisgyermekes anyák helyzete. Olyasmi ez, amit – úgy tűnik – tényleg mindenki jobban tud annál, mint aki ezt a döntést meghozza, és az ellentétek nem állnak meg az országhatáron. Noha a gyerekek biológiai fejlődése és szükségletei a világon mindenhol ugyanazok, az állami rendszerek, az otthon töltött idő hossza és az anyagi támogatások nagyon eltérőek. Az USA-ban alig tudnak otthon maradni az anyák a gyermekükkel, mert semmilyen anyagi támogatásban részesülnek, addig Svédországban 2 hónap szabad jár még az apának is. Vajon van arany középút?

Diplomadolgozatom témája nagyon közel áll hozzám, magam is hasonló élethelyzetből írom e sorokat. Számos szakirodalom, disszertáció, TDK dolgozat és diplomadolgozat készült már a témában, de kevés foglalkozik a gyermekvállalással kapcsolatos attitűdökkel, sztereotípiákkal. A téma nagyon sokrétű, és mindenkinek van róla véleménye: hány évesen vállalnak gyermeket a nők, meddig maradjanak otthon a gyermekkel, mikor és hogyan térjenek vissza a munkába, egyáltalán visszatérjenek-e. Manapság már az is felmerül, hogy nem feltétlenül csak az anyára eshet-e a választás ebben az esetben, mivel már a jogszabályok is lehetőséget adnak rá, hogy ez akár az apa vagy valamelyik nagyszülő lehessen, ha a család érdeke úgy kívánja. A kisgyermekes nők értékviselésben szenvednek a kettős szerepük miatt, melyet a társadalom rájuk mér: egyszerre legyenek teljes értékű, gyermekükért mindent feladó családanyák és a munkaerő-piacon is teljes értékű munkavállalók. Nincs olyan döntés, bármelyiket is válasszák, amely miatt ne érné őket rosszállás valamelyik oldalról. Ha a főállású anyaságot választják, akkor lemondanak a karrierjükéről, alárendelik magukat a családnak, anyagi tekintetben elveszíthetik önállóságukat a párjukkal szemben, ha viszont visszatérnek dolgozni és bölcsődébe adják a gyermeküket, akkor emiatt kapnak hideget-meleget.

Napjainkban a foglalkoztatás köre Magyarországon is egyre szélesebb, a foglalkoztatáspolitikai és ehhez kapcsolódóan az esélyegyenlőségi akciók központi szerepet kapnak. Mindezek ellenére mégis azt mutatja a tapasztalat, hogy a megkülönböztetésen alapuló szegregáció jelen van a legtöbb munkakör, ágazat terén. A megkülönböztetés egyik alapja pedig sok esetben a nem. A vállalati vezetők és HR szakemberek felismerik-e ennek a speciális csoportnak a problémáit és igyekeznek-e rájuk reagálni? A fenti kérdések megválaszolása human szakemberek, emberi erőforrás tanácsadók számára kihívásokat tartogat, így a témának van relevanciája az általam végzett szakon.

Diplomadolgozatom első felében áttekintem a munkamegosztás és a női munka történelemben elfoglalt helyét. Ebből a részből kiderül, hogy a családban közösen végzett munka hogyan alakul férfi és nő közötti munkamegosztássá, melyben a nők szerepe egyre inkább leszűkül a ház körül végzett munkák és a gyermeknevelés színterére. Míg a férfiak számára megnyíltak a munkalehetőségek, melyek nem csak a mezőgazdasági munkákat jelentették, úgy a nők nagy mennyiségű, otthon végzett, de fizetség nélküli munkája degradálódott. Két nagy világégés és a szocialista propaganda kellett hozzá, hogy ez a kép jelentősen változzon: felszínre tört a dolgozó munkásnő pátosza. Az azóta eltelt évtizedekben összekeveredett egy mással a hagyomány és a globalizáció, a nők ebben a kettős helyzetben szinte satuba kerültek, hogy mindennek megfeleljenek.

Munkám második részében eme történelmi előzmények után egymás mellett kezelem a kisgyermekes nők helyzetét érő sztereotípiákat és a kisgyermekneveléssel kapcsolatos attitűdöket, mert véleményem szerint nem lehet a kettőt különválasztani, főleg abban az évtizedben, amikor a napi szintű diskurzus részei olyan fogalmak, mint a CSOK, a Babaváró hitel, a CSOK Plusz és a Gyed Extra. Eme családpolitikai döntések annyira hétköznapivá tették azokat a témákat, mint családtervezés, családba tervezett gyermekek száma, ingatlanvásárlás, jelzáloghitel, mintha azt kérdeznénk a másiktól, hogyan issza a kávé.

A harmadik rész egy kvalitatív és egy kvantitatív kutatást foglal magába. Kérdőíves kutatást végeztem a gyermekneveléssel kapcsolatos attitűdökről, a kisgyermekes nők munkába való visszatéréséről és a családbarát munkahelyekről. Ezután a dokumentumelemzés metodikáját használva megvizsgáltam egy városi és egy vármegyei szintű dokumentumot. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a vármegyei és városi vezetés mennyire foglalkozik ezekkel a témákkal, és milyen fejlesztési terveik, programjaik vannak a változások eléréséhez.

Szakedolgozatom következő részében összefoglalom az eredményeket és következtetések fogalmazok meg a további lehetőségeket és változtatások illetően, valamint hipotéziseim alapján végigveszem az eredményeket. Munkám révén képet kaphatunk arról, hogyan gondolkodnak erről az összetett témáról Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye lakói, és hogyan látják mindezt a városi, vagy éppen a vármegyei szakemberek.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. *Nők munkaerő-piaci helyzete – régen és most*

A munka és az arról való gondolkozás egyidős a történelemmel, így tehát nem szűkölködünk a munka történetével foglalkozó tanulmányokban sem. Már az őskorból is származnak olyan barlangrajzok, leletek, maradványok, melyek azt bizonyítják, hogy az őskori emberek felosztották egymás között a mindennapi élethez szükséges feladatokat, együtt gondoskodtak a család legfiatalabb és legidősebb tagjairól. Az ókori bölcseket is foglalkoztatta az a gondolat, hogy a nők és férfiak között fellelhető különbségek befolyásolják azt, hogy milyen munkát tudnak végezni, de abban egyetértettek, hogy a két nem együttes foglalkoztatásával hozzájárulnak a gazdaság és a társadalom fejlődéséhez. „A férfi és nő képességei közt nincs alapvető különbség, csak fokozati” – írja Platón *Az állam* (1988) című művében. Azonban a filozófusok ideáival szemben a gyakorlatban a fizikai munkát valamiféle robotnak tekintették, amely főleg a háztartás körüli feladatokra irányult, így nem a szabad polgárok, hanem a rabszolgák és a nők feladata volt. Az ókori Rómában és Athénban értelmetlen lett volna ugyanúgy munkának nevezni a szellemi munkát és a rabszolgák munkáját, így ekkor még nem használtak rá általános kifejezést (Kocka, 2001).

A középkori Európa népeinél a földművelésben és a kézműves munkákban az egész család részt vett. A munkát sújtó hátrányos megkülönböztetés felszámolásához hozzájárult a kereszténység elterjedése (Kocka, 2001). A Bibliából azt olvashatjuk ki, hogy a munka egyben átok és áldás is: csak az juthat a mennyországba, aki a földi életét, melyet Istentől kapott, hasznosan tölti el. A munkát már nem alantas, a polgárság számára degradáló tevékenységnek tekintették, hanem egyre inkább terjedt az a nézet, hogy a munka az emberi élet értelme. Szent Benedek tanai szerint a tétlenség a lélek legnagyobb ellensége, mert olyan gondolatokat ébreszt, amelyek nem keresztényiek, így a munka becsülete egyre nagyobbá válik¹. Másrészt a fáradtságos munka a Paradicsomból való kiűzetés egyik büntetése. A kereskedelem kialakulásával elindult a csere. Bár a férfiak és a nők továbbra is együtt termelték meg a javakat, de kialakultak a szerepek is: még a nők az otthoni feladatokat és a gyermekeket

¹ Forrás: Szent Benedek Regulája

https://pannonhalmifoapatsag.hu/wp-content/uploads/2019/01/regula_magyar.pdf

Letöltés: 2023. május 30.

látták el, a férfiak többet mozogtak a háztartáson kívül a pénzkeresés érdekében (Kocka, 2001).

A kapitalizmus és az iparosodás hatalmas változást hozott, mivel a férfiak már gyárakban helyezkedtek el, nem tudtak mindent maguknak megtermelni. Az iparosodás és az urbanizáció nagy mértékben központosította a keresetért végzett munkát, egyre jobban elkülönül egymástól a keresetet biztosító munkahely és az otthon, a család szférája (Kocka, 2001). A 19. század folyamán nagy változás következett be a női szerepek hármasságát illetően (feleség, háziasszony, anya): főleg a középosztálybeli nők tömegével helyezkedtek fizetett állásba. Gyárakban, bányákban kezdtek el dolgozni, ugyanolyan nehéz fizikai munkát végeztek, akár a férfiak, csak épp feleannyi bérért. Magasabb presztízsű, szellemi munkát nem is vállalhattak volna, mert az iskolák kapui zárva voltak előttük. Másrészt a háziasszonyi szerepkör egyszerűsödött a technikai fejlődésnek köszönhetően. Harmadrészt a közoktatás és a tankötelezettség bevezetésével kisebb feladat hárult a már iskolás korú gyerekek nevelésében (Borbíró, 2012). A nők biztonságát veszélyeztette a munkaügyi törvények hiánya, . kezdetben a társadalombiztosítás sem baleset, sem betegség esetére nem járt nekik, különösen a terhes nőket és az anyákat fenyegette a munkanélküliség. A 19. század végén és a 20. század elején hoztak a női- és gyermekmunka körülményeit szabályozó munkaügyi törvényeket.

A reformkorban egyre fontosabbá vált, hogy a magyar nők anyanyelvükre tanítsák gyermekeiket, olyan szinten, hogy azok majdan művelt társalgást tudjanak folytatni. Így előtérbe került az óvodaügy és a kisgyermek- és nőnevelés. A kérdéssel foglalkozók maguk is a női nemhez tartoztak, közöttük van a magyar kisdédóvó mozgalom alapítója, valamint több iskolaigazgató is (Brunszt Teréz, Karacs Teréz, Lövegy Klára, Teleki Blanka). Akkoriban kardinális kérdés volt, hogy ki tanítsa a lányokat, és hogy miket tanuljanak. Fáy András 1841-es *A nőnevelés és nőnevelő intézetek hazánkban* című művében azt írja, hogy a férfiak feladata a lányok nevelése, és elsősorban a hagyományos női szerepre való felkészítést tűzte ki célul. Az első leánynevelő intézetek fontosnak tartották az anyanyelvi oktatást, ezenkívül háztartástant, testnevelést, idegen nyelvet, irodalmat és természetismeretet tanulhattak itt a lányok (Borbíró, 2012).

A 20. század elején a fejlett nyugati országokban már a nők 20-30 %-a, Magyarországon 18-25 %-a vállalt munkát, ekkoriban közel 50 000 munkásnő dolgozott a gyárakban – ami a szakképzett munkaerő bérének leszorítását jelentette. Kezdetben alig találunk férjezett nőt a munkaerő-piacon, a hajadon nők munkavégzése számít csak elfogadottnak. Ahogy feljebb

haladunk a korlétrán, egyre csökken a gazdaságilag aktív nők száma (Molnár, 2020). Az I. világháború kezdeti szakaszában a folyamatos behívások miatt jelentősen csökkent a termelés, félbemaradtak az építkezések, leállt a közmunkaprogram. A hátszágban egyre jobban nőtt a munkanélküliség a mozgósítások miatt. A gyáriparba kerülő több mint 9200 nő többsége mezőgazdasági vagy ipari családból jött, így a képzetlen nőknek a szakmunkákat gyorsan el kellett sajátítaniuk. A munkásnőket a bérek leverése miatt is alkalmazták, ugyanis fizetésük 60-70 %-kal elmaradt a férfiakéhoz képest.

A háború ideje alatt megnőtt a munkát vállaló anyák száma is, a gyermekek ellátását legtöbb esetben a nagyszülők végezték. Sok munkásnő nem engedhette meg magának a férje bevonulása után, hogy saját lakást tartson fent, így inkább rokonokhoz költöztek. Még rosszabb volt a mezőgazdaságban dolgozó nők helyzete: ők a férjük bevonulása után gyermekeikkel együtt művelték a földet, azonban a nagybirtokosok csak a minimális napszámot fizették ki nekik a háborús beszolgáltatásra hivatkozva (Molnár, 2020). A szellemi munkát végző nők (tanítónők, titkárnők, hivatalnokok) munkaügyi helyzete sem volt fényesebb a munkásokénál, ők azonban középosztálybelinek tartották magukat, ennek megfelelően öltözködtek és viselkedtek. A tanítónői pálya már a háború kitörése előtt is nagyon népszerű volt a nők körében, és a szegényebb családok nőtagjai körében is elérhető volt. 1895-től megnyílt számukra az egyetemek bölcsészettudományi, orvosi és gyógyszerészeti kara, a háború végére Magyarországon már 1500 női orvos dolgozott.

A második világháború után a szocialista országokban – köztünk Magyarországon is – a teljes foglalkoztatás volt a cél. Emellett az alacsony bérek nem hagytak más választást, a családfenntartás érdekében a férfiaknak és a nőknek is dolgozniuk kellett, így kialakult a kétkeresős családmodell. Az anyákat sok intézkedés és szolgáltatás támogatta, óvodákat, napköziket, menzákat és mosodákat hoztak létre, ezzel is segítve a nők munkába állását. A propaganda szándéka az lett, hogy a köztudatban élő tradicionális női szerep teljesen átalakuljon, és a szocialista értékrendszer szerint élő „dolgozó nő” szovjet mintáját követve formálódjon ki nálunk is.

A rendszerváltással a gazdaság hatalmas változáson ment keresztül, a munkaerő-piac pedig teljes átalakuláson. Megjelent a munkanélküliség is, ami a nőket nagyobb mértékben érintette, mint a férfiakat. 1997-re a nőknek mindössze a fele volt gazdaságilag aktív. Visszaszorulásukban az is szerepet játszott, hogy egyre többen választották a továbbtanulást a ma-

gasabb fizetéssel járó munka reményében. Hazai sajátosságnak tekinthető Nyugat-Európához képest, hogy nagyon alacsony volt a részmunkaidős munkák száma, ami választásra kényszerítette a nőket: vagy teljes munkaidős munkát vállaltak, vagy háztartásbeliként kivonulnak a munkaerő-piacról (Koncz, 2008). A korábbi időszak „teljes foglalkoztatottságát” hirtelen felváltotta a munkaerő-piaci bizonytalanság, amelynek következményeként felütötte fejét az addig ismeretlen tömeges és tartós munkanélküliség. A 90-es évek során a fizikai-szellemi dolgozók aránya megváltozott, így a szellemi területen alkalmazott nők száma felülmúlta a fizikai területen dolgozókéét. A rendszerváltás alatt érintett ágazatokban (kohászat, építőipar) a foglalkoztatottak között a korábbi arányok után elenyészőnek minősíthető a nők részvétele. A 90-es évek elején munkájukat elvesztett nők inaktívvá váltak. Aggasztó, hogy a munkanélkülivé lett nők többsége a „kényszerű” nyugdíjazáshoz folyamodott, így közel 70%-kal nőtt a munkaképes korú nyugdíjasok száma (Lukács, 2007).

E fenti előzmények után jutottunk el a mai globalizált világunkhoz, melyben nem csoda, hogy a kisgyermekes nők a hagyomány és modernitás, anyaság és munkavállalás közti dilemmával találják szemben magukat. Emellett a férfi és női szerepek háttérbe szorulnak a házasságban a gyermekek érkezését követően, amely a házasságból is komoly energiákat emészt fel.

2.2. Kisgyermekes nők a munkaerő-piacon

2.2.1. Nemi szerepek és gyermekvállalás kapcsolata

A szerep elvárások, viselkedés normák összességét jelenti. Kisgyermekkorban az azonos nemű szülő követendő példává válik, így utánzás útján alakulnak ki a gyermekekben a nemi szerepek. A szülőktől látott minta már kisgyermekkorban beépül a viselkedési repertoárba. Az idő előrehaladtával újabb és újabb feladatköreink lesznek, egyik szerepből a másikba váltunk. Vannak velünk született szerepeink (nemi, rokonsági), valamint sok-sok felvett (foglalkozás, életkor, beosztás, társadalom). Identitásunk felépítéséhez az összes szerep beletartozik. A nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi elvárás és az egyéni beállítódás közötti egybeesés vagy eltérés jelentős hatással bír a nők gyermekvállalási tervére és annak realizálására. Ha az összetársadalmi attitűd nem esik egybe az egyéni nézetekkel, az feszültséget generálhat az egyén és a társadalom között, megnehezítve az egyén életcéljainak elérését. Több európai példát is találunk erre: azokban a konzervatív társadalmakban (Görögország, Spanyolország, Olaszország), ahol az anyaság előtérben van, emellett társadalmi

szinten is megnehezítik a nők kettős szerepében való helytállást (intézményi hálózat visszafogott fejlesztésével és a férfiak otthoni teendőinek nem kellő hangsúlyozásával), az már érzékelhető a demográfiai mutatókban is. A nők keresőtevékenységét és az anyaság összeegyeztetését segítő intézkedések, intézményrendszer hiánya makroszinten is megjelenik, így tükrözi az államvezetés tradicionális felfogását is (Pongrácz – S. Molnár, 2011).

Ezzel szemben a skandináv országokban a dolgozó anya alakja az idealizált makro és mikro szinten is, amely magyarázza ezen államok kedvező demográfiai mutatóit, az átlagosnál magasabb születésszámot. A családpolitikai intézkedések igyekeznek bevonni az apákat is a gyermekgondozásba, melyek kedvezően hatnak a családon belüli munkamegosztásra és az esélyegyenlőségre is. Mindezek lehetővé teszik, hogy a nők megvalósíthassák karriercéljait anélkül, hogy lemondjanak a gyermekvállalással kapcsolatos terveikről (Pongrácz – S. Molnár, 2011).

2.2.2. Európai összehasonlítás

Murinkó Livia (2014) tanulmányában a nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdöket vizsgálja hat európai országban, valamint azok kapcsolatát a gyermeknevelési és gyermekgondozási feladatok nemek közötti megosztásával a Generations and Gender Survey nemzetközi adatainak felhasználásával. Az országok között szerepel egy észak-európai (Norvégia), kettő nyugat-európai (Franciaország és Németország) és három kelet-közép-európai ország (Lengyelország, Románia és Magyarország).

Faktorelemzés segítségével három attitűdcsoporthoz alakult ki az adathalmazból: a gyermekvállalás és a kétszülős család fontossága, a férfiak és a nők közötti egyenlőtlenségek elfogadása, valamint a fizetett munkával szemben a háztartási munka és a gyermeknevelés előtérbe helyezése. A faktorelemzés a többváltozós statisztikai módszerek közé tartozik, célja a változók csoportosítása és a változók számának csökkentése, redukálása. Lényege az, hogy a változók között összefüggések, korrelációk tapasztalhatóak. A közvetlenül nem megfigyelhető változók (tehát látens változók, azaz faktorok) meghatározása ezen korrelációk alapján lehetséges (Murinkó, 2014).

5. táblázat: A faktorok átlagértéke és szórása országonként

	Norvégia	Francia-ország	Német-ország	Magyar-ország	Lengyel-ország	Románia
Az ideális család	-1,10 (0,87)	0,33 (1,00)	-0,45 (0,90)	0,56 (0,76)	-0,19 (0,72)	0,53 (0,70)
Férfi–női egyenlőtlenség	-0,41 (0,86)	-0,59 (1,04)	-0,11 (0,97)	0,26 (1,11)	0,36 (0,75)	0,34 (0,79)
Otthon gyermekkel	-0,36 (0,91)	0,01 (1,11)	0,04 (0,93)	0,76 (0,89)	0,06 (0,73)	-0,55 (0,86)

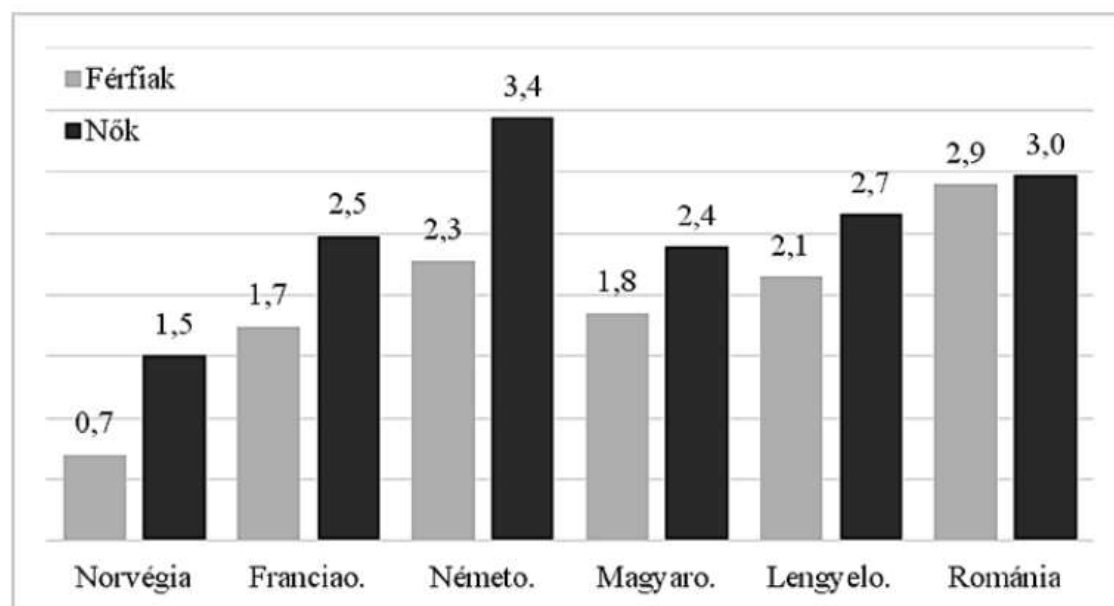
1. ábra A faktorok átlagértéke és szórása országonként
Forrás: Murinkó, 2014, 84. old.

A szociáldemokrata jóléti országokhoz tartozó Norvégiában a két nem közötti nagyfokú egyenlőség a jellemző, mind a munkában, mind a magánéletben. A kisgyermekes anyák számára sok részmunkaidős állás elérhető, emellett fejlett a gyermekgondozási intézmények hálózata is. Az anyák gyermekgondozási szabadsága viszonylag rövid, az apáké viszont hosszú. Európa többi országához viszonyítva a termékenység viszonylag magas, a gyermektelenség szintje közepesnek számít, a második demográfiai átmenetre jellemző családalapítási viselkedés széles körben elterjedt (Murinkó, 2014).

A két nyugat-európai országban, Németországban és Franciaországban sok a közös vonás: a nők és férfiak közötti egyenlőség nem éri el a norvég szintet, de elég magasnak mondható. A francia kisgyermekes anyák munkaerő-piaci részvétele magasabb, mivel jobban kiépített a gyermekgondozási intézményrendszer, így a termékenység is magasabb, mint Németországban (Murinkó, 2014).

A három közép-kelet-európai ország nem alkot egységes csoportot, de nem hasonlít a fent említett háromhoz sem. A termékenység mindhárom országban nagyon alacsony, a második demográfiai átmenethez köthető változások azonban Magyarországon a legjellemzőbbek. A nők egyenlősége Lengyelországban a legmagasabb, Romániában pedig a legalacsonyabb. A lengyel és román nők nagyobb arányban tudnak munkát vállalni, akár részmunkaidőben, a magyar társaiknál. Rövidebb idejű a szülési szabadság, hamarabb visszatérnek a fizetett munkához. Lengyelországban a leggyengébb az óvodás korú gyermekek napközbeni intézményi ellátottsága, így a gyermekek ellátása lényegében a családra hárul (Murinkó, 2014).

1. ábra: A gyermeknevelési munkamegosztás indexének átlagértékei országok és nemek szerint (skála: -6 — + 6)

2. ábra A gyermeknevelési munkamegosztás indexének átlagértékei országok és nemek szerint
Forrás: Murinkó, 2014, 88. old.

2.2.3. A kutatás magyarországi aspektusai

A posztoszocialista országokban a változás iránya eltér a nyugat-európai tendenciától. A szocialista rendszer elvben támogatta a nők munkavállalását, azonban a magas női foglalkoztatottság mellett a nők otthoni terhei is nagyon magasak voltak. A kétkeresős családmódel volt a gyakoribb, azonban a nők hátrányban voltak a munkaerő-piacon a férfiakkal szemben. A hivatalos ideológia támogatta a nők tömeges munkába állását, az 1950-es években megkezdődött folyamat idealizálta a dolgozó nőt, az anyai szerep leértékelődött. Az 1967-ben bevezetett GYES, majd az 1985-ben bevezetett GYED hatására a születések száma emelkedett, valamint ezen családpolitikai intézkedések bevezetésével igazolást nyert a nők kettős szerepvállalása, hogy az anyaság is munka, mivel jövedelem jár érte (Pongrácz – S. Molnár, 2011).

A rendszerváltást követően a nemi szerepek konzervatívabbá váltak, majd elkezdődött egy lassú liberalizálódás. Az új állapot a nők helyet újra a háztartásban jelölte ki, hogy helyreállítsa a férfiak tekintélyét a családon belül. A Közép-Kelet-Európában bekövetkezett társadalmi-politikai változások sok megszorítást hoztak magukkal, melyeknek jelentős része a

családtámogatásokat érintette. Ezzel szemben Magyarországon a rendszerváltást követő válság idején is sikerült megtartani a kiépített családtámogatási rendszert, így, más rendszerváltó országokkal szemben, Magyarországon 1991-1992-ben nőtt a születések száma. Azonban a 1995-ben bejelentett „Bokros-csomag” elvette a GYED-et, valamint megvonta a GYES-t és a családi pótlékot a magasabb jövedelmű családoktól. Ez akkora törést okozott a magyar családok és az államkarat viszonyán, melynek demográfiai hatásait még ma is érezzük (Pongrácz – S. Molnár, 2011).

Az azóta eltelt közel 3 évtizedben egyre elfogadottabbá vált az a nézet, hogy az anya keresőtevékenysége nem okoz törést a gyermekek fejlődésében és a család életében, a kétkeresős családmódel mára már elengedhetetlen a család biztonsága érdekében. „Ez arra enged következtetni, hogy a női munkavállalás, a dolgozó anya elfogadottságával kapcsolatban széles körűen elfogadott, pozitívan támogatott társadalmi vélemény van kialakulóban, és a vélemény egyre inkább egybeesik az állam által megfogalmazott családpolitikai és foglalkoztatáspolitikai célkitűzésekkel” (Pongrácz – S. Molnár, 2011, 205. old.). A hazai kutatások eredményei általában azt mutatják, hogy a magyar társadalom család- és gyermekbarát, még ha a tényleges demográfiai adatok nem követik ezt az értékrendet, mivel egyre elterjedtebbek az alternatív családmódellekkel kapcsolatos megengedő vélemények. Nagyjából az ezredforduló óta a magyar közvélemény kettős elvárást fogalmaz meg az apákkal szemben: legyen családfenntartó, a fő pénzkereső, de vegye ki a részét a gyermeknevelésből is. Bár a társadalom már elfogadottabb azokkal az apákkal szemben, akik a fizetett munka helyett otthon maradnak a gyerekekkel, de egy 2011-es adat szerint ez csupán a gyermeket nevelő családok 5-6 %-ában fordult elő (Murinkó, 2014).

Az országok családpolitikája és a nők munkavállalása összefügg egymással: hazánkban korlátozottak a nők lehetőségei, kevés a részmunkaidős munka, emellett a hosszabb idejű szülési szabadság sokáig távölt tartja őket a munkaerő-piactól, ami megnehezíti az elhelyezkedést és a reintegrációt. Így nagyrészt rájuk hárul a gyermeknevelés és az otthoni munkák elvégzése, ami elősegíti a nemek közti különbségek növekedését. A hároméves vagy annál fiatalabb gyermeket nevelő anyák munkaerő-piaci jelenléte európai szinten nagyon alacsony, de még az óvodás és iskolás korú gyermekek esetén sem éri el a gyermektelen nők számát (Murinkó, 2014).

2.2.4. Gyermekgondozási támogatások bevezetése

Az 1950-es évek elején tapasztalt születésszám-növekedés miatt a központi államigazgatásnak meg kellett oldania azt a feladatot, hogyan csökkentsék a munkanélküliek számát, mire az ekkor születettek a '60-as évek második felére belépnek a munkaerő-piacra. Mivel a munkanélküliséget, mint fogalmat ideológiai alapon tagadták, ezért munkaviszonyt kellett teremteni az egyébként nagy számú, de alacsony végzettségű nők számára. „Ezt követően az állam felismerte az ellátó intézmények bővítésének szükségességét, ezenfelül további gyermeknevelési támogatásokat folyósítottak és biztosították a munkahelyi étkeztést. A munkaerőpiaci túlkínálat megelőzése, és a gyermekvállalási kedv növelése, valamint a nők túlterheltségének csökkentése érdekében az állam 1967-ben bevezette (3/1967. számú kormányrendelet) a gyermekgondozási segélyt (GYES).” (Ökrös at al., 2023, 18. old). Először 2,5 évig, majd miután felismerték, hogy nincs elég bölcsődei hely, 3 évig kaphatták a nők, ha felfüggesztik kereső tevékenységüket és otthon maradnak a gyermekekkel. A bevezetést követően 1977-re már az aktív korú nők 13 %-a volt GYES-en, többségük a három évben végig. Majd 1985-ben egy újabb családpolitikai intézkedéssel bevezették a gyermekgondozási díjat (GYED), amely a gyermek 2 éves koráig jár, de jóval magasabb összeget jelent. Ezek az intézkedések odáig vezettek, hogy az azóta eltelt évtizedek alatt berögzült a generációkban, hogy a gyermeknek az a legjobb, ha 3 éves koráig otthon marad vele az anyja, hisz addig jár a GYES is (Ökrös at al., 2023, 18. old).

A rendszerváltást követően a munkaerő-piac jelentősen megváltozott, köszöntően a globalizációnak és az új technikák alkalmazásának, de ez a férfiak drámai mértékű munkanélküliségéhez vezetett. A nőknél is érzékelhető volt a munkanélküliség növekedése, de ők inkább alacsony kockázatú, alacsonyabb jövedelmet eredményező ágazatokban helyezkedtek el (egészségügy, oktatás, közigazgatás). 1993-ban a munkanélküliségi ráta elérte a 11,9 %-ot, az állam még ebben bevezette a gyermeknevelési támogatást (GYET), segítve ezzel a három vagy több gyermekes családokat. A terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS) keretében már korábban is törekedtek az anya- és gyermekvédelemre, de ez kezdetben csak egy 12 hétig járó támogatás volt, majd többszöri módosítás után 2015-től már csecsemőgondozási díj (CSED) néven 168 napig kapható, már a terminust megelőző 28. naptól igényelhető. Összege a korábbi fizetés 70 %-a volt, majd 2021-től 100 %-ra emelték (Ökrös at al., 2023, 18. old).

A bőkezű családtámogatások egyik hátránya viszont az, hogy sok időre kiszakítják a nőket a munkaerő-piac vérpezsgéséből, ami miatt később nehezebben tudtak újra elhelyezkedni. Ezért az államigazgatás lazított a feltételeken úgy, hogy lehetővé tették a GYED és GYES folyósítása melletti munkavállalást. A 2019-ben megjelenő Családi Akcióterv intézkedéscsomaggal a családokat kívánják támogatni az élet több területén is, ide tartozik a babaváró támogatás, jelzáloghitel-elengedés, nagycsaládosok autóvásárlási támogatása, diákhitel részfelengedése, családi otthonteremtési kedvezmény. (Ökrös at al., 2023, 19. old).

2.3. A két demográfiai átmenet

2.3.1. Az első demográfiai átmenet

A tradicionális felfogás az eltérő nemi specializációkat hangsúlyozza, így ebben a dimenzióban a skála a tradicionális, konzervatív, antifeminista végponttól az egalitárius, liberális, feminista végpontig terjed. Eszerint a férfi a kenyérkereső, míg a nő a gyermeknevelő és háziasszonyi teendőkért felel. Az első demográfiai átmenetet több társadalmi-gazdasági változás eredményezte. A nők beléptek a korábban férfiak privilégiumának tekintett területekre (oktatás, munkaerő-piac, közélet). A meghosszabbodott élettartam és a kisebb gyerekszám lehetővé tette, hogy a nők életében rövidebb időtartamot tegyen ki a gyermekneveléssel otthon töltött idő. Mindeközben a férfiak családon belüli munkavállalása nem változott, ami a két nem közötti feszültséghez, ami hozzájárult ahhoz, hogy instabillá váltak a párkapcsolatok. Elterjedt a válás és az élettársi együttélés (Murinkó, 2014).

A szemlélet amiatt is változott, hogy Nyugat-Európából Kelet-Közép-Európa felé egyre nyíltabb volt az információáramlás, aminek hatására az emberek jobban értesültek a társadalmi és gazdasági változásokról, jobban megismerték a kortárs világot. Korábban az információ megszakadt a szocialista országok határai előtt. Így viszont a keleten élők már viszonyítani tudták magukat a nyugati életkörülményekhez, elindultak a modernitás irányába, az egykori szocialista országok a rezsimet okolták a gazdasági lemaradásért és gyors gazdasági növekedést vártak (Thornton at al., 2007).

2.3.2. A második demográfiai átmenet

Az 1960-as évek közepétől, főként a fejlett országokban terjedt el az a nézet, amely a nemi szerepek átalakulásához és a családformákra gyakorolt hatásához járult hozzá. Az egalitárius

attitűd a nők és férfiak egyenlőségét hirdeti a fizetett munka és az otthoni teendők tekintetében, a pénzkereső és a gyermeknevelő szerepek közötti egyenlő felosztást támogatja. „Az elmélet szerint a családdal, a párkapcsolatokkal és a termékenységgel kapcsolatos viselkedés átalakulása mögött alapvetően értékrendbeli változások állnak. A változások lényege, hogy a helyi és a vallási közösségek által közvetített hagyományos értékrend meggyengült, és helyét az önmegvalósítás, az önkitaljesítés értékei vették át. A hangsúly a családról az egyénre helyeződött. Felértékelődött a kapcsolatok minősége, megnőttek a partnerrel szembeni elvárások, ezért bomlékonyabbá is váltak a párkapcsolatok.” (Murinkó, 2014, 69. old.). A második világháború óta eltelt 4 évtizedben a házasság intézménye sokat változott Észak-Amerikában és Nyugat-Európában is, amivel a kelet-európaiak az elszigetelődés évtizedeiben nem találkozhattak: megnőtt a házasságkötés és a gyermekvállalás életkora, elterjedt az élettársi együttélés házasságkötés nélkül, a házasság előtti nemi élet mindennappossá vált, törvényessé tették az abortuszt és a válást is (Thornton et al., 2007).

A házassággal szemben egyre elfogadottabb vált az élettársi vagy látogatói kapcsolat, valamint ezzel párhuzamosan a gyermekvállalás korszakának kitolódása, amely így egy tudatos döntés eredménye. Hozzá kell tenni, hogy ezáltal a szülők elkötelezettebbek, és szívesebben vállalják a gyermekgondozással kapcsolatos terheket. A második demográfiai átmenet még nem zárult le, a következő lépés a férfiak belépését jelentené a magánszférába, és teljesen átalakítaná a családon belüli szerepeket. Ebben az esetben a felek egyenlően osztoznának a háztartással és a gyermekekkel körüli feladatokban, így újra megerősödne a sok válás miatt meggyengült apa-gyermek kapcsolat is (Murinkó, 2014).

2.4. Részmunkaidős foglalkoztatás

Napjainkban nagyon népszerűek és egyre inkább terjedőben vannak az atipikus foglalkoztatási formák, mint például a részmunkaidő, távmunka (beleértve a home office-t is), határozott idejű foglalkoztatás, munkaerő-kölcsönzés, gigeconomy. A szakemberek pozitívan értékelik az újonnan megjelenő módozatokat, a jövő rugalmas munkaerő-piacát és a hatékony foglalkoztatást látják bennük. A jövőben ezáltal csökkenhet a munkáltató és munkavállaló (vagy egyes esetekben már megbízó és megbízott) közötti erőkülönbség. Az Európai Tanács kijelölt céljai között szerepel a foglalkoztatottság növelése és a munkaviszonyok rugalmasítása a termelékenység növelése érdekében (Munkácsi, 2022, 115. old.).

Azonban tény, hogy az újonnan Európai Unióba belépő, posztszovjet országok rontottak ezen a statisztikán. A 2008-as gazdasági válság, majd a világjárvány okozta gazdasági visszaesés felszámolásakor még jobban előtérbe kerültek, azonban a tipikus foglalkoztatási forma dominanciája még ebben az időszakban is megmaradt. Összességében Európában, de Magyarországon főként erős az a munkavállalói attitűd, hogy az érintettek kényszerből dolgoznak részmunkaidőben, ha tehetnék, teljes munkaidős formában dolgoznának. Hazánkban a részmunkaidős foglalkoztatás gyakorisága jelentősen elmarad az európai országok többségétől. Ennek a jelenségnek nagyon egyszerű oka van: „ha a részmunkaidőben foglalkoztattak számát az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva az egyes országokban az átlagos jövedelem bármelyik mutatójával vetjük össze, egészen egyértelmű, függvényeszerű összefüggést kapunk. Nevezetesen, hogy az Európai Unión belül a legalacsonyabb átlagkeresetű országokban a legalacsonyabb a részmunkaidősök aránya” (Munkácsi, 2022, 120. old.). Tehát a munkaképes korú népesség nem teheti meg, hogy ne teljes munkaidőben dolgozzon, nem engedi el a teljes és részmunkaidős bér közötti különbség kiesését. Családpolitikai szempontból azonban ez lenne a megoldás a munka és a család konfliktusának minimalizálása érdekében, mivel a konfliktus két fő forrása a munkaidő és a szervezetek rugalmatlansága.

Az elmúlt évtizedben igazolást nyert, hogy az átmeneti gazdasági nehézségek idején a foglalkoztattak munkaidejének csökkentése megelőzi a tömeges elbocsátásokat, így mindkét fél számára előnyös. Némelyik országban ez még a válságkezelési csomagban is megjelent állami támogatásként. A munkáltató így meg tudja tartani a termelékenység számára munkahelyspecifikus ismeretekkel rendelkező szakembereket, és nem kell tömeges leépítéssel ronsolnia a szervezet morálját. A tömeges munkanélküliség megelőzése nemzetgazdasági kérdés is, ilyenkor az állami intézkedéscsomagban a részmunkaidős foglalkoztatás állami szerepvállalással történik (Munkácsi, 2022, 123. old.). A részmunkaidő teljesen ellentétes előjelű alkalmazására akkor is sor kerülhet, ha munkaerő-túlkeresletről van szó. Ez azt jelenti, hogy nem tudják aktív lakosság teljes munkaidős foglalkoztatásával kielégíteni a megnövekedett gazdasági igényeket, ezért a gazdaságilag inaktívak bevonására van szükség, akik valamilyen családi vagy egészségügyi okból nem tudják vállalni a teljes foglalkoztatást, mert nyugdíjas korúak, kisgyermekesek, idős hozzátartozót ápolók). A nyugdíjas korosztályt főleg az anyagi kényszer viszi rá a gazdasági aktivitásra, náluk az egészségügyi állapotuk is indokoltabbá teheti a részmunkaidőt. „A gazdasági előnyökön túl társadalompolitikai hozama is van foglalkoztatásuknak, hiszen a modern társadalmak öregedéséből (azaz az idős-

korúak a népességen belüli részarányának növekedéséből) származó problémák egyik megoldási módja lehet korspecifikus gazdasági aktivitásuk emelése.” (Munkácsi, 2022, 124. old.)

Kutatások azt is bizonyítják, hogy a részmunkaidőben végzett munka hatékonyabb is lehet a teljes munkaidőben végzettnél, hiszen 4 óra alatt kevésbé fárad el a dolgozó, mint kétszer 4 óra alatt, ami növeli a termelékenységet is. Azonban a munkáltatók mégis szívesebben alkalmaznak teljes munkaidős alkalmazottakat, mivel így tudják csökkenteni a járulékos költségeket, mint például a munkaruha, betanítás, továbbképzés, munkába járási költségérté-rités, jóléti szolgáltatások. Ezek alapján érthető, hogyha egy gazdálkodó szervezet megteheti, munkaerő-toborzásánál a teljes munkaidős foglalkoztatást preferálja (Munkácsi, 2022, 124. old.).

2.5. McKinsey kutatás

A McKinsey Global Institute (MGI) 2015 szeptemberében végzett egy kutatást a nemek közti egyenlőség hatásait vizsgálva, melynek lényeges elemeit a következőkben mutatom be². A kutatásból kiderült, hogy a nemek közti különbségek csökkentése megkétszerezné a nők GDP-hez való hozzájárulását 2014 és 2025 között. Ehhez azonban először sok társadalmi változásra lenne szükség. Amíg a társadalomban nincs egyenlőség, addig a munkaerő-piacon sem lesz. 15 indikátort hoztak létre, amit 4 kategóriába soroltak.

A vizsgálathoz felállítottak egy mutatót, a Gender Parity Score-t (GPS), melyet a résztvevő 95 országban kiszámoltak. A teljes nemek közti egyenlőtlenség mértéke a 0, az egyenlőségé az 1. Két jól elkülöníthető csoport jött létre a vizsgálat alapján. A térképen narancssárgával jelölt helyeken magas, a vörössel jelölt helyeken különösen magas a nemek közti egyenlőtlenség. A legrosszabb a helyzet Dél-Ázsiában, Indiában, Közel-Keleten és Észak-Afrikában. A legmagasabb pontszámot Észak-Amerika és Óceánia kapta, ezeken a helyeken a legkiegyenlítettebb a két nem közti különbség. A vizsgálatból az is kiderült, hogy bár a nők munkaerő-piaci jelenléte a dolgozó lakosság közel felét teszi ki, a GDP-nek csupán 37 %-át generálják ők. Indiában a legalacsonyabb ez a szám, csupán 17 %, míg Észak-Amerikában és

² Forrás: McKinsey Global Institute
<https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>
Letöltés: 2023. június 9.

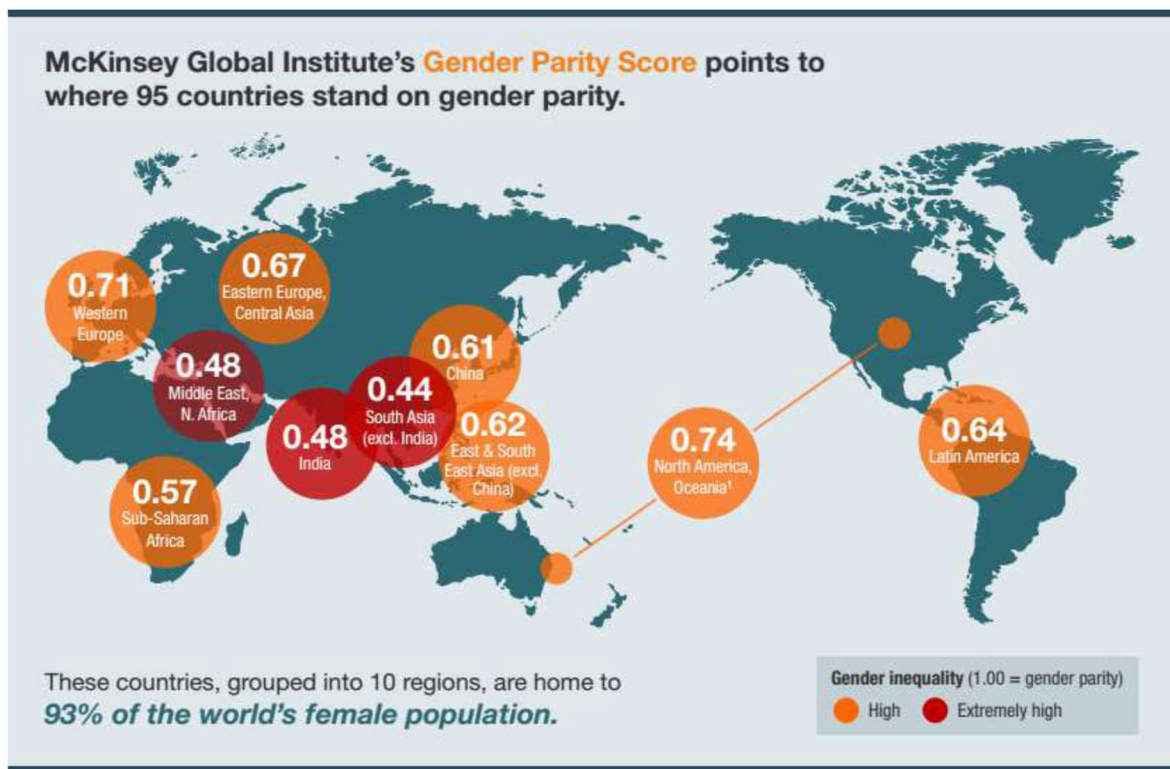
Oceániában 40 %. Ez eltérést az is okozza, hogy a nők olyan szektorokban dolgoznak, amelyeknek alacsonyabb a termelékenysége, mint például oktatás, egészségügy, szolgáltatási szektor, egyébként a GDP hozzájárulásuk magasabb lenne. A nők és férfiak létszámának eltérése politikai-vezetői területen feltűnően magas, valamint alulreprezentáltak a műszaki területeken is.

		Nemek közötti egyenlőség mutatói
Nemi egyenlőség a munkában	Nemi egyenlőség a munkában A nők és a férfiak egyenlő szereplői a munkaerőpiacnak	munkaerő-piaci részvétel
		szakértői és műszaki munkák
		érzékelhető bérkülönbség
		vezetői pozíciók
		alul fizetett segítő szakmák
Nemi egyenlőség a társadalomban	Alapvető ellátás és gazdasági lehetőségek A nőknek és a férfiaknak egyenlő lehetőségeik vannak az emberi tőke fejlesztésére	kielégítetlen igény a családtervezésre
		gyermekágyi halálozás
		oktatási színvonal
		hozzáférés pénzügyi szolgáltatásokhoz
		hozzáférés digitális szolgáltatásokhoz
	Jogi védelem és politikai szavazat A nőknek és a férfiaknak egyenlő joguk van az önrendelkezésre	jogi védelem
		politikai képviselet
	Fizikai biztonság és függetlenség A nők biztonságban vannak a testi sértésekkel szemben	nemek aránya
		gyermek házasság
		nők elleni erőszak

3. ábra: Nemek közti egyenlőség mutatói

Forrás: McKinsey Global Institute: Az esélyegyenlőség mérése. Vezetői összefoglaló. 2015. szeptember, 13. old.

Ahhoz, hogy ez a munkaerő-piaci egység megvalósuljon, a nőknek speciális programokra van szükségük annak érdekében, hogy gyermekvállalás után vissza tudjanak illeszkedni a munka világába. Sok esetben azonban ez a re-integráció nem „zökkenőmentes” folyamat, melynek okai többek között, hogy nincs vagy korlátozott számú lehetőség van rész-és távmunka vállalásra, az információk hiánya pedig determináló tényezővé válnak a munkahely keresése szempontjából.

4. ábra: Gender Parity Score (GPS) – Nemek közti egyenlőség mérőszáma

Forrás: McKinsey Global Institute: Az esélyegyenlőség mérése. Vezetői összefoglaló. 2015. szeptember, 5. old.

A McKinsey kutatói hatféle beavatkozás javasolnak a nemek közötti szakadék áthidalásához: pénzügyi ösztönzők és támogatás, technológia és infrastruktúra, gazdasági lehetőségek megteremtése, képességjavítás, érdekérvényesítés és szemléletformálás, valamint törvények, irányelvek és rendeletek. A magánszektornak nagyobb együttműködésben kellene lennie a kormányzattal és a nem kormányzati szervezetekkel is, hogy egyeztetni tudjanak a szükséges változtatásokat illetően.

2.6. Az attitűd

2.6.1. Érték - az attitűd alapja

A társadalom folytonosságát, stabilitását az biztosítja, hogy egyik nemzedék átörökíti a másikkra a kultúráját, és ezzel együtt értékeit is. Ez az értékátadás minősítések sorozata, melyet a következő nemzedék magáévá teheti, vagy elutasíthatja azt. A minősítés kifejezi egyes kultúrák, nemzedékek, közösségek gondolkodásmódját, értékfelfogását. A gyermek szocializációja során gondolkodásmódot, viselkedésformát és értékrendszert is elsajátít, ezek identitásának szerves részét képezik. Mindezek folyamán kialakul bennük egy-egy attitűd, amely a viselkedés előrejelzőjeként is képes szolgálni, mivel az egyén értékrendje tükröződik benne (Pacsuta, 2013).

Az értékeléskor az ember a rendezetlen valóságot a kultúra által létrehozott értékek szerint rendezi, így nem csak az identitás kialakításában van fontos pszichológiai szerepe az értékeknek. Így az ember nagyobb biztonsággal igazodik le a világban, az értékek a rendszerezésben nyújtanak támpontot. „Értékké bármi válhat a társadalomban, de nem tekinthető bármi értéknek” (Pacsuta, 2013, 59. old.). A szerző ezzel arra kíván rámutatni, hogy az értékeket befolyásolják az emberi élet szükségletei, amelyek az adott kulturális-szociális környezetben konkretizálódnak. A társadalom rétegei, csoportjai, szervezetei szabják meg, hogy az egyének mit tartanak fontosnak.

2.6.2. Az attitűd fogalma

Az attitűd és az attitűdváltozás életünk minden területén jelen van, a tudományág születése óta központi téma a szociálpszichológiában. Kiemelkedő témái közé tartozik, mint a mindennapi társas érintkezés fontos tényezője. Az attitűdök befolyásolják az emberi viselkedést, másokhoz való viszonyulást. A kutatók nagy része megegyezik abban, hogy az attitűd valamilyen tanult predispozíció, valamely személlyel, tárggyal vagy fogalommal szembeni kedvező vagy kedvezőtlen válaszreakció. Az attitűdnek mindig van iránya, amely lehet kedvező vagy kedvezőtlen, továbbá van erősségi foka, mely megmutatja, hogy az egyén mennyire szereti vagy nem szereti az attitűdtárgyat. Az egyes attitűdök között kapcsolat áll fent, illeszkednek egymáshoz, máskülönben konfliktusba kerülnének egymással (Atkinson, 1995).

Az elmúlt évszázadban több definíció is született az attitűdöt illetően:

„Az attitűd egy attitűdtárgy összegző értékelése. Az attitűdtárgyak közt megtalálható az én, mások, tárgyak, viselkedésformák, események és vélekedések: bármely társas aspektus” (Smith at al., 2016, 329. old.)

„Az attitűdök pozitív és negatív viszonyulások: tárgyak, személyek, csoportok, helyzetek vagy a környezet bármely más azonosítható mozzanatai, akár absztrakt eszmék vagy politikai irányzatok iránti vonzalmak, és tőlük való idegenkedések” (Atkinson, 1995).

„Az attitűd tapasztalat révén szerveződött mentális és idegi készenléti állapot, amely dinamikus vagy irányító hatást gyakorol az egyén reagálására mindazon tárgyak és helyzetek irányában, amelyekre az attitűd vonatkozik.” (Allport, 1954, idézi Halász-Hunyady, 1979, 41. old.)

2.6.3. Az attitűd és a vélemény közti különbség

Az attitűd és a vélemény fogalmát gyakran szinonimaként használjuk, azonban van különbség a két fogalom között. Az ugyan közös bennük, tárgyakkal, személyekkel, fogalmakkal, viselkedéssel szembeni helyeslő vagy helytelenítő diszpozíciót jelentenek, de az attitűd sokkal szilárdabb és tartósabb viszonyulás, beállítottság, mint a vélemény, amely lehet egyszeri, változékony viszonyulás is. Mégis miért beszélünk egyszer attitűdről, máskor pedig véleményről? A különbség a két fogalom között, hogy a vélemény általában egyetlen kérdésre adott válaszként fogalmazódik meg, az attitűd egymással összefüggő jelenségekre irányul, úgymint vallás, politika, előítélet, stb. Az emberek olyan dolgokról is véleményt alkotnak, amelyről kevés információval rendelkeznek, és nincs érzelmi érintettségük sem. Ilyen például, ha közvélemény-kutatásban olyan dologra kérdeznak rá, amire a válaszadók azt válaszolják, hogy nincs véleményük. A véleményt gyakran közéleti események befolyásolják: lehet közvetlen kommunikáció (előadás, beszélgetés) vagy közvetett kommunikáció (rádió, elektronikus és nyomtatott sajtó, tévé) útján is (Faragó-Karcag, 1989).

A véleményalkotás társadalmi-befolyásolási folyamatának három típusa van, ezek pedig az engedelmesség, azonosulás, internalizáció. Az engedelmesség esetében az emberek azért fejezik ki pozitív vagy negatív véleményüket, hogy befogadják őket egy adott társadalmi csoportba, az így elfogadott vélemény nem feltétlenül jelent egyet a magánvéleménnyel. Az azonosulás esetében az egyén a saját véleményét bizonyos szerepkapcsolatokban érvényesíti, megpróbál azonosulni az őt körülvevő személyekkel, az így alkotott vélemény nem vág egybe szükségszerűen az egyén más véleményével vagy attitűdjével. Az internalizáció esetében a vélemény azért alakul ki vagy módosul, mert egybevág a személy más nézeteivel, az így kapott vélemény független mások és a társadalom által elfogadott reakcióktól. Az egyén nem vár külső megerősítést, azért hangoztatja véleményét, mert annak tartalma egybevág saját belső meggyőződésével (Bugán, 1994).

2.6.4. Az attitűd kialakulása

„Az attitűdök kialakulásának folyamatában az asszociáció a legfontosabb fogalom. Miközben az ember egy attitűdtárggyal kapcsolatban információhoz jut, például úgy, hogy más kedvelt vagy nem kedvelt tárgyak társaságában látja, interakcióba lép vele: vagy a varátoktól, a családtól, a tanároktól vagy a médiából hall róla, és a tárgyra vonatkozó információkból és mindabból, ami kapcsolódik hozzá, mentális reprezentációkat alakít ki” (Smith at al.,

2016, 337. old.). Az ilyen módon kapott reprezentáció kognitív, érzelmi és viselkedésre vonatkozó információkat tartalmaz. Az attitűdök alapulnak egyetlen információn, vagy ezek kombinációján is.

Mégis hogy állnak össze a darabokból értékelő ítéleteink az attitűdtárgyra vonatkozó mennyi információból? „Ha sok pozitív információnk van egy attitűdtárgyról, az rendszerint pozitív attitűdöt eredményez, míg a negatív vélekedések, érzések vagy viselkedés negatív attitűd kialakításához vezetnek” (Smith at al., 2016, 339. old.). Az attitűd kialakításában az

információknak különböző súlyuk van: a fontos információk jobban számítanak, mint a kevésbé fontosak. A személyes szükségleteinkhez, céljainkhoz szükséges információknak nagyobb súlyuk van, mint a lényegteleneknek.

2.6.5. Az attitűd mérése

Az emberek szinte mindennel kapcsolatban attitűdöt alakítanak ki, melynek mérésére a kutatók számos mérési technikát találtak ki. Az emberekből minden esetben valamilyen reakciót vált az attitűdtárggyal való kontaktus. Ez a reakció „nem tudatosuló, finom, kontrollálhatatlan értékelő válaszoktól a helyeslés, illetve elutasítás tudatosabb és ellenőrizhetőbb nyilvánításáig terjednek. E különféle válaszok mérései azt mutatják, hogy az implicit attitűdök időnként különbözhetnek az explicit attitűdöktől” (Smith at al., 2016, 330. old.).

Explicit attitűd

Az explicit attitűd az önbeszámolóban vagy viselkedésben nyíltan és tudatosan fejeződik ki: ha az egyén gyanítja, hogy attitűdje eltér attól, amit mások gondolnak vagy elvárhatónak tartanak, explicit attitűdjét kontroll alatt tarthatja. Ebben az esetben az emberek nem szívesen ismerik el, hogy például előítéletet táplálnak adott csoportokkal szemben, vagy épp szimpatizálnak velük, nincsenek fenntartásaik olyan témákkal kapcsolatban, amit az adott kultúra normája elvet. A kutatóknak azonban az a célja, hogy áttörjék ezt a falat, amit az egyén a saját attitűdje és a vizsgálat közé állít. Az attitűdkutatók számos technikát fejlesztettek ki, hogy megkerüljék az emberek valós gondolatait elrejtő késztetését (Smith at al., 2016, 332. old.)

Implicit attitűd

Az implicit attitűd mérésére másféle módszereket használnak a kutatók: az egyik ilyen módszer az arc elektromiográfia (EMG), amely a száj és a szemöldök izmainak akaratlan mozgását vizsgálják. „Amikor pozitívan reagálunk egy attitűdtárgyra, a járomcsonti izmok aktivitása növekszik, míg a negatív válaszokat a szemöldökizmok megnövekedett aktivitása kíséri. Noha ez az aktivitás szabad szemmel nem figyelhető meg, elektródákkal regisztrálni lehet őket” (Smith at al., 2016, 242. old.). Ez a módszer válaszadók nyílt válaszaitól függetlenül is regisztrálni tudja az attitűd irányát és intenzitását kényes kérdésekben is.

Egy másik mérési technika a kérdésre adott válaszigó hosszával dolgozik: például ha az egyén pozitívnak értékeli egy dolgot, hosszabb a válaszigó, még ha a válaszadók nincsenek is ennek tudatában. A mérések azt mutatják, hogy az emberek explicit és implicit válaszai között eltérés lehet, amely bármely attitűdtárgyra vonatkozhat. Az implicit attitűdök pozitív és negatív asszociációkat is tükröznek, amelyek egy attitűdtárggyal kapcsolatban felvetődnek. Az emberek gyakran nincsenek is tudatában ezeknek az asszociációknak, de előfordulhat, hogy akár pozitív, akár negatív értékét nemkívánatosnak tartják, az explicit attitűdjeik inkább azokat az értékeléseket tükrözik, melyeket tudatosan felvállalnak. „Így az attitűdök implicit és explicit mérései egyaránt fontos információval szolgálnak arra vonatkozóan, hogyan és miért alakulnak ki értékelő ítéleteink, valamint hogyan és miért változnak meg ezek” (Smith at al., 2016, 333. old.).

2.6.7. Attitűd és munkakörnyezet

Az attitűd kérdése elengedhetetlen egy munkahely számára is, ha befolyásolni vagy kiküszöbölni szeretne olyan jelenségeket, mint a munkaelégedettség, kiégés, osztályellentét. „A munkahelyhez kapcsolódó legfontosabb attitűdök a munkával való elégedettség, munkával való azonosulás, szervezeti iránti elkötelezettség” (Vágner, 2021, 57. old.) Minden munkavállaló saját attitűddel rendelkezik, melyet magával visz a munkába valláshoz, politikához, világnézethez kapcsolódóan, ezek a nehéz témák azonban munkahelyi ellentétekhez vezethetnek. Egy-egy attitűd háttérében általában a hátrányos helyzetű csoporttal kapcsolatos téves feltételezések, hiedelmek állnak, amelyek korlátozhatják az érintett csoportba tartozó munkahelyi előmenetelét vagy akár az elhelyezkedését is. Ezért nagyon lényeges mind a munkavállalói, mind a munkáltatói attitűd feltárása, hogy egy harmonikus, teljesítményen alapuló szervezeti légkört tudjanak kialakítani a vezetők.

2.6.8. Attitűd és gyermekvállalás kapcsolata

Mivel Magyarország az alacsony termékenyséű országok közé tartozik, ezért fontos vizsgálni a gyermekvállalást befolyásoló tényezőket. „A 2010-es demográfiai adatok alapján Magyarország Európa és a világ egyik legalacsonyabb termékenyséű országa, a termékenység 1999 óta stagnál, az élveszületések száma a második évezred elejétől fogva az évi 100 ezret sem érte el. 2011-ben 88 050 gyermek született, ez minden idők legalacsonyabb értéke. Ebben az évben a teljes termékenységi arányszám (TFR: total fertility rate) 1,25 körül mozgott, amit a demográfiai szakirodalom „lowest low fertility”-nak, vagyis szuperalacsony termékenység nevez.” (Pápay et al., 2014, 2. old.).

Pápay és munkatársai (2014) 561 fő gyermektelen egyetemista nők körében végeztek kutatást az anyasággal kapcsolatos belső reprezentációinak gyermekvállalási motivációira gyakorolt hatásáról. Kutatásukban többféle módszert is alkalmaztak: demográfiai és személyiségváltozók (Big Five, optimizmus), „A nők reprodukciós egészségéért” kérdőív; eredményeket pedig többféle skálán mutatták be (Anyaság-reprezentációk Kérdőív, Fertilitás-tudatosság Skála). Az eredmények szerint a gyermekvállalás időzítése csoportosító változó esetében diszkrimináló erővel bír az életkor, a párkapcsolat stabilitása és a tudatos készülés az anyaságra. Ezenkívül az elmúlt évtizedekben zajló társadalmi változások változtattak a házassággal, gyermekvállalással kapcsolatos nézeteken: a magasabb iskolai végzettség megszerzése által a fiatal felnőttek tanulással töltött életszakasza hosszabb, ezáltal később kerül sor az önálló életkezdésre. Ezzel együtt a serdülőkori életszakasz is meghosszabbodott, mindez kitolja a gyermekvállalási életkort is, az európai párok nem ritkán 35 év felett vállalják első gyermeküket. A nők helyzetének társadalmi változása, a család és munka összeegyeztethetlenségének problematikája, a párkapcsolatok instabilitása mind magával hozta a csökkenő gyermekvállalási kedvet (Pápay et al., 2014, 1. old.).

A kutatások azt bizonyítják, hogy a magyar társadalom kifejezetten konzervatív nézeteket vall a gyermekekkel kapcsolatban: a lakosság nagy százaléka az anyaságot tartja az egyik legfontosabb célkitűzésnek, konzervatívak a nemi szerepeket illetően. Tóth – Dupcsik (2007) szerint az ellentét onnan fakadhat, hogy a magyar emberek csak elméletben illesztik be a családról és nemi szerepekről alkotott attitűdjüket a saját életükbe. „Az értékrend tulajdonképpen annak köszönheti dominanciáját, hogy hiányoznak az alternatív érték- és szemléletformáló diskurzusok, amelyekkel azonosulni lehetne, így „jobb híján” maradnak a rögzült sémák a köztudatban.” (Tóth – Dupcsik, 2007, 432. old.).

1. táblázat. Az Anyaság-reprezentációk Skála, a Fertilitás-tudatosság Skála és a Big Five Kérdőív reliabilitási mutatói mintánkban

Anyaság-reprezentációk Skála	Cronbach- α
Anyaság mint a női identitás természetes része	0,70
Anyaság mint kötelező női szerep	0,69
Anyaság, amire tudatosan készülni kell	0,61
Anyaság mint terhes női szerep	0,60
Fertilitás-tudatosság Skála	
Rizikófaktorok ismerete	0,59
Téves hiedelmek felismerése	0,71
Egészségmagatartással kapcsolatos tudás	0,73
Big Five Kérdőív	
Extraverzió	0,80
Barátságosság	0,71
Lelkiismeretesség	0,85
Neuroticizmus	0,84
Tapasztalati nyitottság	0,71

5. ábra Az Anyaság-reprezentációk Skála, a Fertilitás-tudatosság Skála és a Big Five Kérdőív reliabilitási mutatói
Forrás: Pápay et al., 2014, 14. old.

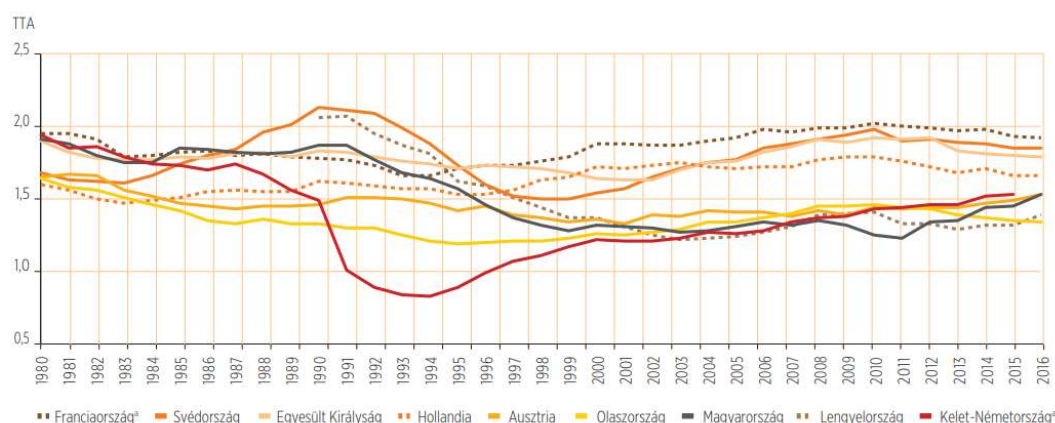
Mindennek következményét érezzük a demográfiai mutatókon, mivel az intenzív anyaság értékrendjével való azonosulás és a családon belüli tradicionális munkamegosztás szembe-feszül a nemi egyenlőséget hangsúlyozó társadalmi változásokkal, aminek eredményeképpen a nők túlterheltek. Mindez magyarázatul szolgál arra, hogy a leghagyományosabb családszerkezetű országokban a legalacsonyabb a termékenység (Pápay et al., 2014, 4. old.). A kutatás hangsúlyozza, hogy a családi struktúrák rugalmas kezelése alapvető feltétele a gyermekvállalási kedv növelésének. Pápay és munkatársai (2014) tanulmányukban feltételezik, hogy az anyasággal kapcsolatos reprezentációk olyan előzetesen elsajátított tudásanyagot és érzelmi beállítódást hordoznak magukban, amelyek jelentős mértékben irányítani képesek a szülővé válással kapcsolatos későbbi döntéseket, viselkedési megnyilvánulásokat. Összegzésül leírták, hogy a fiatal felnőtteket érintő szociokulturális válságot élünk meg. Amíg az eddigi kutatások a nehéz gazdasági körülményekkel és az instabil párkapcsolati működéssel magyarázták az alacsony termékenységi mutatókat, a válasz sokkal inkább pszichoszociális tényezőkben keresendő (Pápay et al., 2014, 26. old.).

2.7. KOHORSZ '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat

„Miképpen vesz részt egy anya a munka világában? Hogyan hat a társadalmi megítélés a kisgyermekes anyák munkaerőpiaci szerepére? Miként képesek a nők összehangolni a munkavállalást a gyermekneveléssel és a családi feladatokkal?” – ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel foglalkozik a Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet által végzett Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat (Ökrös et al., 2023, 16. old.). Longitudinális vizsgálatukat 2018-ban kezdték el 2018-2019-ben született gyermekek felnevelkedésének és annak jellemzőinek vizsgálatával, sajátosságainak nyomon követésével. Az adatfelvétel eddig a gyermekek 3 éves koráig jutott, beleértve a várandósság időszakában, a gyermek fél éves és másfél éves korában történő személyes lekérdezést. A vizsgálat 2019-ben kiegészült az apa-kutatással (az apák családon belüli szerepvállalását vizsgálva), majd 2020-2021-ben az anyai munkavállalással. Ekkora már a vizsgált gyermekek elérték a 2,5 éves kort, tehát az anyáknál megszűnt a GYED és már GYES-t kaptak, így ebben az időszakban merült fel a munkába való visszatérésük kérdése. Ez az időszak már a COVID-19 világjárvány korszaka, amikor meghosszabbították a családtámogatások lejáratát, de még nehezebbnek bizonyult a munkába való visszatérés, hiszen bezártak a nappali gyermekfelügyeletet biztosító intézmények.

Nemzetközi viszonylatban is készült hasonló kohorsz vizsgálat, melyet Zeman és munkatársai (2018) végeztek alacsony termékenyséű európai országokban. A kohorsz termékenységi ráta hosszú távú csökkenése a fejlett országokban széles körben dokumentált. Az 1940-es évek körül született nőknél, akik a háború utáni baby boom vége felé reprodukív időszakban voltak, a termékenységi rátájuk 1,9-2,5 között mozgott a legtöbb európai országban és Japánban, vagy még ennél is magasabb volt, 2,5-2,7 között mozgott Ausztráliában, Új-Zélandon és az Egyesült Államokban. Ezzel szemben 1970 körül ez a szám átlagosan már csak 2 a fejlett országokban is. Ezeket számos tényező, köztük a családpolitika, a gazdasági bizonytalanság, a család mérete, normái és preferenciái, valamint a népesség heterogenitása is befolyásolhatja. Ezek eredményeként az alacsony termékenyséű országok paritásösszetételét tekintve jelentősen eltérnek egymástól.

3. ábra. A teljes termékenységi arányszám néhány európai országban, 1980–2016

Forrás: Eurostat; Human Fertility Database; BiB; saját szerkesztés.

6. ábra A teljes termékenységi arányszám néhány európai országban (1980-2016)

Forrás: Monostori J. et al. (2018), 50. old.

2.7.1. A magyar kohorszvizsgálat demográfiai eredményei

A kutatásban részt vevő anyák 70,6 %-a házas családi állapotú, és ebből 68,5 % együtt is él a férjével (a kutatók figyelve még erre a részletre is kiterjedt, hogy a házasság nem egyenlő az együttéléssel). A hajadon résztvevők aránya 26,6 %, az elváltaké 2,3 %, a többi csoport száma elhanyagolható nagyságú. Az adatokból kitűnik, hogy viszonylag magas a házassok/férjjel együtt élők aránya, ami kapcsolatban állhat a családtámogatási lépésekkel, bár ehhez a vizsgálat nem kérdezett rá a házasságkötés időpontjára. Ez alapján a kutatók arra következtetnek, hogy az „együtt élő partner hiánya közvetlen vagy közvetett módon növeli a kisgyermeket nevelő nők munkavállalásának esélyét/kényszerét” (Ökrös et al., 2023, 51. old.)

A kutatás lényegéből következik, hogy a válaszadóknak legalább egy adott korú gyermeke van, de persze ez nem zárja ki további gyermekek meglétét. Az egygyermekes válaszadók aránya 37,3 %, kétgyermekesek 39,2 %, három vagy több gyermekesek pedig 23,5 %. Ha a gyermekek számát összevetjük a dolgozó anyák számával, egyértelműen kitűnik, hogy minél több gyermekük, annál kisebb eséllyel dolgoznak. A gyermekszám növekedésével arányosan csökkent a munkavállalási kedv, a hét vagy több gyermekes válaszok közül senki sem dolgozott (Ökrös et al., 2023, 52. old.). A hazai családtámogatási rendszer szerint két éves korig az anyák GYED-et kapnak (mint a válaszadók jelentős része is). Az harmadik évben kapott GYES esetén jelentősen csökken a családtámogatás összegének mértéke, így ez az év emiatt sokaknál választatot képez a nők életútjának dinamikájában: ha további gyermeket

szeretnének, akkor arra most van itt az idő. A válaszok is ezt támasztják alá: a részt vevő gyermeket követően már újabb gyermeke született 15,4 %-nak, 9,7 % jelenleg várandós, 21,6 % pedig gyermekvállalást tervez egy éven belül. A párkapcsolat és a gyermekvállalási tervek között is találtak összefüggéseket: az együtt élő partner nélküli anyák nagyobb eséllyel tekintik lezártnak termékenységü életútjukat, mint a házassági vagy élettársi kapcsolatban élők (Ökrös et al., 2023, 53. old.).

2.7.2. Az anyák munkavállalási jellemzői

A magyar családtámogatások rendszere és a hagyományos felfogás is azt sugallja, hogy a gyermek három éves koráig kell otthon maradni, és ez az eredményeken is látszik: a 2-2,5 éves gyermeket nevelő anyák 52,3 %-a ebben az időszakban még otthon volt. Viszont a résztvevők egyharmada (31,8 %) már aktívan dolgozott az adatfelvétel idején. Az ekkor már aktívak dolgozó anyák átlagosan gyermekük 19-24 hónapos korában kezdtek el újra dolgozni (35,2 %), többségük a szülést megelőző munkahelyén, változatlan munkakörben és beosztásban (52,4 %). Csupán az anyák 0,9 %-a dolgozik felsővezetői beosztásban, középvezető is csak 3,4 %-uk (Ökrös et al., 2023, 63. old.). „A munkavállalás fontos indokaként a dolgozó anyák legnagyobb arányban anyagi eredetű okokat jelöltek meg. Az anyagi okokon túl azonban közel egyenlő mértékben játszik fontos szerepet az otthoni teendők közül való kiszakadás, a karrier folytatása, valamint az, hogy a munkavégzés mellett is fennáll a GYED-jogosultság.” (Ökrös et al., 2023, 64. old.).

2.7.3. Anyagi helyzet és támogatások

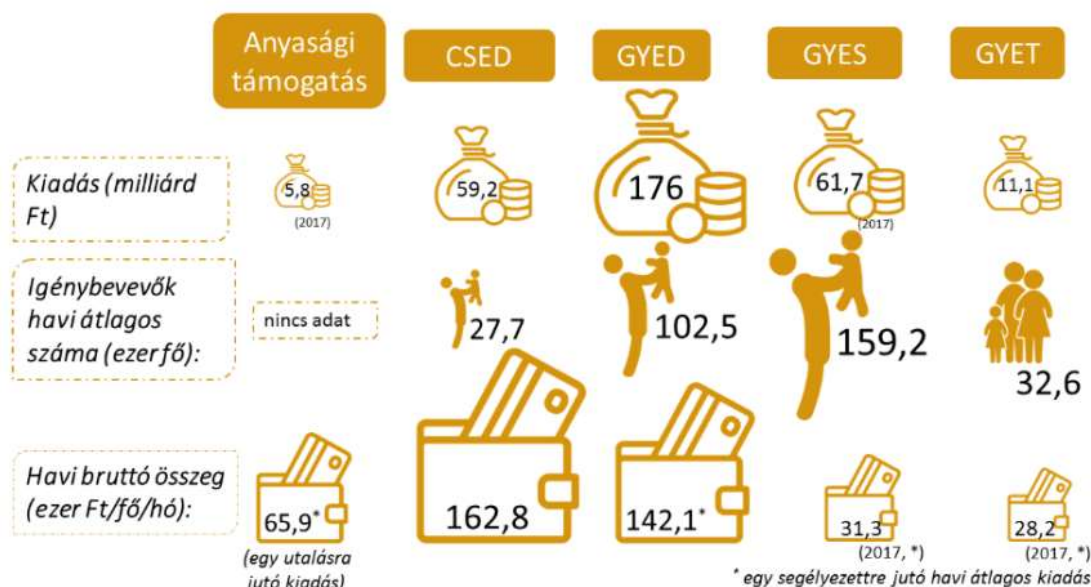
A 2,5 éves gyermeket nevelő anyák többsége pozitívan ítéli meg a családjuk anyagi helyzetét, válaszuk szerint könnyen tudják fedezni a havi kiadásokat (nagyon könnyen/viszonylag könnyen/könnyen válaszok összesen 74,8 %). Szociáldemográfiai jellemzőiket tekintve megállapítható az az összefüggés, hogy az anya iskolai végzettségi szintjének emelkedésével egyre kedvezőbb a család anyagi helyzetének megítélése, valamint a házasságban élők véleménye szerint szintén kedvezőbb a család anyagi helyzete. Ezt követően a családok egy főre jutó jövedelmét vizsgálva megállapították, hogy ez a vizsgált családok esetében 109 000 Ft. „Ez az összeg eltérő átlagokat mutat számos családi és anyagi háttérjellemző mentén. A magasabb iskolai végzettségű anyák családjában egyre kedvezőbb az egy főre eső jövedelmet találunk. Az alapfokú iskolai végzettségű anyák esetében havonta átlagosan 73 ezer forint, a diplomás anyák családjában 137 ezer forint bevétel jut egy főre.” (Ökrös et al., 2023,

81. old.). A gyermekszám szintén nagyon meghatározó tényező az egy főre jutó jövedelem számításánál: az egygyermekeseknél átlagosan 129 ezer forint, a három vagy több gyermeket nevelők ez 85 ezer forint. A gyermekük 2-3 éves korában már dolgozó anyák családjában az egy főre jutó jövedelem átlagosan 35 ezer forinttal magasabb, mint a nem dolgozók családjában.

A család havi bevételét a munkából származó bér mellett a családtámogatások összege is növeli. Alanyi jogon jár a családi pótlék, összege 2008 óta változatlanul 12 000 Ft, ha egy gyermeket két szülő nevel, egyedülálló szülő esetén 13 700 forint. Magasabb gyermekszám és tartósan beteg/súlyosan fogyatékos gyermek után magasabb összegű családi pótlékot folyósítanak. Emellett a másik anyagi jogon járó támogatás a gyermekgondozást segítő ellátás (GYES). Az igényelheti, aki a saját háztartásában 3 évesnél fiatalabb gyermeket nevel, ő neveli és vele életvitelszerűen együtt él, az ellátás havi összege 28 500 forint. A harmadik, szintén alanyi jogon járó juttatás a gyermeknevelési támogatás (GYET), melyet az a szülő vehet igénybe a GYES lejárta után, ha három vagy annál több kiskorú gyermeket nevel. A támogatás a legkisebb gyermek 3 éves korától a 8. életévének betöltéséig jár. Ha legidősebb gyermek betölti a 18. évet, az ellátásra való jogosultság megszűnik (kivéve, ha még mindig van három vagy annál több kiskorú gyermek a családban). Az ellátás összege 28 500 forint a gyermekek számától függetlenül (Ökrös et al., 2023, 83. old.).

A biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátások egyike a gyermekgondozási díj (GYED). Igénybevételéhez két éven belül 365 nap biztosított jogviszony szükséges, a CSED lejárta után már másnaptól kapható a gyermek 2 éves koráig (ikergyermekek esetén 3 éves korig). A másik, biztosítási jogviszonyhoz köthető ellátás a csecsemőgondozási díj (CSED). Már a szülési szabadság idején igényelhető, a szülés várható ideje előtt 4 héttel. A családtámogatások közé tartozik a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény is, amelyet a család az anyagi helyzetétől függően vehet igénybe. Mivel ez a támogatás hátrányos helyzetűeknek szól, így nem meglepő, hogy nagyobb arányban veszik igénybe a három vagy több gyermeket nevelő anyák, a legalacsonyabb jövedelműek, illetve a fiatalabb anyák (20 év alattiak 33,9 %-a) (Ökrös et al., 2023, 86. old.).

1. ábra: Egyes családtámogatási ellátások adatai, 2018.

Forrás: [Infoszolg/NEAK, 2018](#); [2017](#); [Szociális Statisztikai Évkönyv, KSH, 2017](#)

7. ábra Családtámogatási ellátások 2018-as adatai
Forrás: Országgyűlés Hivatala, Infojegyzet, 2019/48. 2019. nov. 15.

2.7.4. Családon belüli munkamegosztás

A két éven aluli gyermeket nevelő családok otthoni feladatainak elvégzését is megvizsgálták, külön nézve a hétköznapot és a hétvégét. Az anyai munkavállalás kihat a feladatok elosztására és a gyermekfelügyelet megszervezésére. Ezeket a kérdéseket csak azoknak tették fel, akik egy háztartásban éltek a férjükkel vagy élettársukkal. A háztartási munkák közül a főzést, mosogatást és a takarítást az anyák végzik többit, hétköznapokon 80 %, hétvégén pedig 70 %. A házimunkák megosztásában az anyák munkaterheinek csökkenése figyelhető meg hétköznap és hétvégén is. A dolgozó anyákra hétköznapokon kevesebb háztartási munka és több közösen végzett feladat jut, mint akik otthon vannak a gyerekekkel, hétvégén ez kiegyenlítődni látszik. A kisgyermeket nevelő családoknak csupán 6 %-ára jellemző, hogy fizetett külső segítséget vesznek igénybe. Ez akkor gyakoribb, ha az anya magasabb iskolai végzettségű, illetve ha jobb anyagi körülmények között élnek. A kutatásban résztvevők elégedettségét mérve azt találták, hogy minél nagyobb a szülők közti hétköznaponkénti munkamegosztás, annál elégedettebbek a válaszadó anyák (Ökrös et al., 2023, 92. old.).

A külföldi szakirodalom két kifejezést is használ a munka-magánélet közötti egyensúly megteremtésének problémájára: work-to-home conflict (WHC) és home-to-work conflict (HWC) attól függően, hogy a munkahelyi nehézségek hatnak-e az otthoni életre, vagy az

otthoni problémákat viszik be a munkavállalók a munkájukba. A tanulmány szerint a munkahelyi és otthoni problémák máshogy hatnak a férfiak és a nők által észlelt konfliktusokra, és a két konfliktusdimenzió nemi aszimmetrikus, és két nem hagyományos otthoni és munkahelyi szférájából fakadó mintázatokhoz kapcsolódik. Az elemzés azt mutatta ki, hogy nagyobb a nemek közti szakadék azokban az országokban, ahol gyengébb a családpolitikai támogatás a munka és a család összeegyeztetése terén, és hagyományosabbak a nemi normák, ami arra utal, hogy az egyének WHC-ről és HWC-ről alkotott felfogása intézményesebben beágyazott (Fahlén, 2014).

2.7.5. Napközbeni gyermekfelügyelet

A vizsgálat első hullámában kérdezték akkor még várandós anyákat arról, hogy tervezik-e gyermeküket bölcsődébe íratni. A résztvevők nagyjából fele (53,3 %) válaszolta azt, hogy nem fog gyermeke bölcsődébe járni. „Nagyobb arányban tervezték a bölcsőde igénybevételét az idősebb, magasabb iskolai végzettségű, házasságban élő, első gyermeküket váró anyák. A bölcsődei elhelyezést fontolgatók mintegy kétharmada másfél-kétéves kor között tervezte gyermeke intézménybe adását.” (Ökrös et al., 2023, 93. old.). A későbbi vizsgálat során - a gyermekek betöltött két éves kora környékén - megnézték, hogy mennyi gyermek lett ténylegesen bölcsődés. Az eredmények szerint harmaduk (32,9 %) járt bölcsődébe a kérdés pillanatában, és az anyák 7,6 %-a tervezte, hogy még beíratja a gyermekét. Ingadozás figyelhető meg a válaszokban attól függően, hogy a COVID-19 járvány mely időszakában kérdezték azt: az utóbbi lekérdezés a pandémia harmadik hullámában történt, amikor bezártak az oktatási intézmények, elképzelhető, hogy az eltérő jogszabályi helyzet is szerepet játszik a válaszok eltérésében (Ökrös et al., 2023, 94. old.).

Az sem elhanyagolható indok, hogy az anyák egy része válaszolta azt, hogy nem kapott bölcsődei férőhelyet (7,9 %), ezért nem tért vissza a munkájához. A gyerekek nagy többsége (80,6 %) önkormányzati bölcsődébe jár, magánbölcsődébe 11,6 %, családi napközibe 6,7 %. Az önkormányzati bölcsődébe inkább a dolgozó anyák veszik igénybe, akik partner nélkül vagy élettárral élnek, szakmunkás végzettségűek, 3 vagy több gyermeket nevelnek, alacsonyabb jövedelműek. Magánbölcsődét vagy családi napközit inkább a nem dolgozó, felsőfokú iskolai végzettségű, legmagasabb jövedelmi sávba tartozó, kétgyermekes, házas anyák veszik igénybe. A gyermekek átlagos életkora 22,5 hónap a bölcsőde kezdetekor (Ökrös et al., 2023, 95. old.).

2.7.6. Anyai munkavállalással kapcsolatos attitűdök

A vizsgálat során arra is rákérdeztek, hogy a két éves gyermeket nevelő anyáknak milyen az attitűdje a korai munkavállalást, a dolgozó és háztartásbeli anyagi szerepet és bölcsődei elhelyezést illetően. Az anyák munkához való viszonyulása szerint 69,5 %-uk akkor is dolgozna, ha elegendő pénzük lenne ahhoz, hogy megtehetnék, hogy ő nem jár dolgozni. 50,6 % egyetért azzal az állítással, hogy háziasszonynak lenni épp olyan önmegvalósítás, mint kereső munkát végezni (Ökrös et al., 2023, 99. old.). A következő állítás válaszai szerint egyetértenek azzal is, hogy elegendő bölcsődei férőhely esetén elfogadható lenne, hogy az anyák a gyermek két éves kora körül visszatérjenek dolgozni, ahogy egyetértenek azzal is, hogy a bölcsődébe járó gyerekek nem részesülnek rosszabb ellátásban, mint az anyjukkal otthon lévő. Kiemelték, hogy a bölcsődékre vonatkozó kérdések eredményezték a legtöbb bizonytalan választ: az anyák 4,7 %- választotta a „nem tudom” válaszlehetőséget. Döntő többségük a kétkeresős családmoddell részesíti előnyben, fontosnak tartják, hogy a család jövedelméhez mindkét fél hozzájáruljon (79,7 %). Egyetértenek azzal is, hogy az anyák munkavállalása nem hátráltatja a gyermekkel való szoros kapcsolatot, mert 77,5 %-uk válaszolt így, csupán 7 % nem ért vele egyet. Az adatfelvételkor dolgozó és az otthon lévő anyák válaszai a bölcsődéket illetően térnek el egymástól a legjobban: a dolgozó anyák 79,1 %-a szerint megfelel a gyermeknek a bölcsődei gondozás is, az otthon lévőeknek csak 56,4 %-ának (Ökrös et al., 2023, 101. old.).

A KOHORSZ '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat nagyon alapos és hiánypótló kutatás a magyar demográfia és családpolitika életében, de mint friss kutatás, magában hordozza gyermekbetegségeit is, amire a kutatást végző szakemberek út közben jöttek rá, így a longitudinális kutatás folyamán többször is változtattak azon, például apákra vonatkozó kérdőív bevonása; hiányzó kérdések felismerése, amely így szürke területet hagyott maga után. Mivel nem kérdezték rá a házasságkötés dátumára, így nem derült ki, hogy a gyermek születése előtt vagy után házasodtak össze, valamint arra sem, hogy valamely aktuális családtámogatási formát igénybe vették-e, illetve hatással volt-e házasságkötési és/vagy gyermekvállalási terveikre. Dicsérendő, hogy alaposságuk kiterjedt arra is, hogy a mai Magyarországon már nem csak házas, elvált, özvegy, stb. kapcsolati kategóriák vannak, hanem vannak kevert kategóriák is, például együttélés házasság nélkül, külön élő házastársak, mozaikcsaládok.

A vizsgálat „tisztaságába” beleszólt azonban a COVID-19 világjárvány, amely nagy hatással volt kisgyermekes családok életére: hirtelen mindenkinek otthon kellett maradnia. A korábban munkahelyére bejáró apa home office-ban folytatta a munkát, a bölcsődék, óvodák és iskolák bezárásra kényszerültek. A munka és magánélet színtere teljesen egybefolyt, kisgyermek mellett kellett megteremteni a munkavégzési feltételeket. A kohorszvizsgálat azon részét biztosan befolyásolta a világjárvány, amely a bölcsődei beiratkozásra és a munkába való visszatérésre vonatkozott, hiszen valakinek otthon kellett maradni a gyermekkel, ezért kormányzati döntés alapján meghosszabbították a gyermeknevelési támogatások lejáratát, ha pont ebbe az időszakba esett volna, könnyítve ezzel a kényszerűen otthon maradó, dolgozni visszamenni nem tudó anyák anyagi helyzetét.

2.8. Gyermekkel otthon lévő apák tapasztalatai

Az utóbbi időben megfigyelhető egy hagyományostól eltérő családfelfogás a kétkeresős családmóddal kapcsolatban: az új típusú, gondoskodó apakép. Olyannyira gondoskodó, hogy az apa vállalja magára a háztartási munkát és a gyermekgondozást, és az anya tér vissza a munkaerő-piacra. Drjenovszky és Sztáray Kézdy (2021) kutatásában 31 apával készített interjún keresztül 4 apatípust különböztetett meg a családtámogatások igénybevétele és a munkavégzés szempontjából, de mindegyikükről elmondható, hogy a gyermekkel való kapcsolatot előbbre helyezték a munkával és karrierrel szemben. „Egy társadalomban az apák gyermeknevelésben való részvételének aránya a családi szerepekkel kapcsolatos társadalmi felfogáson túl erősen függ az adott ország családtámogatási rendszerétől is. Ebben a tekintetben különösen érdekes, hogy az adott rendszer lehetővé teszi-e, vagy esetleg éppen ösztönzi-e és milyen időtartamban az apák kigyermekükkel történő otthonmaradását, továbbá, hogy az ellátás összege a kiesett munkabérhez képest milyen kompenzációs jelleggel bír, valamint, hogy az alanyi jogon, vagy biztosított jogviszonyhoz kötötten lehet-e igénybe venni.” (Drjenovszky - Sztáray Kézdy, 2021, 32. old).

A kutatásban részt vevő apák korábbi munkáját tekintve teljes munkaidős munkát végeztek, többen voltak vezető beosztásban multinacionális cégnél vagy alapítványnál, de volt köztük önálló vállalkozó is. Összeségében elmondható a kitöltőkről, hogy munkahellyel kapcsolatos attitűdjük egységes képet alkot: nem jellemző rájuk az erős karriervágy, számukra a család és a gyermek a preferencia. „A munkához és a családi élethez való viszonyulás tehát nagymértékben befolyásolta a vizsgált apák döntését. A motivációk között többeknél megjelenik a karrierpihenőre való igény, mások kezdődő munkahelyi kiégésről számoltak be,

vagy éppen arról, hogy már nem érezték további teljesítménykényszert.” (Drjenovszky - Sztáray Kézdy, 2021, 38. old).

A nemzetközi szakirodalom az otthon maradó apákat 'stay-at-home-father'-nek nevezi, akiket két csoportba osztottak. Egyik csoport a kényszerből otthon maradt apák csoportja (például munkanélküliség, betegség), a másik csoport tudatosan ezt választotta, hogy gyermekével lehessen. A magyar szakirodalomban még nem alakult ki a legmegfelelőbb meghatározás ezeket az apákat illetően: háztartásbeli apák, gyermekkel otthon maradó apák, GYED-en lévő apák. Az utóbbi azért sem lehet megfelelő, mert a hatályos jogszabály értelmében GYED és GYES mellett is korlátlanul lehet kereső tevékenységet folytatni, így tehát amíg hivatalosan az apa veszi igénybe a családtámogatást, ugyanúgy dolgozik, és az anya van otthon a gyermekkel, ha ez a családnak jobban megéri. A másik véglet, ha ténylegesen az apa van otthon a gyermekkel, de nem vesz igénybe családtámogatást, mert például vállalkozó. Ezek a csoportok nehezé teszik a statisztikák értelmezését, valamint pontatlanná is teszik azt (Drjenovszky - Sztáray Kézdy, 2021, 34. old).

A kutatásban részt vevő apák azt tapasztalták, hogy a multinacionális cégeknél kevésbé lepődtek meg a bejelentést követően, már volt rá precedensük Nyugat-Európából, fenntartották a helyüket. Többen is tartottak attól, hogy ezt közölni kell a felettesükkel, de vagy semleges vagy pozitív fogadtatást kaptak, volt olyan vezető is, aki nem a kieső munkaerő miatt, hanem a munkavállaló későbbi megítélése miatt aggódott, hogy a karrierépítésében nehogy csorbát szenvedjen amiatt, hogy férfiként ő volt otthon a gyermekével (Drjenovszky - Sztáray Kézdy, 2021, 40. old).

Az édesanyák különböznek egymástól abban, ki meddig szeretne otthon maradni a gyermekével, meddig kívánják megőrizni az otthon melegét. Vannak olyanok, akik nem tudnak kiteljesedni a háziasszonyi szerepben, feszültséget okoz számukra a mindennapok monotonitása. A kutatások azt bizonyítják, hogy egy gyermek akkor van jól, ha a szülei jól vannak, azonban ha egy anya egy kalitkába zárt madárnak érzi magát, nem tud kellő fészekmeleget biztosítani fiókái számára sem. Míg más anyák igazi hivatásként tekintenek az anyaságra, nehezen tudnak kapcsolódni a számukra idegen, családon kívüli világhoz. Legjobb lenne, ha mindenki a saját és családja igényeihez mérten választhatna, és ehhez kellő társadalmi, gazdasági, államigazgatási támogatást kapna. Az elfogadáson és ítélkezésmentességen kívül elengedhetetlen a támogatórendszer kiépítése és részmunkaidős munkahelyek szorgalmazása.

Nagy hiányossága a magyar népességtudománynak, hogy nincsenek adatai a kisgyermekkel ténylegesen otthon lévő apákról. A Magyar Államkincstár csak arról tud adatot szolgáltatni, hogy az egyes családtámogatásokat ki veszi igénybe és milyen jogcímen. A gyakorlatban sokszor az a szülő, aki megfelel a jogosultsági feltételeknek. Úgy gondolom, hogy ezzel a területtel bővebben lehetne foglalni, akár a védőnői hálózat is alkalmas lenne a családok ezen irányú felmérésére, hiszen ők vannak közvetlen kapcsolatban a gyermekek szüleivel, mivel kijárnak az otthonukba.

2.9. A nők életkora első gyermekük születésekor

Az Eurostat³ leírása szerint a 2017-ben az első szülő nők életkora 20 és 39 év közé esett (92 %). A további 8 % kétféle irányban oszlik meg: a nők 4 %-a 20 éves kor alatt, 4 %-a pedig 40 éves kor felett szült. A fiatalon szülő nők száma Romániában és Bulgáriában a legmagasabb: ott minden 8. nő 20 éves kora előtt szüli első gyermekét, majd ezt a két országot Magyarország (8,5 % a 20 éves életkor előtt szülő nők aránya) és Szlovákia (8,1, %) követi. Ezzel szemben ez a szám Dániában, Olaszországban, Szlovéniában, Hollandiában és Svédországban 1-1,4 % között mozog. A skála ellentétes végén található Spanyolország, Görögország és Olaszország, ahol a legmagasabb a 40 éves kor felett szülő nők aránya, 8 % körül mozog.

A skála két végének áttekintése után az átlagéletkorokat is megnézték, amely viszonylag egységesen alakul európai szinten, nem találhatóak benne nagy kilengések, az életkor 28-31 év között mozog. Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Bulgária 27,6 év; Románia 27,9 év; Albánia 28,4 év; Lengyelország 29,5 év; Ausztria 30,7 év; Belgium 30,6 év; Dánia 31,1 év; Írország 32,1 év; Nagy-Britannia 30,5 év; Németország 31 év; Olaszország 31,4 év; Spanyolország 32,1 év (2017. évi adatok). Magyarországon ez az évszám 2006-ban még 28,7 év volt, 2017-re pedig 29,8 évre emelkedett.

³ Forrás: Eurostat

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190801-1>

Letöltés: 2023. november 2.

3. Saját vizsgálat

3.1. Kutatási célok, kutatási kérdések és hipotézisek

A szakirodalom áttekintését követően dolgozatomban empirikus fejezete 5 hipotézisen alapul, melyek a következők:

Hipotézis 1.

A középfokú végzettségű, községben vagy városban (nem vármegyeszékhelyen) élők tovább maradnak otthon a gyermekekkel, az óvodás kor kezdetéig. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségű, vármegyeszékhelyen élők hamarabb visszamennek dolgozni és bölcsődébe íratják a gyermeküket.

Hipotézis 2.

Egyre több településen vannak bölcsődék, de a kisebb településen élők csak akkor íratják be a gyermeküket, ha mindenképp vissza kell menniük dolgozni. A városban élők (nagyobb valószínűséggel szellemi munkát végzők) önszántukból is hamarabb mennek vissza dolgozni, nem a kényszer viszi rá őket.

Hipotézis 3.

Kisebbségi településen még ma is él az a klasszikus családmódel, mely szerint az anya maradjon otthon a gyerekekkel, akár az óvodakezdetén túl is, és az apa a családfenntartó. Nagyobb városokban és a megyeszékhelyen ezzel szemben az anyák hamarabb mennek vissza dolgozni, a kétkeresős családmódel a jellemzőbb.

Hipotézis 4.

Bár nemcsak az anya, hanem az apa vagy a nagyszülő is igénybe veheti a gyermekekkel kapcsolatos ellátásokat, társadalmilag még nem elfogadott az, hogyha az anya visszamegy dolgozni, és más marad helyette otthon a gyerekekkel.

Hipotézis 5.

A kisgyermekes nők elhelyezkedésének nehézségét felismerték mind a városi, mind a megyei intézmények, azonban kevés intézkedést hajtottak végre a probléma megoldása érdekében.

3.2. A vizsgálat körülményei és helyszíne

A diplomadolgozatomban megfogalmazott hipotézisek vizsgálatához Google Forms kérdőívet készítettem, amely 23 kérdésből állt. Kitöltést senkitől sem kértem privát üzenetben, csak megosztás útján terjesztettem a kérdőívet a közösségi oldalon, hogy a kitöltés önkéntes és anonim maradjon.

3.3. Kutatási módszerek és a minta bemutatása

A tudományos kutatás mindig a módszer(ek) kiválasztásával kezdődik. El kell döntenünk, hogy a kutatási céljainkhoz kvalitatív (minőségi) vagy kvantitatív (mennyiségi) módszerrel vagy a kettő együttes alkalmazásával jutunk el. A két módszer nem zárja ki egymást, mindkét módszert régóta alkalmazzák a társadalom- és a természettudományokban is.

3.3.1. Kérdőíves módszer bemutatása

A diplomadolgozatomban megfogalmazott hipotézisek vizsgálatához Google Forms kérdőívet készítettem. A kitöltők körét a következőképpen szűkítettem le:

- 18-65 év közötti életkor
- életvitelszerűen Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei lakos

Azért ezeket a kritériumokat határoztam meg, hogy azok is véleményt tudjanak nyilvánítani, akiknek nincs gyermekük, tehát saját tapasztalattal nem rendelkeznek, de természetesen véleményük lehet a témáról, vagy akár az idősebb korosztályhoz tartoznak, már nem csak szülői, hanem nagyszülői tapasztalatuk is van, de még az aktív, nem nyugdíjas korosztályhoz tartoznak.

A lakhelyet azért szűkítettem le, mert az a hipotézisem, hogy egy kelet-magyarországi vármegyében máshogy vélekedhetnek, mint például Budapesten, Pest vármegyében, vagy egy nyugati vármegyében. Hipotézisem szerint keletebbre jobban élnek még a családdal, gyermekneveléshez, szülői szerepekhez kapcsolódó hagyományos nézetek. Azért az életvitelszerű kifejezést használtam, mert korábbi munkámban azt tapasztaltam, hogy sokan ténylegesen nem ott laknak, ahová a lakcímkártyájuk szól. Például albérletben laknak, ahová nincsenek bejelentkezve, így a szülők állandó lakcímére szól a lakcímkártyájuk. Vagy más példaként megemlítem a külföldön élőket, akiknek van magyarországi bejelentett lakcímük, de

a hazai mindennapoktól már eltávolodtak, így válaszuk kevésbé lenne gyakorlati, inkább elméleti a magyarországi kisgyermekes családok helyzetéről.

Kérdőívet a Facebook közösségi oldalon osztottam meg mind a saját oldalamon, mind pedig Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei gyermekneveléssel- és gondozással, adásvétellel foglalkozó csoportokban. Az adatgyűjtés 2023 áprilisában-májusában történt, 3 hét alatt 128-en töltötték ki a kérdőívet, ebből 97 fő nő, 31 fő pedig férfi. A kutatás nem tekinthető reprezentatívnak, de következtetések megfogalmazására lehetőséget biztosított. A kérdőív 23 kérdést tartalmazott, nagyrészt feleletválasztós, jelölőnégyzetes kérdéseket, kisebb számban kitöltős kérdéseket (1 darab rövid szöveges kitöltés és 2 darab hosszú szöveges kitöltés). A hosszú szöveggel való kitöltési lehetőséget a kérdőív végén használtam, hogy lehetőséget adjak a további vélemények megosztására. Ha valamelyik kitöltőnek eszébe jutott valami más, amire nem kérdeztem rá, vagy meg szeretne volna velem osztani a véleményét hosszabban is, esetleg saját élményéről szeretett volna írni, azt itt megtehetette. A kutatás mérőeszközüül szolgáló kérdőív az 1. számú mellékletben található.

A kérdőív első része demográfiai kérdéseket (1-9. kérdés), ebbe beletartozott a nem, a lakóhely, az életkor, az iskolai végzettség, a családi állapot, a foglalkozás, a munkahely típusa, a gyermekek száma. Mindegyik kérdésnél törekedtem arra, hogy minden egyes válaszadó megtalálja a rá vonatkozó válaszlehetőséget, vagy ha nem érezte úgy, hogy tud választani, akkor választhatta az „egyéb” válaszlehetőséget. Mivel a kérdőív kitöltésének nem volt feltétele a saját gyermek megléte, így a gyermekekre vonatkozó kérdésekhez megadtam a „nincs gyermekem” válaszlehetőséget is. A kérdések második része (10-18. kérdés), a gyermeknevelésre, gyermekkel otthon töltött időre, családalapítás szempontjaira, gyermekek napközbeni intézményi ellátására (bölcsőde, óvoda). A kérdések harmadik része (19-22. kérdés) a munkahelyekre vonatkozott: munkahelyi családbarát intézkedések, kisgyermekes anyák munkába való visszatérésének lehetőségei/nehézségei. A legutolsó kérdés a hosszú kifejtős válaszlehetőség, egy bekezdésnyi terjedelmű válaszokat is adhettek a kitöltők. Ezzel a lehetőséggel 12-en éltek is.

Az online kitöltés 8-10 percet vett igénybe, melynek tényleges hosszát családtagjaim segítségével mértem le. A 128 résztvevő közül az összes kitöltés értékelhető volt, mindegyik teljes kitöltést tartalmazott, a demográfiai adatokat tekintve nagyon sokrétűek a válaszadók attribútumai. Az alapsokaság életvitelszerűen Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében élő, 18-

65 év közötti lakos. Az elemzéseket a Microsoft Excel programmal végeztem. Az adatokat a Google Forms-ból exportáltam.

3.3.2. Dokumentumelemzés bemutatása

A kutatási módszerek kvalitatív típusához tartozik a dokumentum- és tartalomelemzés. Az elemzendő források közt szóba jöhetnek például (tan)könyvek, folyóiratok, szóbeli előadások írásos kiadványai vagy videófelvételei, online vagy nyomtatott cikkek. Az én választásom két dokumentumra esett: az egyik Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Esélyegyenlőségi Programja (HEP), a másik pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Programja (TFP). Miután a kérdőív alapsokaságát az adott vármegye aktív korú lakosságára szűkítettem rá, érdekesnek tartottam, hogy megnézzem azokat a dokumentációkat, amelyek ezeket az embereket érintik az adott témában. Ezután találtam rá az interneten a fent megnevezett két dokumentumra. Olyanokat kerestem, amelyek nagyjából adott időszakra vonatkoznak (a HEP lefedettségi időszaka 2021-2016, a TFP lefedettségi időszaka pedig 2021-2027).

A szövegekben a kisgyermekes anyák munkaerő-piaci helyzetét segítő terveket és megvalósítási terveket kerestem, ide értve a nappali gyermekfelügyeletet biztosító intézmények infrastruktúráját, részmunkaidős és rugalmas foglalkoztatást, támogatási lehetőségeket, a nők elhelyezkedését támogató civil és önkormányzati programokat. Ezután párhuzamosan haladva összevettem a két dokumentumot, majd saját véleményemet is belefoglalmazva vontam le a következtetéseket.

3.4. Eredmények

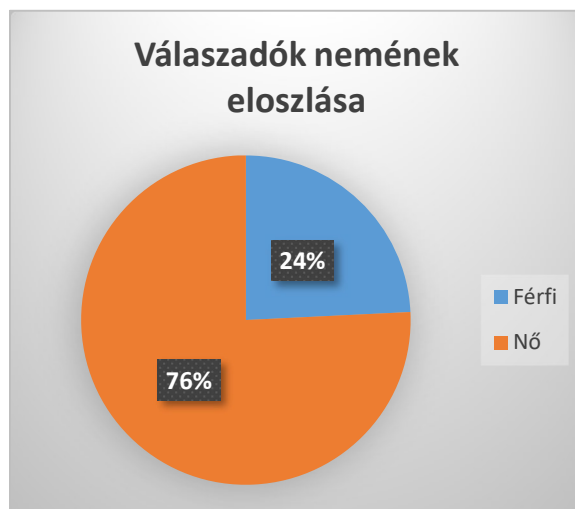
3.4.1. Kérdőíves vizsgálat eredményei

Első kérdéskör – demográfiai kérdések:

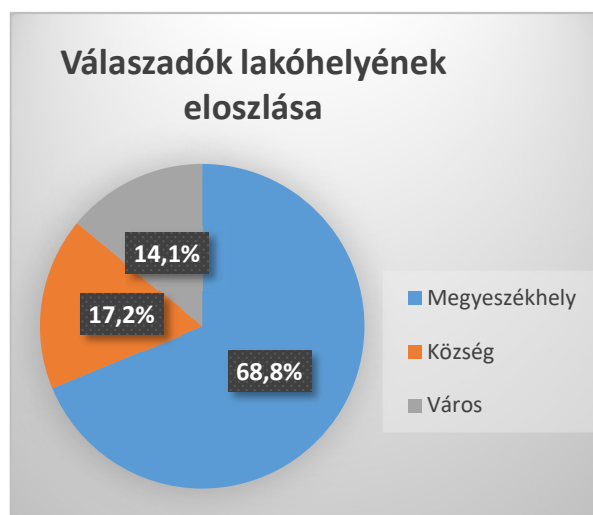
A kutatás a demográfiai jellemzőkkel kezdődött, mellyel a kérdőív felmérte a válaszadók összetételét. Az első kérdés a kitöltő nemére vonatkozott: a kitöltők 75,8 %-a nő, 24,2 %-uk pedig férfi. Maga a kérdőív ugyanannyira volt elérhető mindkét nem számára, mégis kimagasló a női kitöltők száma. Ennek két oka

is lehet: az egyik, hogy a nők általában nagyobb hajlandóságot mutatnak az ilyen fajta segítségnyújtásra, ráadásul egy idegen számára. A másik ok, hogy a közösségi oldalon gyermekekkel kapcsolatos elénk kerülő téma a nőket fogja meg jobban, nem a férfiakat, még akkor sem, ha van saját gyermekük, így a téma testhezállobb lehet a számukra, kevésbé idegen, mint egy gyermektelen férfi számára. Azonban a gyermekneveléssel kapcsolatos témák hagyományosan a nőket fogják meg jobban. A közösségi oldalon, ahol megosztottam a kérdőívet, mindkét nem számára egyformán elérhető volt a kérdőív, az arány mégis a nők irányába tolódott el.

A következő kérdés a lakhelyre vonatkozott: a kitöltők 68,7 %-a Miskolcot jelölte meg lakhelyeként, 17,2 %-a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében lévő községet, 14,1 %-a pedig Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében lévő várost. Kimagasló a miskolci kitöltők aránya, hiszen Magyarország második legnagyobb vármegyéről lévén szó, sok kisebb-nagyobb város és község található itt.

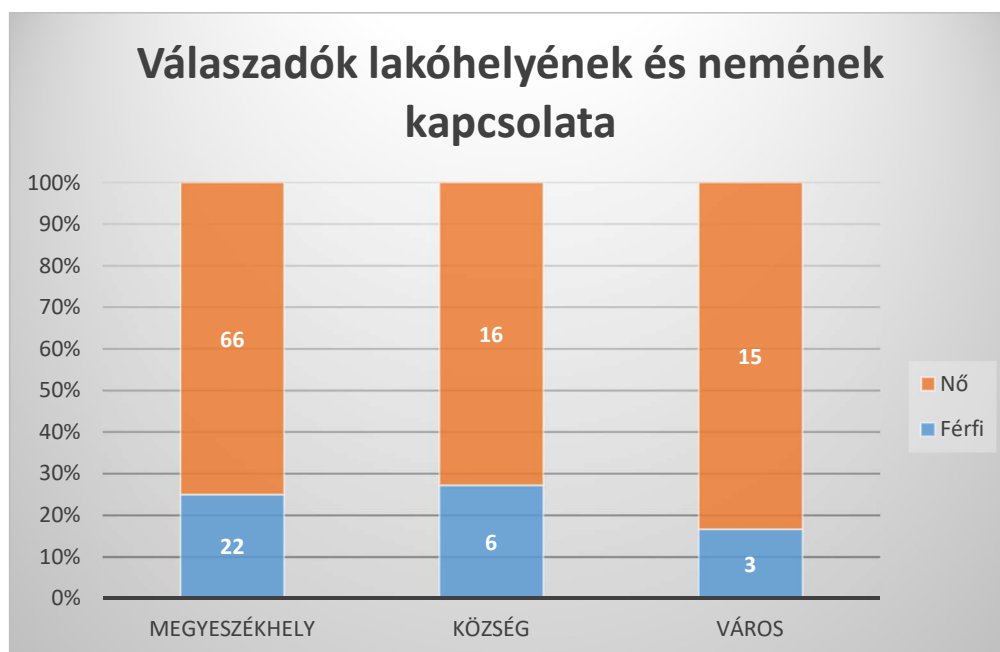

8. ábra Válaszadók nemének eloszlása
Forrás: saját szerkesztés

9. ábra Válaszadók lakóhelyének eloszlása
Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók lakóhelyének és nemének kapcsolatát az alábbi diagramm ábrázolja:

10. ábra Válaszadók lakóhelyének és nemének kapcsolata
Forrás: saját szerkesztés

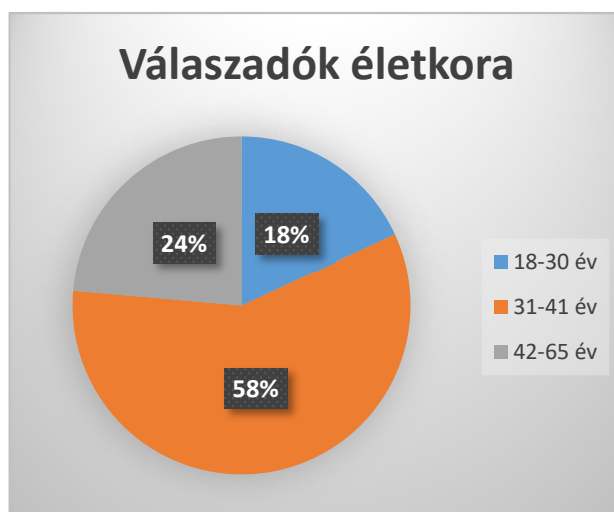
Mint látható a megyeszékhelyen élő nők töltötték ki a legnagyobb arányban a kérdőívet, míg a legkevésbé a nem megyeszékhelyen élő férfiak vettek részt benne. Jelentős eltérés azonban nincs vizsgált csoportok között nemben és lakóhelyben.

A harmadik kérdésben a résztvevők életkorát kérdeztem meg: legfiatalabb kitöltő 19 éves, a legidősebb 62 éves, bár csak 1-1 kitöltő képviselteti magát ebből az életkorból. A kitöltők átlagéletkora 37,1 év.

A kitöltések alapján 3 korcsoportot tudtam sorolni a válaszadók életkorát:

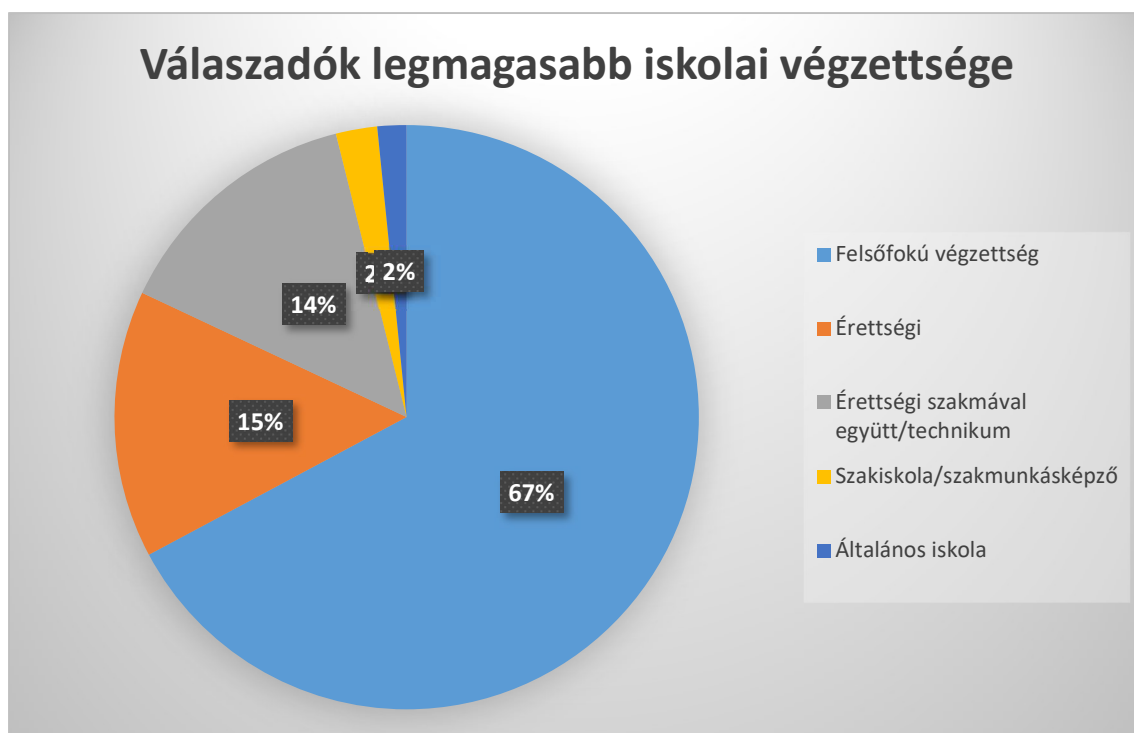
- 18-30 év közöttiek – 23 fő kitöltő
- 31-41 év közöttiek – 74 fő kitöltő
- 42-65 év közöttiek – 30 fő kitöltő

A 18-30 év közötti korosztályból volt a legkevesebb kitöltő: 30 év alatti mindössze 17 fő volt. A 17 főből 6-an válaszolták azt, hogy még nincs gyermekük, 8 fő-

11. ábra Válaszadók életkora
Forrás: saját szerkesztés

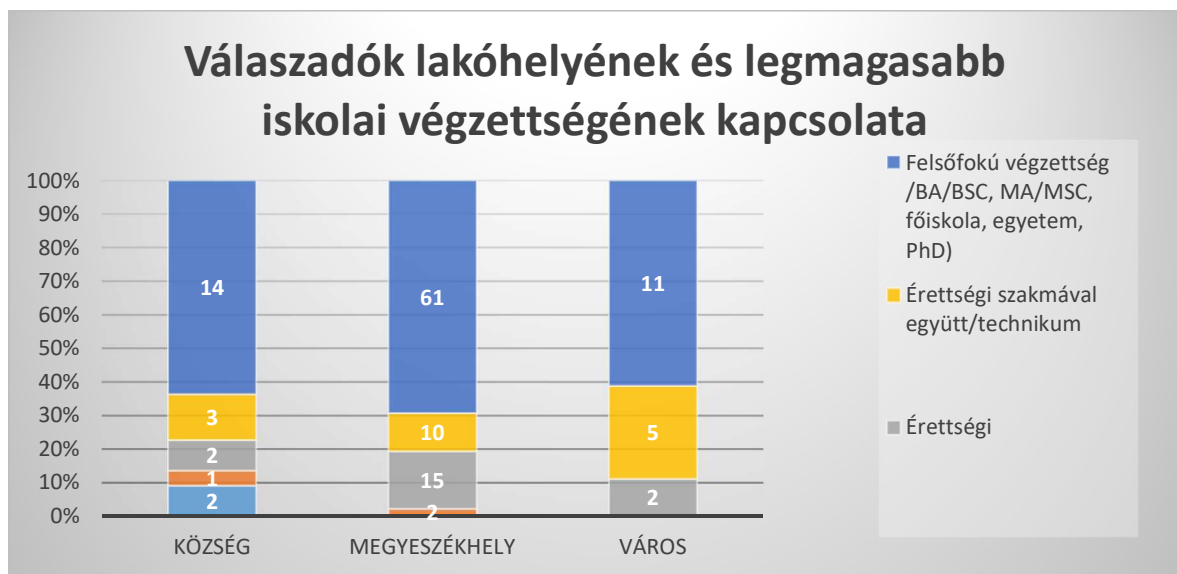
nek 1 gyermeke van, és mindössze 3 főnek van 2 gyermeke, és ők is már a 30 éves korhoz járnak közelebb, mint a 20-hoz (27-28-29 évesek). A legtöbb válaszadó 31-41 éves kor közé esik, összesen 74 fő ebbe a korosztályba tartozik a 128 kitöltőből, a 74 főből 61-nek van gyermeke (1-2-3 gyermek). 42-65 év között kitöltő 30 fő volt, akik, ha van gyermekük, korábbi tapasztalataikról tudtak írni, vagy már nagyszülői helyzetben vannak. Közülük mindössze 1 fő írta azt, hogy nincs gyermeke, a többi válaszadónak 1-2-3-4 gyermeke van.

12. ábra Válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége
Forrás: saját szerkesztés

A következő kérdés a legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozott: a kérdőív kitöltői között kimagasló a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma. A középfokú végzettségűek száma összesen 40 fő (beleértve az érettségivel, technikummal, szakiskolával/szakmunkásképzővel rendelkezőket). Emellett két fő olyan résztvevő volt, akik általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, demográfiai adataik és válaszaik is nagyon hasonlóak: mindketten községben élő 19-21 éves nők, akik 18-25 éves koruk között hozták világra gyermeküket, akikkel jelenleg GYED-en/GYES-en vannak. Egyikük lakóhelyén van bölcsőde, másiknál nincsen, de mindketten azt jelölték meg, hogy nem íratnák be a gyermekeiket bölcsődébe. Kapcsolatban/házasságban élnek, és fontosnak tartják gyermekvállalás szempontjából a biztos munkahelyet, stabil anyagi hátteret és saját tulajdonú ingatlant.

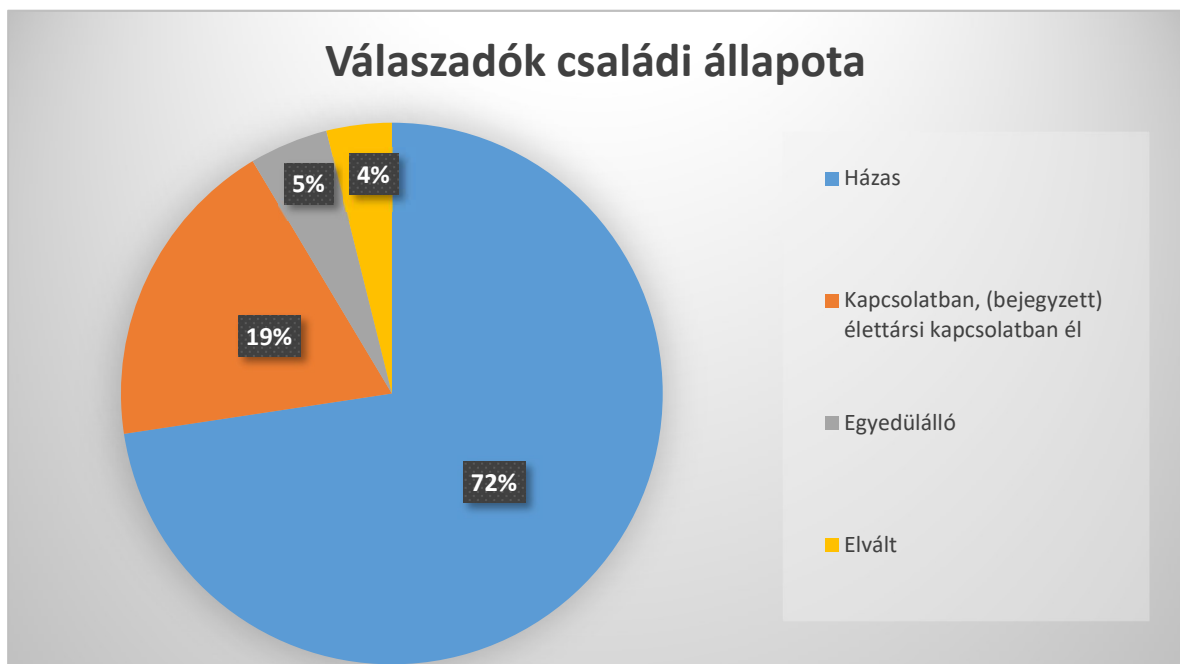
A lakóhely és iskolai végzettség közötti esetleges kapcsolatot az alábbi ábra mutatja:

13. ábra Válaszadók lakóhelyének és legmagasabb iskolai végzettségének kapcsolata
Forrás: saját szerkesztés

Ezek alapján a településtípusok alapján jelentős különbség nincs az elért legmagasabb végzettségben.

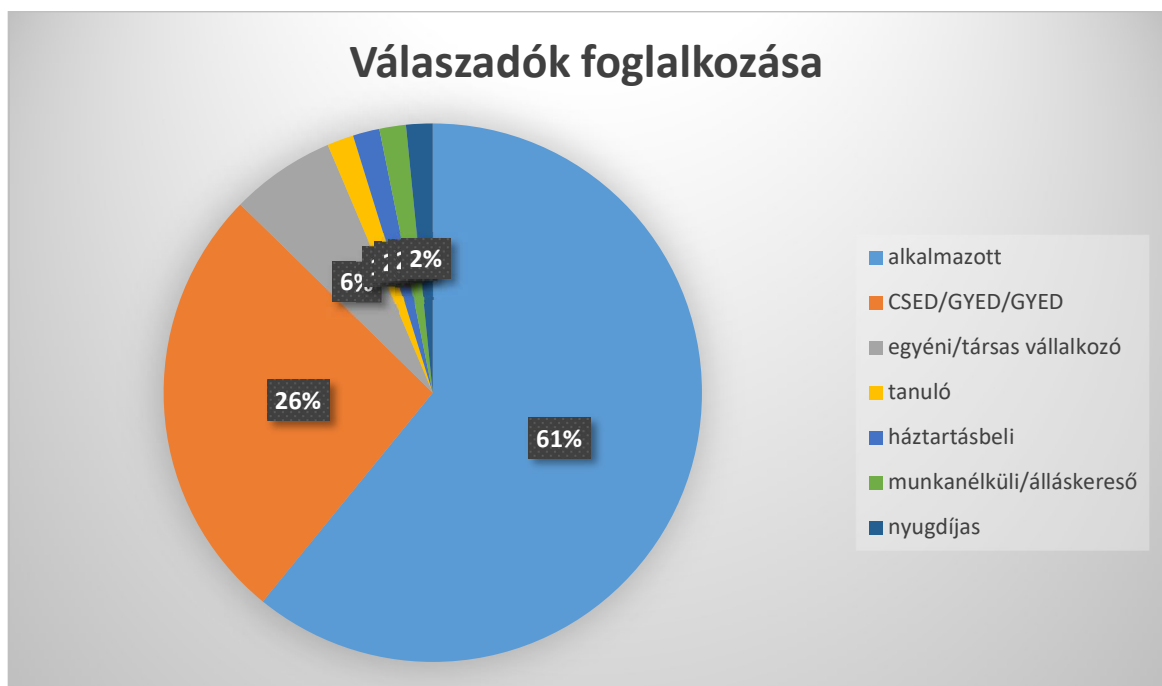
Az ötödik kérdés a családi állapotra vonatkozott, melyből kiderült, hogy a kitöltők több mint 70 %-a házastársi kapcsolatban él.

14. ábra Válaszadók családi állapota
Forrás: saját szerkesztés

6 fő olyan résztvevő volt, akik az egyedülálló családi állapotot jelölték meg, de ebből 3 főnek van 1-2 gyermeke, mindhárman nők. Mindhárman azt jelölték meg, hogy beíratnák gyermeküket bölcsődébe, akivel maximum 2 éves korig/maximum 3 éves korig maradnának otthon. Fontosnak tartják, hogy egy munkahely családbarát legyen, és olyan munkahelyen dolgoznak, ahol van is valamilyen családbarát intézkedés (4 órás/6 órás munkavégzés, rugalmas munkaidő). Ebből arra következtettek, hogy az egyedülálló anyáknak még nehezebb visszatérés a munkaerő-piacra, az ő esetükben különösen fontos, hogy egy munkahely családbarát legyen.

A hatodik kérdés a foglalkozásra vonatkozott: a válaszadók közel kétharmada alkalmazottként dolgozik, illetve negyedük otthon van gyermekével (CSED/GYED/GYES).

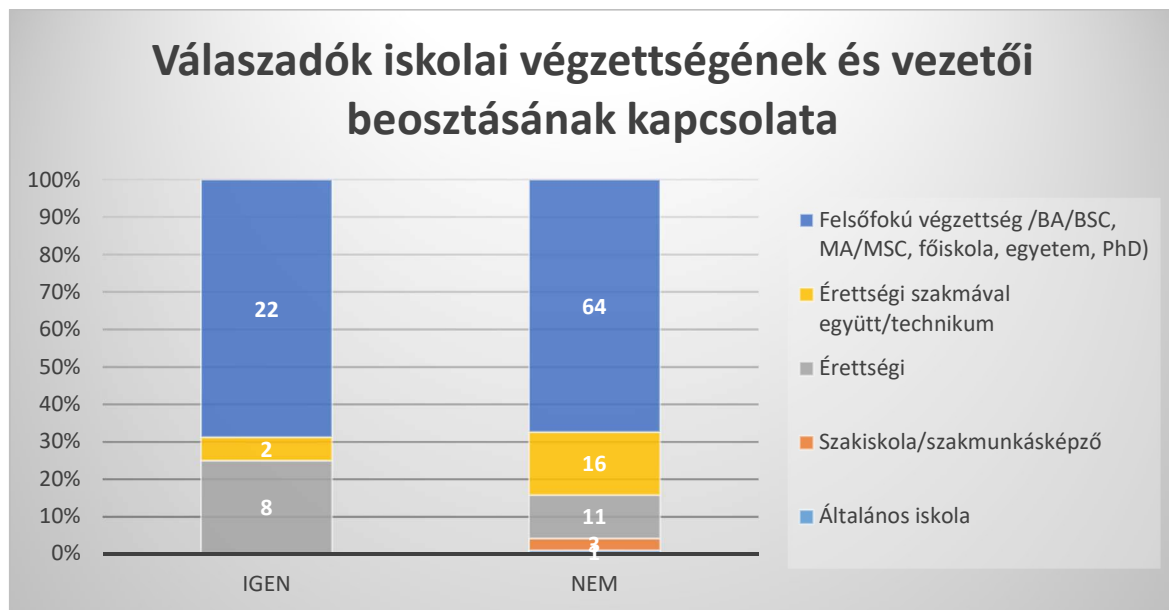

15. ábra Válaszadók foglalkozása
Forrás: saját szerkesztés

A hetedik kérdés arra vonatkozott, hogy a kitöltő milyen szektorban dolgozik: a kitöltőik fele, 50,8 %-a versenyszférában dolgozik, 34,4 %-a közszférában, 14,1 %-a pedig nonprofit szférában. 1 fő olyan kitöltő volt, aki még nem dolgozott (0,8 %).

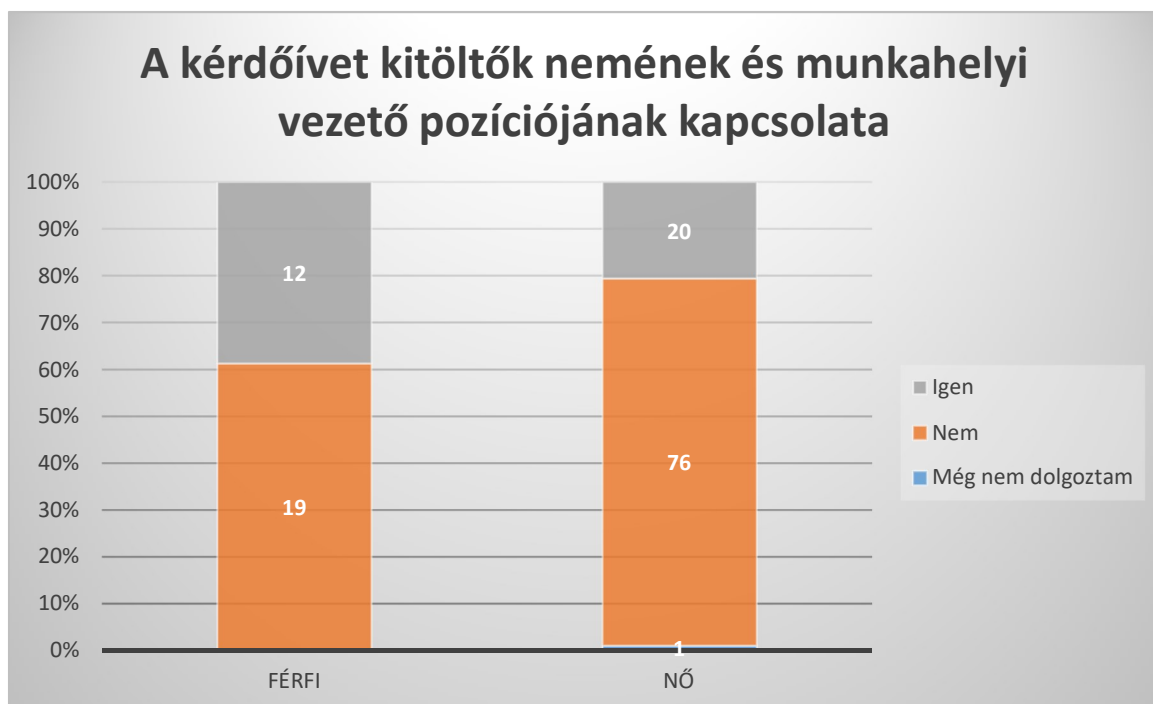
A nyolcadik kérdés szerint a résztvevők 74,2 %-a nem vezető beosztásban dolgozik, 25 % pedig igen, 1 fő olyan kitöltő volt, aki még nem dolgozott (0,8%). A vezető beosztásban dolgozók nagy része felsőfokú végzettségű, 32 főből 22 fő rendelkezik valamilyen diplomával. Válaszaikban közös vonás, hogy szerintük maximum a gyermek 2 éves vagy 3 éves

koráig kell otthon maradni, mindössze 2 fő válaszolta azt, hogy iskolás kor kezdetéig. A válaszadók többsége a 30-as, 40-es korosztályhoz tartozik, átlagéletkoruk 37,1 év.

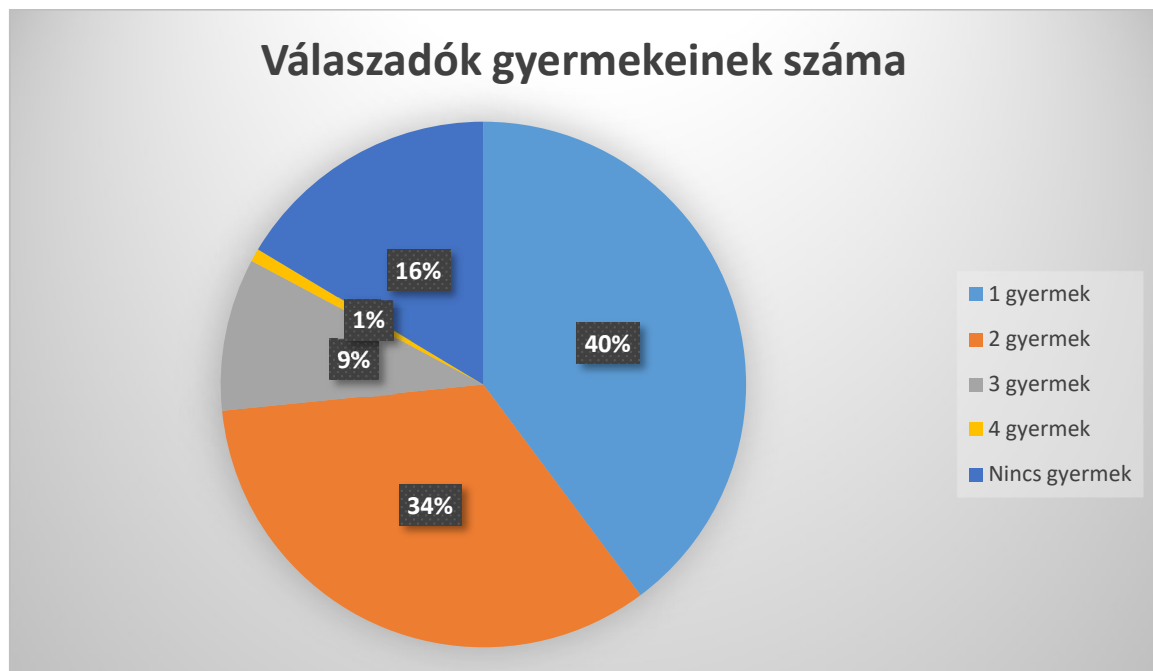
16. ábra Válaszadók iskolai végzettségének és vezetői beosztásának kapcsolata
Forrás: saját szerkesztés

Szintén érdekes kapcsolat, hogy a kitöltők között a férfiak esetében kétszer annyi a vezető beosztásban dolgozók aránya.

17. ábra A kérdőívet kitöltők nemének és munkahelyi vezetői pozíciójának kapcsolata
Forrás: saját szerkesztés

A kilencedik kérdés a gyermekek számára vonatkozott, melyből az alábbi válaszok születtek.

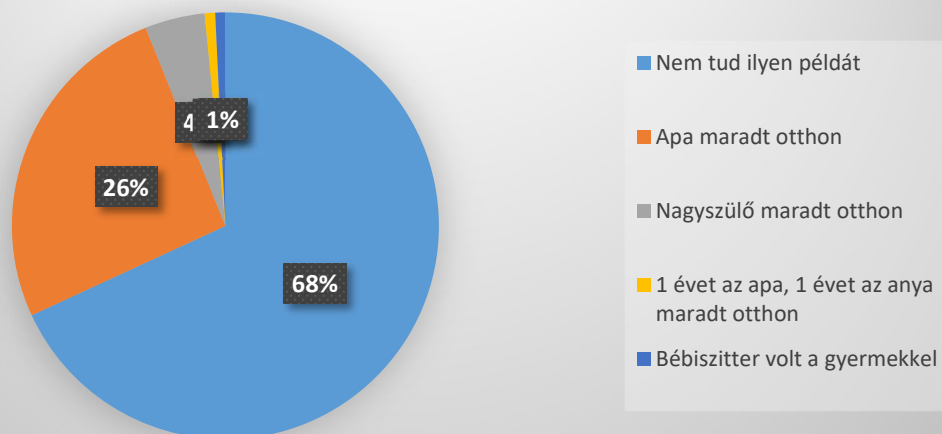
18. ábra Válaszadók gyermekeinek száma
Forrás: saját szerkesztés

Az eredményből látszik, hogy még ha attitűdvizsgálatról van szó, és nem volt szükséges saját tapasztalattal rendelkezni, a kitöltők nagy részének mégis van 1-4 gyermeke, ez az arány 83,6 %, a válaszadók csupán 16,4 %-a írta azt, hogy nincs gyermeke. A kisgyermekek feltételezhetően szívesebben töltik idejüket egy olyan témával, ami az életük része.

Második kérdéskör – Családalapítással, gyermekvállalással kapcsolatos kérdések eredményei

A következő kérdéskörben azt vizsgálta a kérdőív, hogy mekkora az elfogadottsága annak, hogy az anyától eltérő személy maradjon otthon, illetve a válaszadóknak milyen személyes tapasztalatai vannak ebben a témában. Összességében elmondható, hogy a válaszadók döntő többsége nem tud ilyen példát mondani, hogy más maradt volna otthon a gyermekkel, mint az anya, habár ennek a társadalmi elfogadottsága ettől magasabb lenne, de gyakorlatban ez nem valósul meg.

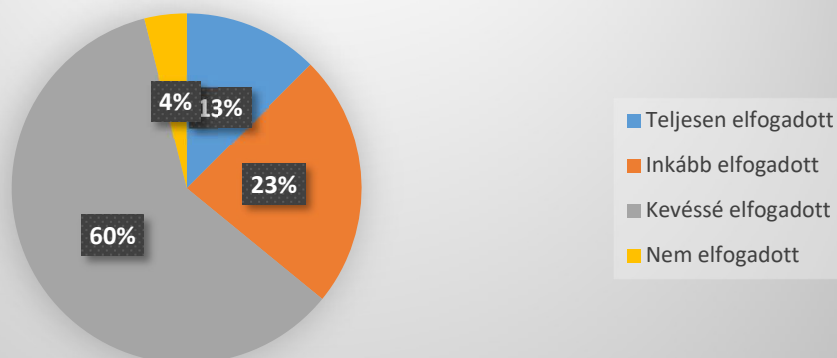
Válaszadók tapasztalata arról, hogy az anyától eltérő személy maradt otthon a gyermekkel

19. ábra Válaszadók tapasztalata arról, hogy az anyától eltérő személy maradt otthon a gyermekkel
Forrás: saját szerkesztés

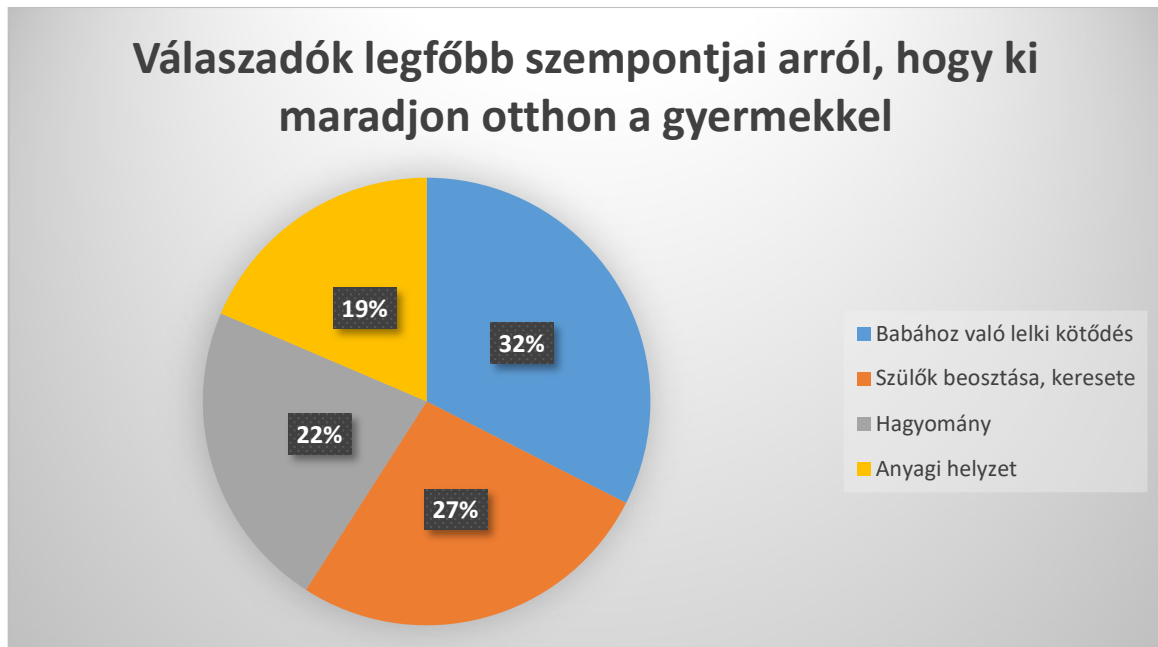
Annál a kitöltőnél, akinél bébiszitter vigyázott a gyermekre, a megjegyzés rovatba ezt írta: „nagyon élveztem azt az 1 évet amit itthon voltam, és nagyon örültem, amikor találtam megbízható alkalmazottat, aki utána maradt mindhárom gyerek esetében itthon velük, én pedig mehettem dolgozni. Nekem 1 év pont elég volt, de a gyerekek mégis itthon voltak 3 éves korukig”.

Válaszadók tapasztalata arról, hogy mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel

20. ábra Válaszadók tapasztalata arról, hogy mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel
Forrás: saját szerkesztés

Ahogy az 20. számú diagrammon látható, a válaszadóknak több mint a fele szerint napjainkban kevésbé elfogadott, hogyha más marad otthon a babával, mint az anyja. A döntést indokló szempontjaik is megegyeznek a többi válaszadóéval, amire a legtöbb szavazat érkezett:

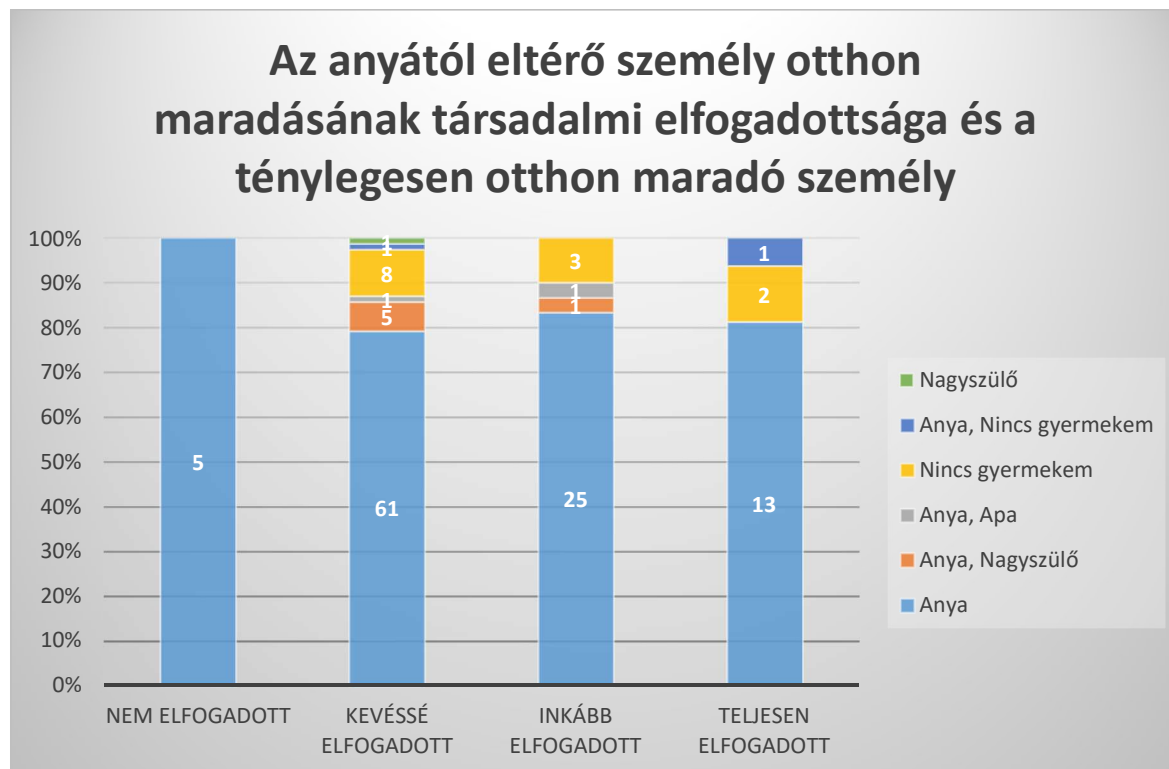
21. ábra Válaszadók legfőbb szempontjai arról, hogy ki maradjon otthon a gyermekkel
Forrás: saját szerkesztés

Mivel a válaszlehetőségek között megadtam az egyéb lehetőséget is, így érkezett pár további szempont is, mint a szoptatás (5 válasz), szülés utáni regenerálódás (1 válasz), munkahely távolsága anyánál nagyobb (1 válasz).

A felmérés során a válaszadók döntő többsége, 89,1 %-a azt jelölte meg, hogy az anya maradt otthon a gyermekkel a saját családjukban. Mindössze 2 fő résztvevő írta azt, hogy az apa (1,6 %), és 7 fő résztvevő, hogy a nagyszülő (5,5%). A válaszadók 11,7 %-a jelölte be azt, hogy nincs gyermeke. A korábbi kérdésnél, mely a gyermekek számára vonatkozott, még 16,4 % írta azt, hogy nincs gyermeke. Ez a különbség abból adódhat, hogy a kérdés úgy volt megfogalmazva, hogy „Az ön családjában ki maradt otthon a gyerekekkel?”. Ez értelmezhető a tágabb családra nézve is, például, hogy a testvérek családjában ki maradt otthon a gyermekkel.

Ha összevetjük a társadalmi elfogadottságot és a saját családból származó tapasztalatokat, akkor az látszik, hogy ugyanolyan magas az otthon maradó anyák aránya azon csoportokban

is, mint ahol más személyek társadalmi elfogadottsága is jelen van. Ez azonban nem valósul meg a gyakorlatban.

22. ábra Az anyától eltérő személy otthon maradásának társadalmi elfogadottsága és a ténylegesen otthon maradó személy

Forrás: saját szerkesztés

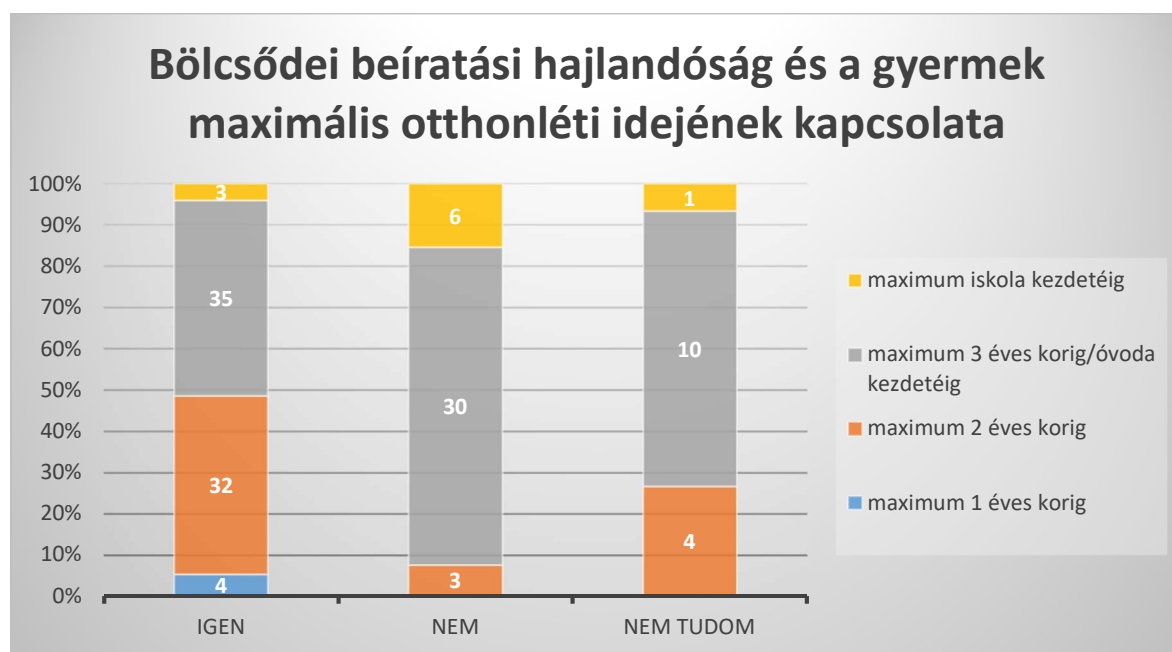
Mivel a válaszlehetőségek között megadtam az egyéb lehetőséget is, így érkezett pár további szempont is, mint a szoptatás (5 válasz), szülés utáni regenerálódás (1 válasz), munkahely távolsága anyánál nagyobb (1 válasz).

A következő kérdés arra kérdezett rá, hogy a kitöltő véleménye szerint meddig kell/kellene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából. A kitöltők 58,6 % szerint maximum 3 éves korig/óvodás kor kezdetéig, ami 75 fő kitöltőt jelent. Azonban ezeknek a kitöltőknek közel a fele, 35 fő azt válaszolta a bölcsődével kapcsolatos kérdésre, hogy igen, beíratná, valamint arányaiban jelentős a bizonytalanok száma is, 10 fő válaszolta azt, hogy nem tudja, hogy beíratná-e a gyermekét bölcsődébe. Ebből arra következtetnek, hogy még ha úgy is gondolják, hogy 3 éves korig (vagy ezt az életkort közelítve) kellene a gyermeknek otthon maradnia, mégsem zárkóznak el a bölcsődei ellátástól sem.

A válaszadók közel harmada, 30,5 %-a írta azt, hogy maximum a gyermek 2 éves koráig, ami 39 kitöltőt jelentett. Ebből 32-en be is íratnák gyermeküket bölcsődébe, ami harmonizál

azzal a tendenciával, hogy a kisgyermeket átlagosan 1-2 gondozási évet töltenek bölcsődében, függően attól, hogy az év melyik hónapjában töltik be a 3 éves kort vagy az óvodaköteles kort.

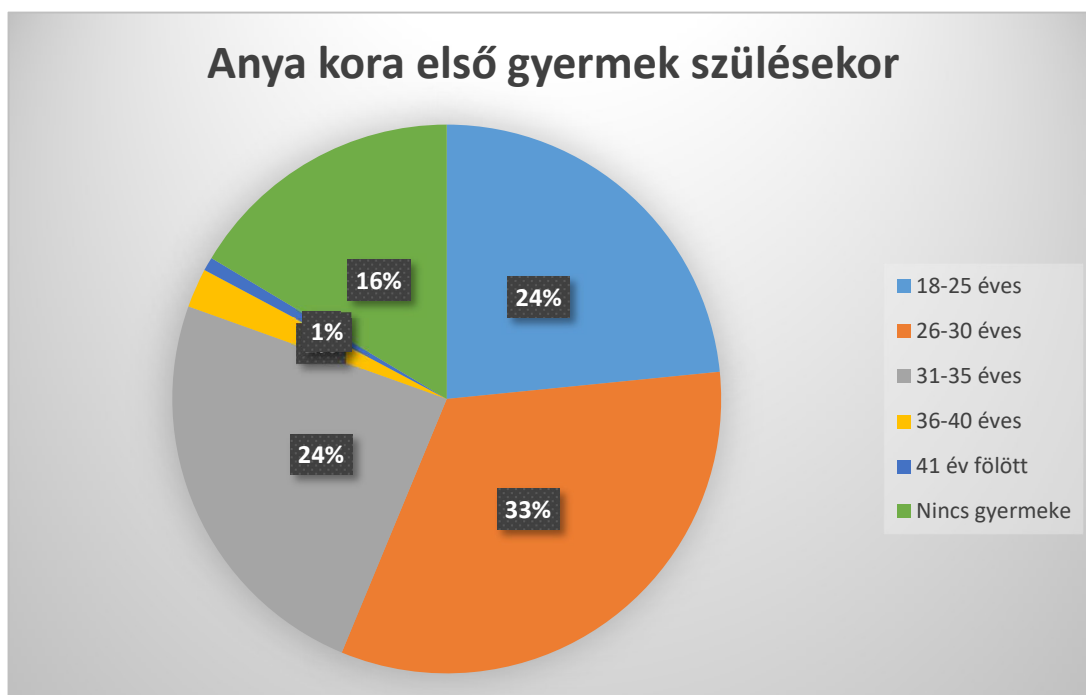
A kitöltők 7,8 %-a válaszolta, hogy az iskolás kor kezdetéig, ami 10 fő kitöltőt jelent. Ebből 3-an íratnák be a gyermeküket bölcsődébe. A kitöltők átlagéletkora itt egy picit magasabb, mint az összes kitöltőé, mert 43,8 év. Mindegyiküknek van gyermek (1-3 gyermek), tehát saját tapasztalatukról tudnak beszámolni, azonban a 40-50 éves korosztályhoz tartoznak, így akkor voltak kisgyermekesek, amikor még jóval kevesebb bölcsődei férőhely volt, az volt a ritkább, ha valaki bölcsődébe járatta a gyermekét. Válaszaikban az is közös, hogy szerintük kevésbé elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyerekekkel.

23. ábra Bölcsődei beíratási hajlandóság és a gyermek maximális otthonléti idejének kapcsolata
Forrás: saját szerkesztés

Az egy évnél kevesebb idejű válaszlehetőséget senki sem választotta. Azért adtam meg többféle válaszlehetőséget, hogy a nyugat-európai tendenciák is megjelenjenek (5 hetes, 15 hetes korig), valamint a magyarországi minimum, amikortól babát bölcsődébe lehet íratni (20 hetes kor).

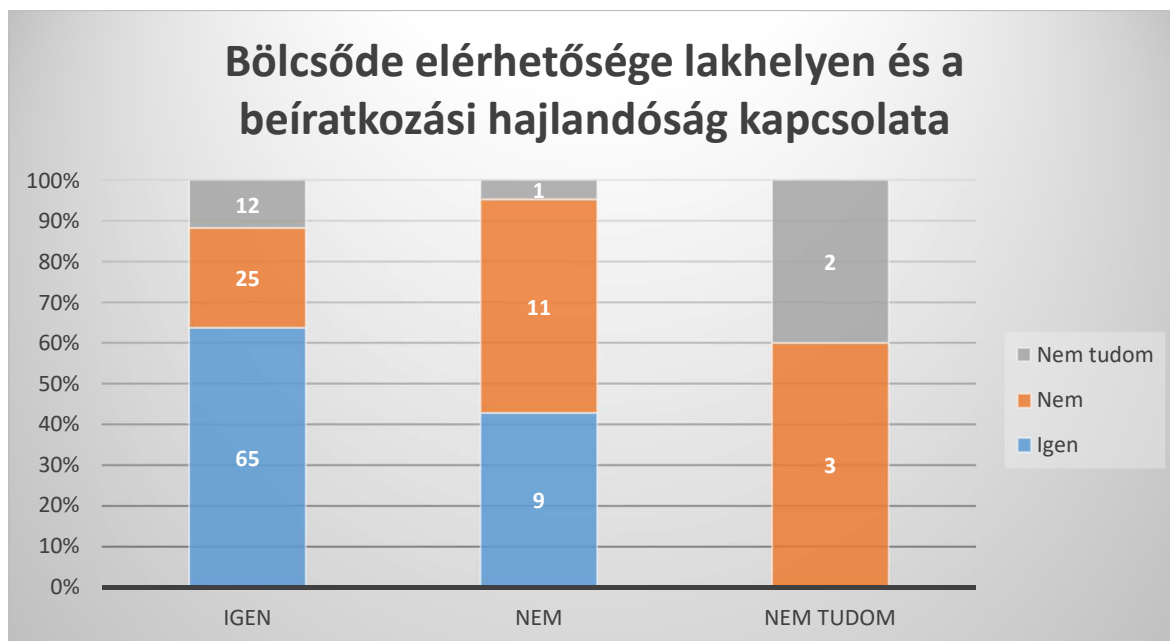
A tizenötödik kérdés a kitöltők életkorára vonatkozott, amikor az első gyermekük született.

24. ábra Anya kora első gyermek születésekor
Forrás: saját szerkesztés

A tizenhatodik kérdés arra vonatkozott, hogy családalapítás szempontjából melyiket tartja fontosnak a kitöltő a következők közül, több válasz is megjelölhető. A legtöbben a stabil párkapcsolatot jelölték meg fontos tényezőként, a kitöltők 84,4 %-a (108 fő). Sokan választották meg a stabil anyagi háttérrel (98 fő, 76,6 %), a biztos munkahelyet is (83 fő, 64,8 %), a saját tulajdonú ingatlant (52 fő, 40,6 %). A házasság (38 fő, 29,7 %) csak a hatodik legtöbb szavazatot kapta. Ez korrelál azzal a tendenciával, a gyermekek jelentős része házasságon kívül születik. 2015-ben Magyarországon a gyermekek 52 %-a házasságból, 48 %-a pedig házasságon kívül jött világra. A házasságból született gyermekek csökkenő száma a rendszerváltás óta figyelhető meg. A trend 2015-ben fordult meg, azóta nőni kezdett a házasságból született gyermekek száma.

A tizenhetedik kérdés a bölcsődére vonatkozott, hogy található-e a kitöltő lakóhelyén. A kitöltők 79,7 %-ának van bölcsőde a lakóhelyén, 16,4 %-ának nincs, 3,9 % pedig nem tudja, hogy van-e.

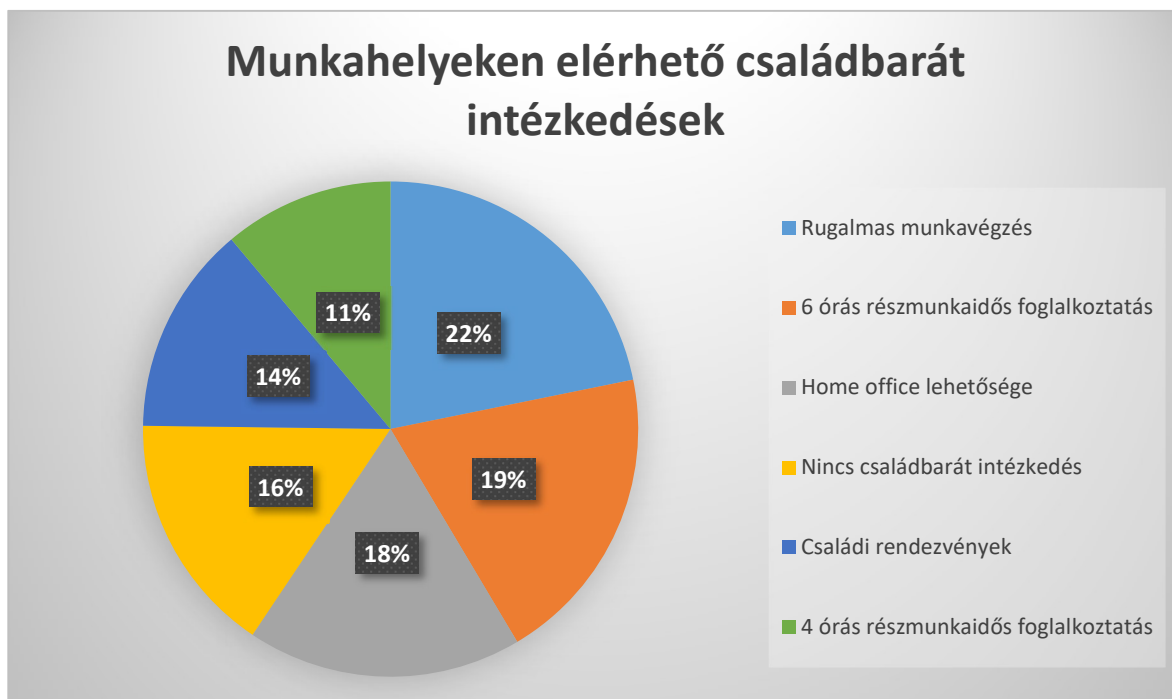
25. ábra Bölcsőde elérhetősége lakhelyen és a beíratkozási hajlandóság kapcsolata
Forrás: saját szerkesztés

Ahol elérhető a bölcsőde, ott a válaszadók közel kétharmada be is íratná a gyermekét.

Harmadik kérdéskör – családbarát munkahelyek, kisgyermekes anyák visszatérése a munkaerő-piacra:

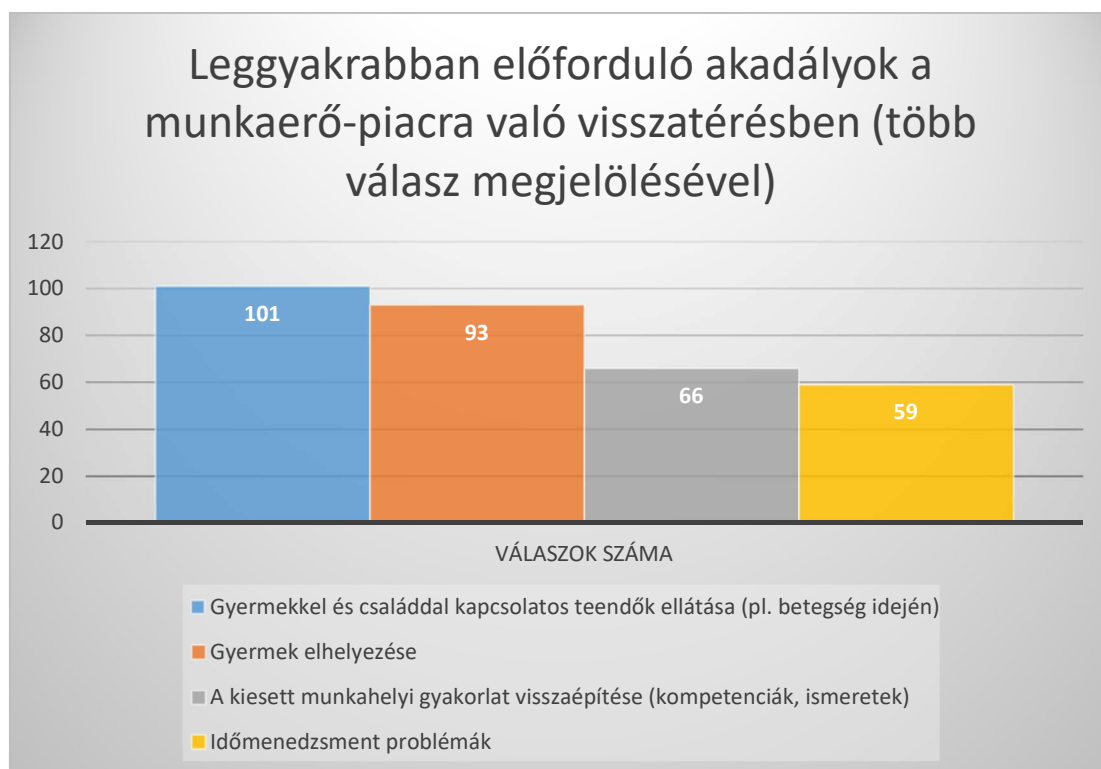
A tizenkilencedik kérdés arra vonatkozott, hogy fontosnak tartja-e a kitöltő, hogy egy munkahely családbarát legyen. A válaszadók döntő többsége, 95,3 %-a válaszolt igennel, szerintük fontos, hogy egy munkahely családbarát legyen. Mindössze 3 fő válaszolta azt, hogy nem fontos, és szintén 3 fő azt, nem tudom. Előbbi válaszadók közül 1 nő van, akinek 2 gyermeke van, de nincs a munkahelyén családbarát intézkedés, valószínűleg ezért sem tartja fontosnak azt, a másik 2 válaszadó 1 gyermektelen férfi és 1 gyermektelen nő, akik munkahelyén szintén nincs semmilyen családbarát intézkedés, így számukra szintén kevésbé kardinalis kérdés ez. Utóbbi válaszadók további válaszait tekintve közös bennük, hogy mindhárman férfiak, 1-2 gyermekük van.

A huszadik kérdés az előző kérdés folytatásaként a családbarát intézkedésekre vonatkozott. A résztvevőktől kértem, hogy jelöljék meg az összes lehetőséget, amely a munkahelyükön megtalálható. Kimagaslóan sokan jelölték meg azt, hogy nincs családbarát intézkedés a munkahelyükön, pedig az előző válasz magas arányából kitűnik (95,3 %), hogy az emberek ezt fontosnak tartanák.

26. ábra Munkahelyeken elérhető családbarát intézkedések
Forrás: saját szerkesztés

A huszonegyedik kérdés arra kérdezett rá, hogy a kitöltő véleménye szerint milyen akadályok adódhatnak egy kisgyermekes nőnél, amikor vissza szeretne térni a munkaerő-piacra, itt is több válasz volt megjelölhető.

27. ábra Leggyakrabban előforduló akadályok a munkaerő-piacra való visszatérésben (több válasz megjelölésével)
Forrás: saját szerkesztés

Ennél a kérdésnél is megadtam az „egyéb” válaszlehetőséget, hogy ki lehessen egészíteni, ha valaki szeretné. Egy résztvevő ezt írta ide: „Részmunkaidő miatt kevesebb fizetés, vagy 6 órás munkavégzésnél nincs ebédszünet... Munka vége után az Anyuka úgyis rohanni fog”.

A huszonkettedik kérdés úgy hangzott, hogy „mi a véleménye arról, hogyha egy anya/apa/nagyszülő tovább marad otthon, mint a gyermek óvodaköteles kora?”. A kérdés megfogalmazásánál szándékosan nem használtam a háztartásbeli vagy főállású anya fogalmakat, hogy ne befolyásoljam a kitöltőket ebbe az irányba, mivel a jogszabály lehetővé teszi a gyermeknevelési támogatás (GYET) igénybevételét 3 kiskorú gyermek esetén. A résztvevők közül mindössze 1 fő használta ezt a fogalmat a kifejtős válaszában: „Nincs jogom megítélni. Ha az illető megteheti és jól érzi magát otthon főállású szülőként tegye, ha nem, akkor nem.”

A kérdésre adott válaszokat 4 kategóriába sorolható:

A legtöbben az anyagiakkal hozták összefüggésbe ezt a kérdéskört. Ha a család anyagi helyzete megengedheti, hogy egy szülő keresetéből éljenek meg, akkor elfogadhatónak tartják.

- „Ha anyagilag megteheti és van értéke a család részére akkor teljesen rendben.”
- „Ha anyagilag megtehetik, és ez azt jelenti, hogy a gyermek attól még megkezdheti az edukációt az oviban, szerintem pozitív hatással lehet a családra. (Kevesebb stressz, rohanás, munkahelyi konfliktus, stb)”
- „Ha a másik fél jövedelme elegendő, akkor maradjon is otthon, addig amíg a gyermek igényli.”
- „Ha van lehetősége, anyagilag nem szorulnak rá az ő fizetésére, akkor jól teszi ha otthon marad.”
- „Jó dolog, ha a szülő anyagi helyzete engedi. Könnyebb a beszoktatás és az esetleges megbetegedések nem okoznak elhelyezési nehézségeket.”
- „Jó lenne, de a társadalom ezt nem nézi jó szemmel, továbbá anyagilag gyakorlatilag aki otthon marad teljesen függővé válik a kereső féltől ami szintén óriási kompromisszum a család dinamikájában”

A válaszadók másik része nem tartja jó ötletnek, mivel egy óvodás korú gyermeknek már közösségben van a helye (ráadásul 3 éves kortól óvodakötelezett is), és az anyának is szüksége van már újra felnőtt közösségre.

- „Normál esetben nem tartom helyesnek, a gyermeknek szüksége van a saját korosztályának közösségére.”
- „3 éves kor felett szerintem már elengedhetetlen egy ovi szintű közösség a gyerekeknek, mert fejlődés szempontjából kevés az, amit a családtag nyújt”
- „Szerintem egy gyermeknek legkésőbb 2 éves korára bölcsődében kortársaival kell napközben lennie.”
- „Az optimális iskolai fejlődés elérése érdekében szükséges az óvodai előkészítés, mind a tudástartalom tekintetében, mind szociálisan. Mindemellett az óvodai évek alatt a gyermekek figyelemmel követése lehetőséget ad a tehetségígéretes, illetve a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek felismerésére. Stb.”
- „Szerintem sem a szülő, sem a gyerek számára nem egészséges. Mindkét félnek szüksége van közösségre, szociális kapcsolatokra.”
- „Feleslegesnek tartom, hiszen ha a gyermek óvodába jár, akkor az anyuka vissza tud menni dolgozni.”
- „Saját magával szúr ki... Minél később tér vissza a munka világába annál nehezebb lesz visszazoknia. A gyermeknek pedig szüksége van a gyermektársaságra. Sokkal gyorsabban fejlődik, tanul, szocializálódik, ha időben óvodába adják.”
- „Szerintem 3 évesen már nagyon igénylik a társaságot a gyermekek, és az anyának is szüksége van újra, hogy visszazökkenjen a "dolgos mindennapokba".”
- „Szerintem nem az a normális, az óvoda fontos a szocializációs képesség miatt is a gyerekeknek.”

A válaszadók következő része nem tudja értelmezni a kérdést, számukra annyira elfogadott, hogy az anya visszamegy dolgozni, miután a gyermek közösségbe került, vagy szerintük ez annyira egyéni, családfüggő helyzet, hogy nem tudnak egységes választ adni.

- „Nem értek vele egyet.”
- „Szerintem felesleges.”
- „Felesleges anyánál, apánál. Max ha saját vállalkozását építi”
- „Nem tudom értelmezni a kérdést. Ha a gyerek óvodába jár, aki így is otthon marad, vagy munkanélküli, vagy nyugdíjas, vagy kistestvérrel van otthon, vagy hippi.”
- „Saját döntés”
- „Ha valamilyen rendkívüli helyzet nem igényli nincs rá szükség”
- „Ehhez tudni kellene a háttérinformációt, miért marad otthon.”

- „Általánosságban erről véleményt formálni nehéz, az adott család sajátosságai ismerete nélkül.”
- „Mindenki saját döntése. Nálunk nincs ilyen.”
- „Nincs rá szükség, szükség van gyerek barátára”

A válaszadók következő csoportja akkor tartja ezt elfogadhatónak, sőt szükségesnek, ha a gyermek igénye kívánja meg, például mert testileg vagy szellemileg sérült, vagy valamilyen krónikus betegsége van. Ebben az esetben a család érdeke, hogy az anya ne menjen vissza dolgozni, sőt sok esetben ezt nem is lehetne megoldani.

- „Csak valamilyen betegség esetén tartom helyesnek.”
- „ha anyagilag megtehetik, akkor jó lehet, pl mikor beteg a gyerek nem kell azon aggódni, hogy most épp a család melyik tagja menjen táppénzre, szabadságra”
- „Úgy gondolom ez indokolt esetben teljesen megérthető. A kisfiam is 5 éves, és még itthon vagyok vele. Sajnos ő kruppos, ami azzal jár, hogy fogékonyabb a felső légúti megbetegedésekre, és befulladás, aminek kórházi kezelés a vége. Ebből adódóan, többet van itthon, mint óvodában, ezért sajnos nekem még nem sikerült elhelyezkednem. Természetesen a gyermekem az első, és a párom keresete (külföld) lehetővé teszi azt, hogy én itthon tudjak maradni vele.”
- „Ha a gyerek érdeke, körülményei azt kívánják meg, akkor rendben van.”
- „Véleményem szerint ezt támogatni kell, ha a gyermek fejlődésének ez szükséges.”
- „Ha a gyermek valamilyen fogyatékos, betegség, egyéb probléma miatt csak a kötelező 4 órás óvodai foglalkozáson vesz részt, akkor indokolt lehet az egyik szülő kiesése a munkaerő piacról. Illetve, ha anyagilag megtehetik, hogy az egyik szülő otthon maradjon, azt sem gondolom problémának, a háztartással kapcsolatban is bőven akad munka.”
- „Speciális nevelési igény, több gyermek rendszerbe foglalása indokoltá teheti. Jó megoldásnak tartom, ha az édesanya tud és képes a legkisebb gyerek felső osztályba kerüléséig otthon maradni, a családot szervezni.”

A huszonharmadik kérdés a támogatásokra vonatkozott: Az elmúlt évek állami családpolitikai intézkedései befolyásolták-e az Ön gyermekvállalással kapcsolatos terveit? Például CSOK, babaváró támogatás, kisgyermeket nevelő családok otthonfelújítási támogatása, CSED összegének növekedése, stb. A kitöltők nagy része azt válaszolta, hogy nem befolyásolták (97 fő, 75,8 %), 13 fő azt válaszolta, hogy nincs gyermeke (10,2 %), 10 fő azt, igen,

őt befolyásolták a fent megadott támogatási lehetőségek. 4 fő viszont azt írta, hogy nem ismeri a fent felsoroltakat (3,1 %). Ennél a kérdésnél is megadtam az „egyéb” válaszlehetőséget, amivel többen éltek is, és a következőket írták:

- „Igénybe vettük a fentieket, de ettől függetlenül is terveztük a családalapítást”
- „Már nem érint a kérdés”
- „Befolyásolták, viszont a jelenlegi világ körülmények nagyban befolyásolják a fiatalokat a családalapításban. Attól hogy kapnak támogatást egyre többen gondolkodnak el azon, hogy ebbe a világba ami jelenleg körülöttünk van és ahova jelenleg tart, nem biztos, hogy a családalapítás mellett döntenek. Inkább az önmegvalósítás, de ez inkább az értelmiségiek vonatkozik.”

További vélemények

A legutolsó kérdésnél megadtam a lehetőséget a szabad szöveges kitöltésnek. Ha valamelyik kitöltő még szeretett volna megosztani velem valamit a témával kapcsolatban, itt megtehetette.

Az egyik válaszadó a bölcsődéről szóló kérdést egészítette ki a saját véleményével: „A Beíratná-e ön gyermekét bölcsődébe? kérdéshez: Ha a család szempontjából hosszú távon jó-nak tűnő munka ajánlatot kapok (és itt nem feltétlenül a jó fizetésre gondolok, ha nem inkább valamilyen családot támogató munkalehetőségre), akkor beadnám.” Tehát nála az anyagiak-nál fontosabb az, hogy menedzselni tudja a családja mindennapjait, és ez akár olyan erős érv is lehet, hogy hamarabb visszamegy dolgozni gyermekét bölcsődébe íratva.

Egy másik kitöltő a következő kiegészítést tette: „Szerintem gyereket kizárólag saját meggyőződésből lehet egészségesen vállalni. Amennyiben ennek anyagi okai is vannak az há-tással lehet a párkapcsolatra, gyerek és szülő közötti kötődésre.” Úgy gondolom, hogy ez az állami támogatásokkal kapcsolatos kérdéshez fűződik, hogy befolyásolhatják-e egy család-ban a (további) gyermekek érkezését.

„Saját tapasztalat sajnos, hogy 2gyermekes nőként munkát keresve már volt, hogy a telefo-nos interjú során feltették a kérdést, hogyan oldom meg, ha a gyerek beteg. De ha telefonos interjún nem is személyes interjún mindenhol előjött a kérdés. Ugyanezt a kérdést férjem egyik munkahely váltása során sem kapta meg. Szomorú”

3.4.2. Hipotézisek vizsgálata

Hipotézis 1.

A középfokú végzettségű, községben vagy városban (nem vármegyeszékhelyen) élők tovább maradnak otthon a gyermekekkel, az óvodás kor kezdetéig. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségű, vármegyeszékhelyen élők hamarabb visszamennek dolgozni és bölcsődébe íratják a gyermeküket.

A válaszadókat két csoportba rendeztem, az egyik csoportba a középfokú végzettséggel rendelkező, községben vagy városban – de nem megyeszékhelyen – (középfokú csoport), a másik csoportba vármegyeszékhelyen élők, de felsőfokú végzettségűek tartoznak (felsőfokú csoport). A két csoportba sorolt személyek száma nem egyezik meg: középfokú csoportot 15 fő, a felsőfokú csoportot 61 fő alkotja. A „Véleménye szerint meddig kell/kellene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?” kérdésre adott válaszokat az alábbiak szerint transzformáltam át:

maximum 1 éves korig	-	1,
maximum 2 éves korig	-	2,
maximum 3 éves korig/óvoda kezdetéig	-	3,
maximum iskola kezdetéig	-	6,5.

Az iskolakezdésre jellemzően 6-7 éves korban kerül sor, emiatt a „maximum iskola kezdetéig” válaszhoz a 6,5-öt rendelttem hozzá. Ezután a két csoport válaszai már csak számokat tartalmaznak. A középfokú csoport átlaga 2,97, a felsőfokú csoporté pedig 3,05. A két minta szórása rendre 1,04 és 1,24. Mindkét csoport átlagosan 3 éves korig nem járatná gyermekét bölcsődébe. A két csoport összehasonlításához kétmintás t-próbát használtam, nem egyenlő szórásnégyzetekkel, ugyanis a minta két csoportjának variáciája nem egyezik meg. A nullhipotézis szerint a két csoport között nincs különbség. A próbát elvégezve azt az eredményt kaptam, hogy a két csoport között nincs szignifikáns különbség ($t(24) = -0,26$; $p = 0,400$). Ennek értelmében a hipotézisemet elvetem.

A hipotézis vizsgálatához és adatok összegzéséhez a „Véleménye szerint meddig kell/kel-
lene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?” kérdésre adott vá-
laszokat összesítettem a hipotézisnek megfelelő csoportok kialakítása után.

Válaszok / Vizsgált csoport	Felsőfokú végzett- ségű, vármegyeszék- helyen élők	Középfokú végzettségű, községben vagy városban (nem megyeszékhely) élők
Maximum 1 éves korig	1	0
Maximum 2 éves korig	16	3
Maximum 3 éves korig/óvoda kezdetétől	38	9
Maximum iskola kezdetétől	6	1
Összesen	61	13

1. táblázat Táblázat Hipotézis 1. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

Mint a táblázatban látható a kitöltők demográfia jellemzőinek megfelelően a megyeszékhely-
en élők válaszainak száma abszolút értékben jelentősen meghaladja a nem megyeszékhely-
en élőkét ezért a továbbiakban a relatív arányokat szükséges vizsgálni.

A hipotézis vizsgálatához és adatok összegzéséhez a „Véleménye szerint meddig kell/kel-
lene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?” kérdésre adott vá-
laszokat összesítettem a hipotézisnek megfelelő csoportok kialakítása után.

Válaszok / Vizsgált csoport	Felsőfokú végzettségű, vármegyeszékhelyen élők	Középfokú végzettségű, község- ben vagy városban (nem megye- székhely) élők
Maximum 1 éves korig	1	0
Maximum 2 éves korig	16	3
Maximum 3 éves korig/óvoda kezdetétől	38	9
Maximum iskola kezdetétől	6	1
Összesen	61	13

2. táblázat Táblázat Hipotézis 1. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

Mint a táblázatban látható, a kitöltők demográfia jellemzőinek megfelelően a megyeszékhelyen élők válaszainak száma abszolút értékben jelentősen meghaladja a nem megyeszékhelyen élőkét ezért a továbbiakban a relatív arányokat szükséges vizsgálni.

Hipotézis 2.

Egyre több településen vannak bölcsődék, de a kisebb településen élők csak akkor íratják be a gyermeküket, ha mindenképp vissza kell menniük dolgozni. A városban élők (nagyobb valószínűséggel szellemi munkát végzők) önszántukból is hamarabb mennek vissza dolgozni, nem a kényszer viszi rá őket.

A hipotézis statisztikai vizsgálatához a kérdőív kitöltőit két csoportba soroltam, aszerint, hogy hol élnek. A községben élőket a község csoportba, a városban és a megyeszékhelyen élőket pedig a város csoportba rendeztem. A két csoport alanyainak száma rendre 22 és 106. A hipotézis vizsgálata a „Beíratná a gyermekét bölcsődébe?” kérdésre adott válaszok mentén történt. Az alábbi válaszlehetőségek közül lehetett választani, melyekhez számokat is hozzárendeltem:

Igen	-	1,
Nem tudom	-	0,
Nem	-	-1.

A község csoportban a válaszok átlaga 0, lett a város csoportban pedig 0,33. A pontok szórása rendre 0,95 és 0,78. Ha a válaszok átlaga 0, akkor az azt jelenti, hogy a válaszadók ugyanannyi „Igen”-nel és „Nem”-mel válaszoltak a kérdésre, ebből következik, hogy a válaszadók nem hajlanak egyik irányba se, ami egyenlő egy átlagos „Nem tudom” válasszal. Ez alapján városban élők átlagosan inkább beíratnák gyermeküket bölcsődébe, míg a községben élők átlagosan nem tudják, hogy beíratnák-e gyermeküket a bölcsődébe. Annak megállapítására, hogy ez a különbség milyen mértékben tér el egymástól a két csoport között, t-próbát alkalmaztam nem egyenlő szórásnégyzetekkel. A próba nullhipotézise, hogy a két csoport között nincs szignifikáns különbség. Eredményként azt kaptam, hogy statisztikai szempontból a két csoport között nincs szignifikáns különbség ($t(29) = 1,47$; $p = 0,076$). Fontos megjegyezni, hogy a két csoport között van érezhető különbség, azonban 95 %-os konfidencia szinten a különbség nem szignifikáns. Tehát az eredmény, hogy a város csoport

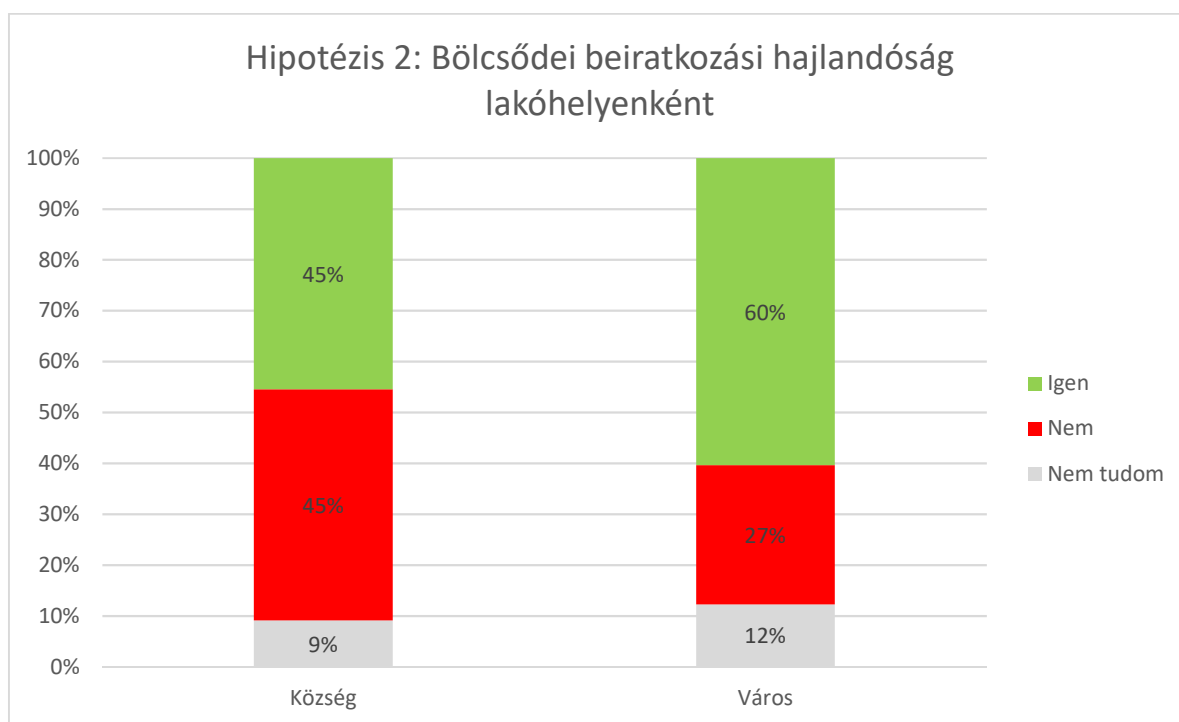
92,4 %-ban eltér a község csoporttól (a szignifikáns eredményhez 95 % különbség szükséges). Előbbiek értelmében ezt a hipotézisemet nem fogadom el.

A hipotézis vizsgálata a „Beíratná a gyermekét bölcsődébe?” kérdésre adott válaszok mentén történt. A kérdésre adott válaszok az alábbi táblázatban találhatók:

Válaszok / Vizsgált csoport	Községben élők	Városban élők
Igen	10	64
Nem	10	29
Nem tudom	2	13
Összesen	22	106

3. táblázat Táblázat Hipotézis 2. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

A halmozott diagramm jól mutatja a relatív arányokat:

28. ábra Bölcsődei beiratkozási hajlandóság lakóhely szerint
Forrás: saját szerkesztés

A két csoport között minimális eltérés érezhető, hiszen a városban élők körében nagyobb a beiratkozási hajlandóság.

Válaszok / Vizsgált csoport	Községben élők	Városban élők	Összes válaszadó
Igen	45%	60%	57%
Nem	46%	28%	31%
Nem tudom	9%	12%	12%

4. táblázat Táblázat Hipotézis 2. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

Mivel a válaszadók nagytöbbsége városban, illetve megyeszékhelyen él, a teljes sokaságra vonatkozó adat is a városban élők válaszaival cseng össze, hiszen azok jelentős súllyal számítanak bele az adatokba.

Hipotézis 3.

Kisebb településen még ma is jobban él az a klasszikus családmodell, mely szerint az anya maradjon otthon a gyerekekkel, akár az óvodakezddésen túl is, és az apa a családfenntartó. Nagyobb városokban és a megyeszékhelyen ezzel szemben az anyák hamarabb mennek vissza dolgozni, a kétkeresős családmodell a jellemzőbb.

Az elemzéshez két csoportra osztottam a vizsgálati személyeket a lakóhelyük szerint. Az egyik csoportot a községben élők (község csoport), míg a másik csoportot a városban élők (város csoport) alkotják. A község csoportban 22, a város csoportba 106 kitöltő tartozik. Ezekben a csoportokban a „Tud a környezetében példát arra, hogy nem az anya maradt otthon a gyerekekkel?” kérdésnél többen is tapasztalták már környezetükben, hogy nem az anya maradt otthon a gyermekekkel. Ez a kérdés nem reprezentálja jól a két csoport (város és község) válaszadóit, hiszen nem az ő saját családjukról van szó. A kitöltők közül – akik gyermekek – „Az ön családjában ki maradt otthon a gyerekekkel?” kérdésre csak egyetlen egy személy válaszolta azt, hogy az apa maradt otthon a gyerekekkel. Ez az egy válaszadó bár a város csoportba tartozik, ettől eltekintve a két csoport között nincs különbség e kérdés tekintetében. Az elemzést ezután az első hipotézishez hasonlóan a „Véleménye szerint mindig kell/kellene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?” kérdésre adott válaszokon keresztül vizsgáltam. A válaszokat szintén számszerűsítettem, mint ahogy az első hipotézisnél is:

maximum 1 éves korig	-	1,
maximum 2 éves korig	-	2,
maximum 3 éves korig/óvoda kezdetéig	-	3,
maximum iskola kezdetéig	-	6,5.

A község csoportban senki nem válaszolta azt, hogy a gyermek ideálisan iskolakezdésig maradjon otthon, míg a város csoportban 10 ilyen válasz is érkezett. Ez alapján a két csoport statisztikailag nem hasonlítható össze, mivel a csoportok elemszáma nagyban eltér egymástól, de feltételezhető különbség a mintacsoportok között. A község csoport válaszainak átlaga 2,64, a város csoporté 2,96 lett. A csoportok szórása rendre 0,57 és 1,26. A község csoport átlagosan ~ 2,6, a város csoport ~ 3 éves korig marasztaná otthon gyermekét. A két különbségének elemzésre kétmintás különböző szórásnégyzetű t-próbát használtam, mivel a minta két csoportjának variáciája nem egyezik meg. A nullhipotézis a próba tekintetében, hogy a két csoport között nincs különbség. Eredményként azt kaptam, hogy a két (község és város) csoport között szignifikáns különbség van a vizsgálat alapján ($t(69) = -1,87$; $p = 0,03$). A nullhipotézist elvetem, a hipotézisemet megtartom, miszerint a városban élők szerint a gyermekeknek fejlődésük szempontjából ideálisabb, ha tovább otthon maradnak.

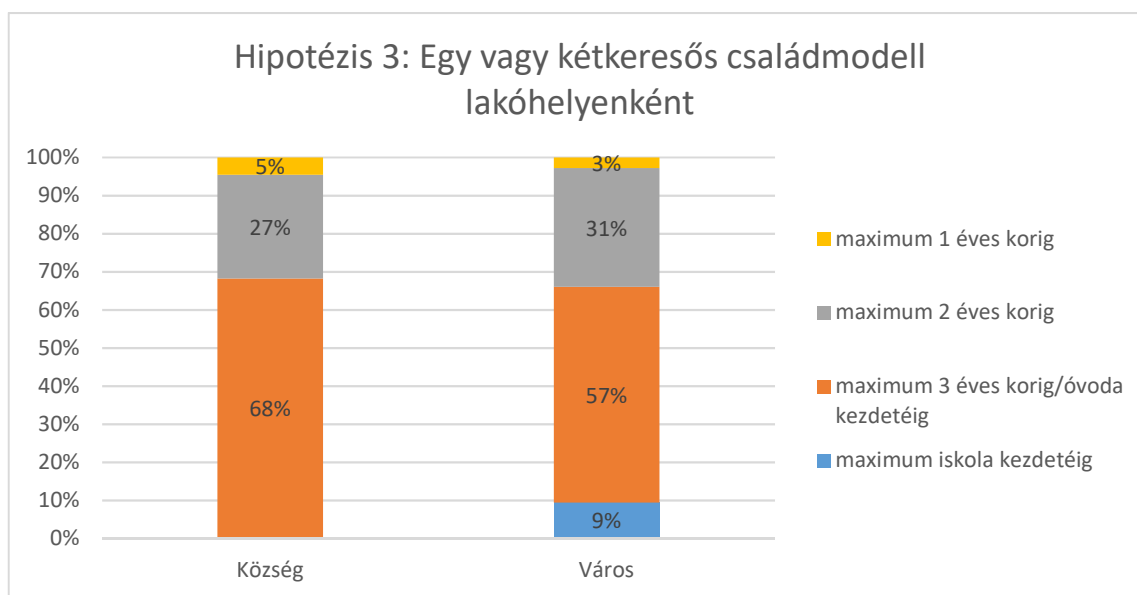
A fenti hipotézis vizsgálata során az adatok összegzését az az első hipotézishez hasonlóan a „Véleménye szerint meddig kell/kellene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?” kérdésre adott válaszokon keresztül végeztem.

A vizsgált csoportok az alábbi válaszokat adták:

Válaszok / Vizsgált csoport	Községben élők	Városban élők
Maximum 1 éves korig	1	3
Maximum 2 éves korig	6	33
Maximum 3 éves korig/óvoda kezdetéig	15	60
Maximum iskola kezdetéig	0	10
Összesen	22	106

5. táblázat Táblázat Hipotézis 3. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

A relatív nagyságok összevetése:

29. ábra Egy vagy kétkeresős családmmodell lakóhelyenként
Forrás: saját szerkesztés

A vizsgált csoportok összevetése az összes válaszadóval:

Válaszok / Vizsgált csoport	Községben élők	Városban élők	Összes válaszadó
Maximum 1 éves korig	5%	3%	3%
Maximum 2 éves korig	27%	31%	30%
Maximum 3 éves korig/óvoda kezdetéig	68%	57%	59%
Maximum iskola kezdetéig	0%	9%	8%

6. táblázat Táblázat Hipotézis 3. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

Hipotézis 4.

Bár nemcsak az anya, hanem az apa vagy a nagyszülő is igénybe veheti a gyermekekkel kapcsolatos ellátásokat, általánosságban még nem elfogadott az, hogyha az anya visszamegy dolgozni, és más marad helyette otthon a gyerekekkel. Községben ez még kevésbé elfogadott, mint a városokban.

Ennek vizsgálatára az előbbi hipotézisek mintájára csoportba rendeztem a kérdőív kitöltőit. A két csoport a község és város csoport, előbbibe a községben élőket, utóbbiba a városban és vármegyeszékhelyen élőket soroltam. A község csoportban 22 fő, a város csoportba 106

fő került. A hipotézist a vizsgálati személyek az „Ön szerint napjainkban társadalmilag mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel?” kérdésre adott válaszain keresztül vizsgáltam. Az egyszerűbb elemzéshez az egyes válaszokat numerikussá alakítottam, az alábbiak szerint:

Nem elfogadott	-	0,
Kevéssé elfogadott	-	1,
Inkább elfogadott	-	2,
Teljesen elfogadott	-	3.

Az átlagos válaszolt „pontszámok” a község csoportban 1,5, a város csoportban 1,43. Ez azt jelenti, hogy a válaszadók kevéssé elfogadottnak vagy inkább elfogadottnak tekintik azt, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel. A csoportok válaszainak szórása rendre 0,94 és 0,71. Ennél a hipotézisnél is a csoportok eltérőségének vizsgálatára t-próbát végeztem nem egyenlő szórásnégyzetekkel. A nullhipotézis, hogy a két csoport között nincs szignifikáns különbség. A próba eredménye szerint a két csoport között nincs szignifikáns különbség ($t(26) = -0,3$; $p = 0,382$). Ezek alapján a hipotézist elvetem.

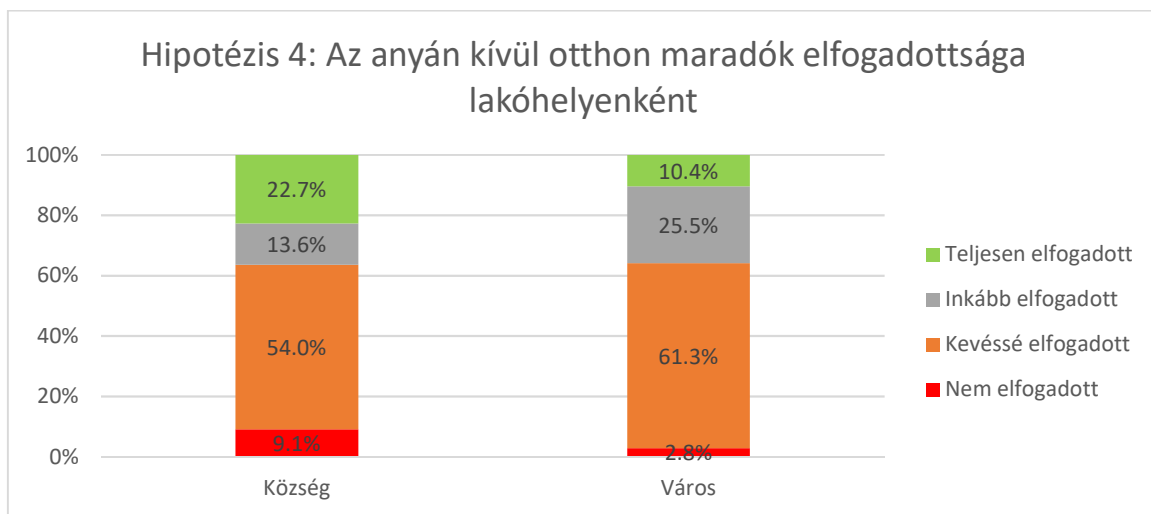
A hipotézist a vizsgálati személyek az „Ön szerint napjainkban társadalmilag mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel?” kérdésre adott válaszain keresztül vizsgáltam.

A vizsgált csoportok válaszait az alábbi táblázat mutatja:

Válaszok / Vizsgált csoport	Községben élők	Városban élők
Teljesen elfogadott	5	11
Inkább elfogadott	3	27
Kevéssé elfogadott	12	65
Nem elfogadott	2	3
Összesen	22	106

7. táblázat Táblázat Hipotézis 4. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

Relatív arányok:

30. ábra Az anyán kívül otthon maradók elfogadottsága lakóhelyenként
Forrás: saját szerkesztés

A két településtípus válaszait elemezve feltűnő, hogy habár eltérő szerkezetben, de ugyanolyan aránnyal fogadják el azt, hogy az anyám kívül más maradjon otthon a gyermekkel. A „teljesen elfogadott” és az „inkább elfogadott” válaszok együttes aránya mindkét csoport esetén a 36%-os érték körül mozog. Ennek megfelelően az azt elutasítók pedig a válaszok 64%-át alkotják.

Az elutasítók esetén szintén eltér a két válasz aránya a csoporton belül, ami azt jelelő, hogy ez a kérdés még mindig középpontjában áll, hiszen a szélső értéken lévő válaszok aránya nagymértékben eltér a csoportok esetén.

Válaszok / Vizsgált csoport	Községben élők	Városban élők	Összes válaszadó
Teljesen elfogadott	23%	10%	12%
Inkább elfogadott	14%	25%	24%
Kevéssé elfogadott	54%	61%	60%
Nem elfogadott	9%	3%	4%

8. táblázat Táblázat Hipotézis 4. vizsgálatához
Forrás: saját szerkesztés

Az összes válaszadóra jutó adatok szintén az eddig megismert átlaghoz tartanak, így a két csoport között nem található szignifikáns különbség a kérdésben.

3.4.2. Dokumentumelemzés eredményei

Ahogy arról már fentebb is írtam, a dokumentumelemzéshez egy városi és egy vármegyei dokumentumot választottam feldolgozásul. Azon problémakörökre kerestem bennük a választ, melyekkel diplomamunkám többi részében is foglalkoztam: a városi és megyei vezetők felismerték-e a kisgyermekes nők elhelyezkedésének, munkába való visszatérésének nehézségeit, a munkáltatók rugalmatlanságát atipikus foglalkoztatás elterjedését, a nappali gyermekfelügyeleti rendszer hiányosságait.

A vizsgált dokumentumok a következők:

- **Miskolc Megyei Jogú Város, Helyi Esélyegyenlőségi Program, 2021-2026**

A dokumentum 174 oldalból, Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata adta ki 2021-ben. A közösség számára elérhető a www.miskolc.hu weboldalon. A Helyi Esélyegyenlőségi Program (továbbiakban HEP) létrejöttének kontextusa az *Egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény, a helyi esélyegyenlőségi programok elkészítésének szabályairól és az esélyegyenlőségi mentorokról szóló 321/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet*, valamint a *Helyi esélyegyenlőségi program elkészítésének részletes szabályairól szóló 2/2012. (VI. 5.) EMMI rendelet*. Ezek a rendelkezések szabályozzák, hogy a HEP-nek el kell készülnie, milyen elemeket kell tartalmaznia, milyen csoportokat kell vizsgálnia. A dokumentumban nincs feltüntetve, hogy a megírásában részt vett-e tanácsadó vagy pályázati cég.

- **Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területfejlesztési Programja 2021-2027**

A területfejlesztési program stratégiai programrésze (2021. január)

A dokumentum 118 oldalból áll, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés adta ki 2021-ben (tehát a dokumentumban még a megye, és nem a vármegye kifejezés a használatos, melyet 2023-ban vezettek be). A közvélemény számára elérhető a www.baz.hu weboldalon. A Területfejlesztési Program (továbbiakban TFP) elkészítésének feltételeiről a megyei önkormányzatok területfejlesztési feladatairól a 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről rendelkezik, melynek megírásában az EX-ACT Project Tanácsadó Iroda vett részt. A törvény értelmében a feladatok 3 fő csoportba oszthatóak:

- a területfejlesztési tervezéssel összefüggő feladatok,
- a területfejlesztési tervek végrehajtásával kapcsolatos feladatok,
- a területfejlesztési koordinációval kapcsolatos feladatok (TFP, 4, old.).

Nyelvezet

A két dokumentum nyelvezete sokban eltér egymástól. A TFP-ben sokkal pozitívabb pragmatikával találkozunk. Már a bevezető, Jövőkép című fejezetben olvashatjuk a dokumentáció tételmondatát: „Borsod-Abaúj-Zemplén megye jövőképe, víziója: a megye gazdaságának újra pozicionálásával, a lakosság életkörülményeinek javításával és identitástudatának erősítésével; dinamikusan fejlődő, a társadalmi és területi leszakadást kompenzáló, élhető és népességmegtartó megyévé válik, kihasználva az ipari hagyományait, erős szakképzési-felsőoktatási bázisát, természeti adottságait és földrajzi fekvését. Teszi mindezt együttműködésben a megye önkormányzati, közigazgatási, oktatási, gazdasági, érdekképviselői és civil szereplőivel.” (TFP, 11. old.).

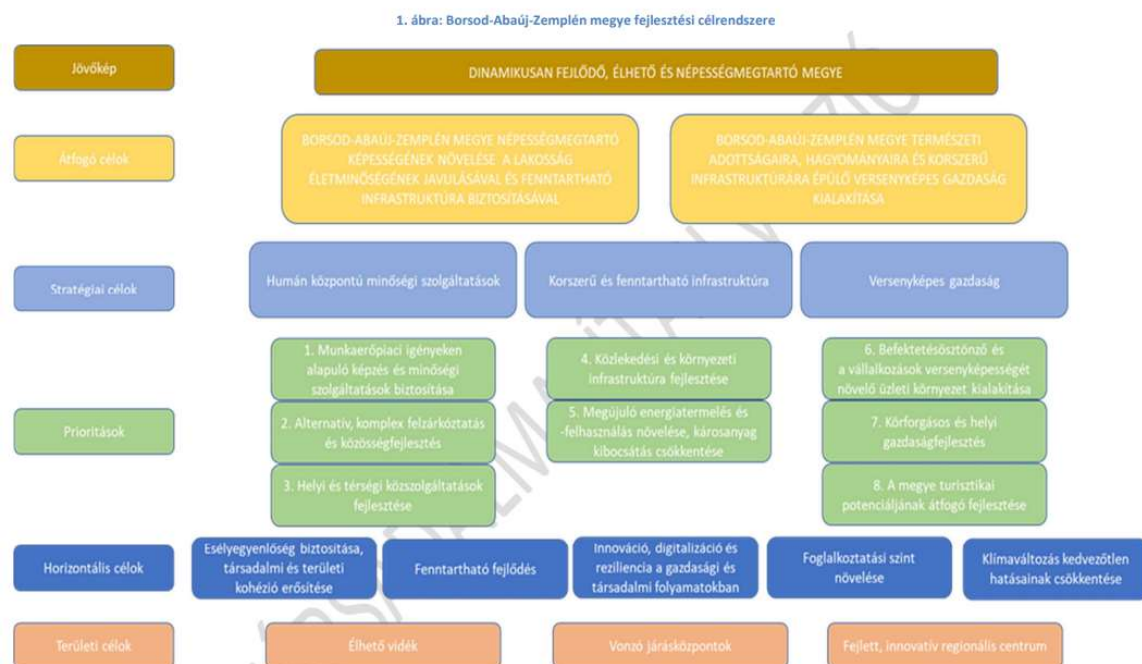
A tételmondat és a fejezet további része is messzemenő, túlságosan derűlátó, amely elbeszélő stílusban nagy általánosságokat fogalmaz meg a gazdaságra, társadalomra, oktatásra, egészségügyre, közművelődésre, kulturális és nemzetközi sokszínűsége, sportra vonatkozó, melyet 2030-ra szeretnének elérni. Azonban a folyamatos jelen idő használat azt a benyomást kelti, hogy ez a közeljövőben fog megvalósulni. Minden mondatban pozitív értelmű melléknevet alkalmaz a főnév előtt, így egy rendkívül derűlátó, ám adatoktól, konkrétumoktól teljesen mentes fejezetet kapunk. Kiemelek néhány példát a kifejezések használatából: „szolgáltatások színvonala magas”, „korszerű egészségügyi alap ellátás”, „magas minőségű oktatási-nevelési szolgáltatások”, „szükségletekre reagáló szociális ellátás”, „üggyfélbarát e-közigazgatás”, „kedvezőbb jövedelmi viszonyok”, „kiterjedt, egységes zöldfelületi rendszer” (TFP, 12-13. old.).

Ezzel szemben a HEP sokkal több adatot, táblázatot, diagramot tartalmaz, például a demográfia, a regisztrált álláskeresőkre, a közfoglalkoztatásban résztvevőkre vonatkozóan. A TFP-val szemben ők nem tételmondatos megállítást tesznek, hanem leírják a problémákat, amik megoldásához folyamatok vezetnek el, hogy elérjék a kitűzött célt, tehát realisabb gondolataik vannak a TFP-val szemben. „Célunk a helyzetelemzésre építve olyan beavatkozások részletes tervezése, amelyek konkrét elmozdulásokat eredményeznek az esélyegyen-

lőségi célcsoportokhoz tartozók helyzetének javítása szempontjából. Célunk továbbá meghatározni a beavatkozásokhoz kapcsolódó kommunikációt. Szintén célként határozzuk meg annak az együttműködési rendszernek a felállítását és folyamatos fenntartását, amely a programalkotás és végrehajtás során biztosítja a megvalósítás, nyomon követés, ellenőrzés, értékelés, kiigazítás támogató strukturális rendszerét, vagyis a HEP-Fórumot és az Esélyegyenlőségi Tanács működtetését.” (HEP, 18. old.).

Munkaerő-piaci problémák értékelése: munkanélküliség, elöregedés

A TFP dokumentációja nagyon kevés képet, diagramot vagy táblázatot tartalmaz, az alább található összegző ábrára is a TFP 27. oldaláig kell várnia az olvasónak. Ezidáig csak folyó szöveggel írt leírást találunk.

31. ábra Borsod-Abaúj-Zemplén megye fejlesztési célrendszere
Forrás: TFP 27. old.

A TFP elején olvasható, pozitív hangú víziót követően a jelenlegi helyzet leírása már korántsem annyira fényes, például ezt írja a foglalkoztatási helyzetre vonatkozóan: „Az országos szinten is kiemelkedő visszaesés mögött a természetes fogyás és az elvándorlás egymást erősítő tényezői mellett erőteljesen érzékelhetjük a lakosság elöregedését, a fiatalabb – munkaerőpiaci szempontból aktív – korosztályok arányának csökkenését és ezzel párhuzamosan

a népesség reprodukciós képességének visszaesését is. A fiatalok számának csökkenése mögött látható okok között ki kell emelni a B.-A.-Z. megyére jellemző kedvezőtlen jövedelmi viszonyokat, a középfokú és felsőfokú képzés, valamint a foglalkoztatási szerkezet hiányosságait.” (TFP, 15. old.).

Majd így folytatja: „Megyénk esetében a gazdaságban végbement kedvezőtlen változások, melyek valamennyi szektort érintették, olyan viszonyokat teremtettek, melyek a magas szinten képzett munkaerő megtartását nehezítik. Megfelelően képzett munkaerő hiányában új cégek letelepedése is komoly akadályokba ütközik. Noha az elmúlt két évtizedben jelentős infrastruktúra-fejlesztések zajlottak B.-A.-Z. megyében, a települési humán (oktatás, egészségügy, szociális ellátás) szolgáltatások nagyrészt kiépültek és működnek, minőségükben és színvonalukban azonban gyakran nem érik el a környező megyék nagyobb településein elérhető szolgáltatások szintjét.” (TFP, 16. old.). A fenti mondatokat értelmezve tehát sem az oktatási, sem az elhelyezkedési feltételek nem a legoptimálisabbak ahhoz, hogy a magasan képzett fiatalok számára vonzó, letelepedésre és családalapításra alkalmas megye legyen. Számadatokat itt sem találunk, pedig az *‘előregedő társadalom’* vagy a *‘reprodukciós képesség’* kifejezések adják a lehetőséget KSH statisztikák, korfák beszurására.

Megoldási javaslatként véleményük szerint elengedhetetlen, hogy a megye népességének csökkenését generáló negatív tényezők javítása, ehhez a gazdaság erősödésére van szükség. Kiemelném, hogy az *‘erősödés’*, és nem az *‘erősítés’* kifejezést használják, mely esetben az *‘erősödésnek’* magától kell megtörténnie, meg az *‘erősítés’* esetében e dokumentum szerzői felelősségvállalást tennének, hogy támogassák a gazdaságot. Azonban az egész dokumentumra jellemző az a didaktika, hogy objektíven fogalmaznak, viszont ezzel el is távolítja magától ez a közigazgatási egység a beavatkozási kötelezettségét. Ugyanebben a fejezetben olvashatunk olyan magasztos sorokat is, mint „Másik kiemelten fontos célkitűzés a demográfiai megújulás támogatás, valamint a gyermekvállalás ösztönzése, a családnak, mint az egyik legfőbb értéknek a középpontba helyezése, mert ahol a családok megszűnnek, ott előbb-utóbb a nemzet is.” (TFP, 16. old.).

A HEP – területi illetékességének megfelelően – nem vármegyei, hanem városi szinten vizsgálja a demográfiai jellemzőket, úgy mind korösszetétel, iskolai végzettség, munkavégzés típusa. A dokumentum stratégiai összefoglalója szerint Magyarországnak a rendszerváltást követően nagy mértékű munkanélküliséggel kellett szembenéznie, amely a (nehéz)ipari városokat sújtotta, mint például Miskolc is. Ezzel a folyamattal együtt jár még a társadalom

előregedése is, valamint az, hogy az aktív korú lakosság nem, vagy csak szórványosan tudott elhelyezkedni, valamint „e folyamatok negatív kísérő jelensége a szélesedő társadalmi egyenlőtlenség” (HEP, 23. old.). A regisztrált álláskeresők számát tekintve jelentős javulás látszik:

- 2014-ben a 111 122 fős lakosság 8,3 %-a volt nyilvántartott álláskereső
- 2018-ban a 105 726 fős lakosság 4,48 %-a volt nyilvántartott álláskereső

Bár az adatokat tekintve javultak a foglalkoztatottsági mutatók az évek alatt, de a dokumentum bevallása szerint a háztartások életszínvonala és a létfenntartás szélére csúszott lakosság száma növekedett. „A közmunkaprogram meglelte inkább szociálpolitikailag jelentős, bár a statisztikai adatok az utóbbi években pozitív irányú változást mutatnak a foglalkoztatottság szempontjából. Figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a közmunka-bérek még mindig nem segítik elő, hogy a családok a szegénység egyéb dimenzióiból is kimozduljanak.” (24. old.) A HEP szövege végig a *'közmunka'* kifejezést használja, azonban a hivatalos terminus a *'közfoglalkoztatás'*. A 170/2011. (VIII. 24.) Korm. rendelet a *közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról* szóló kormányrendelet szerint a teljes munkaidőben foglalkoztatott közfoglalkoztatott számára megállapított közfoglalkoztatási bér a minimálbér 50 %-a.

A HEP 3.2.3. számú tábla - *A 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek/nyilvántartott álláskeresők száma és aránya nemek szerint* a vizsgált időszakban 32-36 % között mozog, „a tartósan állás nélküliek között felülreprezentált a nők aránya” (25. old.). Azonban a táblázat adatai ezt nem támasztják alá, a százalékos arány a két nem között 46-53 % között van. A regisztrált álláskeresők számának csökkenése a közfoglalkoztatási programba való belépésnek is köszönhető, ugyanis ebben az időszakban a regisztrált álláskereső aktív státusza felfüggesztésre kerül a kormányhivatali foglalkoztatási programban (IR-Integrált Rendszer), így egy lekérdezés alkalmával csökkenni látszik a regisztrált álláskeresők száma.

3.2.3. számú tábla - A 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek/nyilvántartott álláskeresők száma és aránya nemek szerint

Év	180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek aránya	180 napon túli nyilvántartott álláskeresők száma nemek szerint			Nők és férfiak aránya, a 180 napon túli nyilvántartott álláskeresőkön belül	
	%	Férfi	Nő	Összesen	Férfiak	Nők
2014	31,9	2 282	2 209	4 491	50,81%	49,19%
2015	33,96	1 972	2 053	4 025	48,99%	51,01%
2016	36,71	1 585	1 738	3 323	47,70%	52,30%
2017	34,98	1 316	1 497	2 813	46,78%	53,22%
2018	32,34	1 011	1 127	2 138	47,29%	52,71%

Forrás: TeIR, Nemzeti Munkaügyi Hivatal

32. ábra A 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek/nyilvántartott álláskeresők száma és aránya nemek szerint

Forrás: HEP 24. old.

Gyermekek napközbeni ellátása

Már HEP a település bemutatásáról szóló részben szó van a bölcsődékről: Miskolcon 10 darab önkormányzati bölcsőde működik, 784 férőhelyet biztosítva. Valamint „a miskolci bölcsődei ellátás az alapellátáson túli szolgáltatásként időszakos gyermekfelügyelettel (óradíjas szolgáltatás), játszó csoport (napidíjas szolgáltatás) es/vagy sószoza (alkalmankénti térítés) működtetésével segíti a családokat” (7. old.). A HEP célkitűzései között szerepel, hogy a miskolci családok „a városban találják meg hosszú távú boldogulásukat, kedvező családpolitikai döntések tükrében több gyermeket vállaljanak” (55. old.). Ehhez az önkormányzat fontosnak tartja a bölcsődei férőhelyek számának növelését és az épületek infrastrukturális megújítását. A *Következő időszakra vonatkozó tervek, célok meghatározása* részben leírták 2 bölcsőde építésének elkezdését 2021-2022 év folyamán, de a mai napig ezek az építkezések nem kezdődtek el, valamint 1 bölcsőde energetikai és infrastrukturális fejlesztését, ez viszont már befejeződött 2023-ban.

A városban működik 10 nem-önkormányzati bölcsőde is (családi bölcsőde, munkahelyi bölcsőde), melyek „teljes kapacitással működnek, és hosszú várólistájuk van a bekerülésre váró gyermekekről”(57. old.). Arról nem ír a dokumentum, hogy a hosszú várólista mennyi időt jelent, de azt igen, hogy „kíváncsú lenne további családi bölcsőde nyitása, illetve a palettáról eddig hiányzó munkahelyi bölcsőde megteremtése” (57. old.). Ugyanis a 10 nem-önkormányzati bölcsőde között csak 1 darab munkahelyi bölcsőde van, a Miskolci Egyetem területén lévő Fenyves Családi Napközi, ahol 1 csoport működik.

A fentiekből látszik, hogy a miskolci HEP sokat foglalkozik a bölcsődék és óvodák férőhelyeivel, felismerte, hogy ez mennyire kardinális kérdés a kisgyermekes családok életében, bár a szempontjuk lecsökken csupán az infrastrukturális felújítás és férőhelybővítés szintjére.

Nyelvi szempontból is megvizsgáltam, hogy a két dokumentumban hányszor szerepel az óvoda és bölcsőde kifejezés. A TFP-ben elenyésző találat volt: az 'óvoda' kifejezés mindössze 8-szor, a 'bölcsőde' pedig 6-szor szerepelt. Ezzel szemben a HEP-ben az 'óvoda' 108-szor, a „bölcsőde” pedig 66-szor szerepelt. A TFP-ben a két kifejezés többször is egymás után, felsorolásként van a szövegben: „kapcsolódás Magyar Falu Programhoz: helyi óvodák, bölcsődék, szűrő centrumok, szakorvosi ellátás megszervezése” (TFP, 36. old.), „munkába járást segítő szolgáltatások révén a bölcsődei és később az óvodai nevelés időszakában” (TFP, 54. old.), „jelentősen nőtt a térségben a bölcsődei és óvodai intézmények kapacitása” (TFP, 58. old.). A citált szövegrészekből látszik, hogy milyen kontextusban szerepel a két szó. Kapacitásnövekedés, Magyar Falu Program, elhelyezkedést segítő szolgáltatások, amelyek mind nagyon öröndetesek, azonban konkrétum itt sem derül ki a TFP szövegéből, ahogy máshol sem. Például leírhatták volna, hogy van-e különbség a járások között, hány százalékkal és hol emelkedtek a férőhelyek, valamint ábrán is szemléltethették volna, de ez a 6-8 előfordulás egyikében sincs.

Nők helyzete

A HEP dokumentációban külön fejezetben foglalkozik a témával *A nők helyzete, esélyegyenlősége* címmel, de más fejezeteiben is szó van erről a témáról. A fejezetet tartalma szerint 3 részre tudom osztani:

1. Helyzetelemzés
2. Intézkedési terv rövid és hosszú távon
3. Intézkedési terv összegzése (táblázatos formában)

Az első, helyzetelemzést tartalmazó rész leíró jellegű, hatóságok nők esélyegyenlőségével kapcsolatos szabályozásokról ír, mint például az ENSZ és az Egyenlő Bánásmód Hatóság. Ezután a nők munkaerő-piaci helyzetéről szóló táblázatokon keresztül elemzik a jelenlegi helyzetet. „A Miskolcon élő női lakosság korosztályonkénti megoszlása leképezi egy előre-gedő társadalom korösszetételét. A 65 év feletti nők száma folyamatos növekedést mutatott a 2014-2018 közötti időszakban. A 60-64 év közöttiek aránya a 2018. évet kivéve enyhén

emelkedő, míg a 18 év alattiaké enyhén csökkenő. A népességszám csökkenés legintenzívebben a 18-59 éves, aktív munkavállalói korosztályt érinti.” (70. old.) A regisztrált álláskeresők száma viszont csökkenést mutat az 2014-2018-as időszakban, ahogy erről már a munkanélküliségről szóló fejezetben is írtak. A nők munkanélküliségi rátája Miskolcon alacsonyabb, mint a járási, megyei vagy régiós szinten, de elmarad az országos átlagtól.

A dokumentum kiemeli, hogy az elmúlt években számos foglalkoztatást segítő program valósult meg a városban, több az Európai Unió támogatásával, beleértve a képzéseket, képzési támogatást, információnyújtást. A HEP elkészítését fókuszcsoporthoz tartozó interjú előzte meg, amelyen nőkkel foglalkozó civil szervezetek és önkormányzati intézmények közösen megállapítottak, hogy „igaz, hogy nagy számban voltak elérhetőek hátrányos helyzetű álláskeresőknek szóló képzések, de ezek minősége nem minden esetben volt elfogadható, illetve a megszerzett képesítés az álláskereső esélyeit nem növelte a munkaerő-piacon” (72. old.).

A HEP leírása szerint a munkanélküliség szempontjából leginkább veszélyeztetett csoport a romák, kisgyermeket vagy háromnál több gyermeket nevelők, gyermeküket egyedül nevelők és a 45 év felettiek. „A munkanélküliség szempontjából legveszélyeztetettebb csoport az alacsonyan képzett, több gyermeket nevelő roma nők csoportja. Az alacsonyan képzett nők részére a munkaerő-piac jellemzően csak takarító, szalagmunkás vagy eladói álláshelyeket kínál, mely munkakörök munkarendje nehezen egyeztethető össze a gyermeknevelési feladatokkal.” (74. old.)

A következő táblázatot az iskolai végzettség és munkanélküliség közötti egyértelmű kapcsolatot:

5.1.2. számú táblázat - Álláskeresők összetétele nem és kor szerint a decemberi zárónapon

Időszak	Ált. isk. 8 osztálya, vagy annál kevesebb	Középiskola érettségi nélkül	Középiskola érettségivel	Főiskola és egyetem	Férfi	Nő	Összesen
2014. XII.	21 742	13 097	10 302	1 434	24 803	21 772	46 575
2015. XII.	20 016	11 266	8 733	1 400	21 848	19 567	41 415
2016. XII.	17 279	9 725	7 560	1 074	18 820	16 818	35 638
2017. XII.	17 513	9 158	7 056	950	17 956	16 721	34 677
2018. XII.	17 314	8 550	7 132	1 044	17 496	16 544	34 040

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, saját szerkesztés

33. ábra Álláskeresők összetétele nem és kor szerint a decemberi zárónapon
Forrás: HEP 73. old.

Tehát a dokumentum leírja az észlelt problémát, a szöveg többi részétől eltérően itt kifejezetten konkrétan fogalmaz, azonban megoldásként csak sablonos válaszokat ad: „Kifejezetten a GYED-ről, GYES-ről, ápolási díjról visszatérők, vagy legalább egy gyermeket egyedül nevelők munkaerő-piaci esélyeit növeli a munkáltatók atipikus foglalkoztatás iránti érzékenyítését célul kitűző fórumok, B2B egyeztetések, valamint a témához kapcsolódó szakmai kapcsolati háló kiépítése.” (73. old.) A nőket érintő hátrányos megkülönböztetés a bérek közötti különbségben is nagyon jelentős. A HEP bevallása szerint nem állnak rendelkezésre erre vonatkozóan kifejezetten miskolci adatok, de valószínűsítik, hogyha lennének ilyen adatok, azok az országos trendnek megfelelő helyzetet mutatnának (74. old.). A bérek ágazatonként és szakmacsoportonként nagyon eltérnek egymástól. A dokumentum leírása szerint „például az építőiparban a nők átlagkeresete meghaladja a férfiakét, mert jellemzően adminisztratív munkakörökben dolgoznak, ahol a bérszínvonal eleve magasabb, mint az építőiparban nagy arányban jelen lévő segéd munkások bérszínvonala” (74. old.). Ezzel az állítással nem értek, bár az építőiparban nagy számban jelentkező munkaerő-hiány a segéd munkások és szakmunkások nagy arányú béremelkedéséhez vezetett, de mivel erre az ágazatra nagyon jellemző a szürke (vagy akár fekete) gazdaság, nehezen megállapíthatóak a valós jövedelmek.

A TFP erre a témára vonatkozóan nagyobb hátrányról számol be, ebből is kitűnik Miskolc mint megyei jogú város és a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei kistélepek közötti óriási szakadék. A TFP szövege szerint „Az esélyegyenlőség demokratikus alapelvét valamennyi intézkedésben érvényesíteni kell. A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (nők, fogyatékkal élők, (mély)szegénységben élők) gazdasági, társadalmi tevékenységekben való részvételi esélyeit minden esetben biztosítani kell. Cél, hogy csökkenjen a szegénységben vagy társadalmi kizáródásban élők aránya; csökkenjen a hátrányos helyzetű gyermekek társadalmi lemaradása, gyengüljenek a szegénység átörökítésének tendenciái, csökkenjenek a roma és nem roma népesség közötti társadalmi különbségek.” (TFP, 32. old.). Tehát a leszakadó régiókban nem csupán a nők társadalmi és munkavállalási egyenjogúságáról van szó, hanem egyenesen a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi kizáródásáról, ami egy sokkal nagyobb feladat.

A HEP dokumentum ezek után a családbarát munkahelyekről ír. 2019-ben négy intézmény kapott Családbarát Munkahely-díjat: Megyei Központi Kórház, Miskolci Kulturális Központ, Miskolci Törvényszék, Megyei Kormányhivatal (az intézmények nevét nem pontosan

használja a HEP, Megyei Központi Kórház hivatalos neve Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Központi Kórház és Egyetemi Oktatókórház, Megyei Kormányhivatal hivatalos neve Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal). Vázlatosan felsorolja az intézmények intézkedéseit, de tömbösítve, nem derül ki, hogy melyik-melyik intézményre vonatkozik. Az intézkedések között szerepel a rugalmas munkaidő, családi programok szervezése, nyári napközi szervezése a dolgozók gyermekeinek, munkahelyi óvoda, „Családi kisokos” nevű füzet összeállítása (76. old.).

A TFP szövegében nem szerepel egyáltalán sem az 'atipikus foglalkoztatás', sem a 'család-barát', sem a 'rugalmas munkaidő' kifejezés sem, a foglalkoztatást segítő eszközökről általánosságban mindössze ennyit ír: „Valamennyi releváns prioritás esetében célja a megyének az infrastruktúra fejlesztésekkel, a képzési-foglalkoztatási és egyéb támogató programokkal segíteni a gyermekvállalási kedv növekedését, a család elismerését.” (TFP, 16. old.).

A dokumentumok szerkezete

Mindkét dokumentumra igaz, hogy összegzésül táblázatos formában foglalják össze a célkitűzéseket, a célt és az oda vezető lépéseket. A TFP táblázata a következőképpen épül fel:

Mutató megnevezése	Mutató típusa	Mértékegység	Alap (ERFA/ESZA)	Adatforrás	Mérés gyakorisága
1. prioritás: Munkaerőpiaci igényeken alapuló képzés és minőségi szolgáltatások biztosítása					
Foglalkoztatási ráta (15-64 éves korosztály) növekedése (%)	Eredmény	%	ESZA	Irányító Hatóság/KSH	Évente
Munkaerőpiaci programokban résztvevők száma	Output	fő	ESZA	Irányító Hatóság	Évente
Álláshoz jutók száma	Output/Eredmény	fő	ESZA	Irányító Hatóság/KSH	Évente
Álláshoz jutók közül a támogatás után hat hónappal állással rendelkezők száma	Eredmény	fő	ESZA	Irányító Hatóság/KSH	Évente

34. ábra Munkaerőpiaci igényeken alapuló képzés és minőségi szolgáltatások biztosítása
Forrás: TFP, 109. old.

A HEP-ben az egyes fejezetek végén táblázatos összefoglalót találunk, mely magában foglalja a feltárt problémát, a célok megfogalmazását, a rövid és hosszú távú terveket, a megvalósításért felelős személyeket és/vagy intézményeket, valamint a határidőket. Az alábbi táblázat a kisgyermeket nevelő nők munkavállalását támogató intézkedésekről szól:

III. A nők helyzete, esélyegyenlősége

III.1.

Intézkedés címe	Kisgyermeket nevelő nők munkavállalását támogató intézkedések
Feltárt probléma	A kisgyermeket nevelő nők munkavállalásában nehézséget okoz a bölcsődei-óvodai szünetek összehangolása, különösen, ha egy ellátási körzeten belül nincs összhangban az intézmények nyitvatartása.
Célok - Általános megfogalmazás és rövid-, közép- és hosszútávú időegységekre bontásban	Cél a kisgyermekes családok segítése: a bölcsődei-óvodai szünetek ellátási körzeten belüli összehangolása megkönnyíti a több gyermeket nevelő nők (ezzel együtt a családok) munkavállalását, és folyamatos munkaerőpiaci jelenlétét.
Tevékenységek (a beavatkozás tartalma) pontokba szedve	Rövidtávon: Döntés előkészítése Közép-, és hosszútávon: Döntés megvalósítása
Résztvevők és felelős	Felelős: Polgármester Résztvevők: Miskolc Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának Szociális és Köznevelési Osztálya, szakterületért felelős munkatárs
Partnerek	Bölcsődék és köznevelési intézmények vezetői
Határidő(k) pontokba szedve	Rövidtávon: 2021. május 30. Középtávon: 2023. január 30. Hosszútávon: 2026. április 15.
Eredményességi mutatók és annak dokumentáltsága, forrása (rövid, közép és hosszútávon), valamint fenntarthatósága	Munka és család összeegyeztethetősége.
Kockázatok és csökkentésük eszközei	Nincs kockázat.
Szükséges erőforrások	Fenntartói döntést igényel.

35. ábra Kisgyermekes nevelő nők munkavállalását támogató intézkedések
Forrás: HEP 139. old.

A feltárt probléma szerint „A kisgyermeket nevelő nők munkavállalásában nehézséget okoz a bölcsődei-óvodai szünetek összehangolása, különösen, ha egy ellátási körzeten belül nincs összhangban az intézmények nyitvatartása”. Azonban az óvodákkal szemben a bölcsődékre nem vonatkoznak az ellátási körzetek, bárki bármelyik bölcsődébe jelentkezhet lakóhelytől függetlenül, és a gyermek a szabad férőhelyek alapján kerül be. Területi illetékessége csak

az önkormányzati fenntartású óvodákban van, az egyházi és alapítványi fenntartásúaknak nincs ilyen kötelezettsége. Az óvodai nyári zárva tartás a *Nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról* szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 3. § (7) bekezdése értelmében 4-4 hét, ez évente változhat is, minden év február 15-ig köteles az önkormányzat a szünetek idejét kihirdetni. Az egymás közelében lévő önkormányzati óvodák párba állítva egymásnak ügyeleti jelleggel gyermekfelügyeletet biztosítanak a másik zárva tartása idején. Tehát az óvodai-bölcsődei szünetek összehangolása szinte lehetetlen, a 32 darab önkormányzati óvodának nem kell összhangban lennie a 10 darab önkormányzati + 10 darab magán bölcsődével.

Rövid és hosszú távú intézkedési tervek

A HEP dokumentum leírja, hogy a Foglalkoztatási Paktum célcsoporttal végzett vizsgálata feltárta, hogy a cégek stratégiája rugalmatlan az atipikus foglalkoztatási formákkal szemben, valamint a családok részéről jelentkező sajátosságok is nehezítik a nők integrációját a munkaerő-piacra. E probléma megoldása érdekében olyan szolgáltatás bevezetését tervezik, „mely során fel tudják térképezni a célcsoportba tartozó női álláskereső munkaezőpiaci elhelyezkedését gátló tényezőket és megoldási lehetőségeket” (75. old.), azonban nem derül ki konkrétan, hogy ez mit is jelent, milyen lépéseket fog tartalmazni. A program a GYED-ről, GYES-ről és ápolási díjról visszatérő nőket célozza meg, hogy számukra megfelelő atipikus munkahelyet találjanak, valamint mentális és szakmai segítségnyújtással segítsék őket.

A TFP a hosszú távú terveiben a következő európai uniós fejlesztési ciklusra és annak pályázati forrásaira kíván támaszkodni. A fejlesztéseknek hozzá kell járulniuk a (gyermek)szegénység és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, a területi és közösségi kohézió növeléséhez, a diszkrimináció elleni közdelemhez. Ők nem azt írják, hogy a foglalkoztatáson, hanem a foglalkoztathatóságon kell javítani, ezáltal elérhető a strukturális munkanélküliség csökkentése és a foglalkoztatási szint növelése (TFP, 32. old.). Ehhez az is hozzátartozik, hogy a szegregátumok lakhatási körülményein is változtatni kell, ami a lakosság mobilitizálhatóságát szolgálja.

A két dokumentum értékelése

Összességében a HEP dokumentációt alapos és terjedelmes munkának tartom, a város életének sok szegmensét figyelembe veszi. Önkritikát gyakorol ott, ahol fejlesztő területek vannak, de a megoldást sokszor a magán vagy civil szektorra helyezi át. Például számos helyes

említi a bölcsődei férőhelyek növelésének szükségességét, megoldási javaslatként azonban munkahelyi vagy további magánbölcsődék nyitását adja. A kisgyermekes anyák elhelyezkedésének segítése megakad a bölcsődei férőhelyek és a munkáltatók érzékenyítése szintjén. Arról nem esik szó a dokumentumban, hogy az önkormányzat munkáltató aspektusban hogyan működik, objektív külső szemlélőként leírja az európai uniós forrásokból megvalósuló programokat, civil kezdeményezéseket, programirodákat, de arról nem esik szó, hogy az önkormányzati alkalmazottak dolgozhatnak-e atipikus formában, vannak-e családbarát intézkedések az önkormányzat falain belül és kívül. A dokumentum ezenkívül több szakmai hibát is tartalmaz, szaknyelvi szó helyett köznyelvit használ, a városi intézményeket nem is a hivatalos, hanem a rövidebb, köznyelvi megfelelőjét használja, felváltva használja a *'fogyatékkal élő'* és a *'fogyatékossgal élő'* kifejezést.

A TFP sok általánosságot fogalmaz meg, alig pár helyen nevez meg járási vagy település-szinten a konkrét elérni vágyott célokat. A dokumentum nagyon kevés táblázatot, ábrát tartalmaz (az ábrajegyzék tanúsága szerint kettőt), ami még általánosabbá teszi a szöveget. Ők is fontosnak tartják a gyermekek napközbeni ellátásának alternatív formáinak támogatását, akár bölcsőde, akár családi bölcsőde formájában, hogy ezzel is segítség a nők korábbi munkába való visszatérését. A fejlesztési program az óvodai és alapfokú iskola oktatás területén meglévő hiányosságokat, aránytalanságokat is javítani kívánja.

Felismerték azt is, hogy a helyi oktatási intézmények fejlesztésével a helyi lakosok gyermekeiket is helyi intézményekbe íratnák, nem vinnék el jobbnak tartott, más településen lévő intézménybe, ezzel elősegíthetnék a családok helyben maradását, a növelnék a térség lakosságmegtartó erejét. Sőt, ezáltal a pedagógusok számára is vonzóbb feladatellátási körülményeket tudnak biztosítani, ami a közös azonos minőségű neveléshez-oktatáshoz való hozzá-féréssel egyenlőbb esélyeket adna a szegényebb térség gyermekeinek.

4. Következtetések, javaslatok

Az első hipotézisem, mely szerint: **„A középfokú végzettségű, községben vagy városban (nem vármegyeszékhelyen) élők tovább maradnak otthon a gyermekekkel, az óvodás kor kezdetéig. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségű, vármegyeszékhelyen élők hamarabb visszamennek dolgozni és bölcsődébe íratják a gyermeküket.”**, a kérdőíves kutatás eredményei cáfolták. A két csoport között nincs szignifikáns különbség, így a **hipotézisemet elvetem**.

A válaszadókat két csoportba rendeztem, az egyik csoportba a középfokú végzettséggel rendelkező, községben vagy városban – de nem megyeszékhelyen – (középfokú csoport), a másik csoportba vármegyeszékhelyen élők, de felsőfokú végzettségűek tartoznak (felsőfokú csoport). A két csoportba sorolt személyek száma nem egyezik meg: középfokú csoportot 15 fő, a felsőfokú csoportot 61 fő alkotja. Az eredményt több minden is indokolhatja: a két csoportba sorolt személyek száma nem egyezik meg, mivel a kitöltőim nagy százaléka miskolci lakos (68,8 %). Valamint az anya korai munkavállalása sokkal összetettebb kérdés, sok minden árnyalja, amelyre diplomadolgozatomban többször is kitérek. Településenként más-más fenntartó alá tartoznak a bölcsődék, családi bölcsődék, a férőhelyek és a várólisták eltérnek egymástól, így csupán az iskolai végzettség és lakóhely típusa nem elegendő egy tény megállapításához. Valamint, mivel bölcsődék tekintetében nincsenek körzetek, másik településre is beírathatja szülő a gyermekét, például a munkahelyéhez való közelség miatt.

A második hipotézisem, mely szerint **„Egyre több településen vannak bölcsődék, de a kisebb településen élők csak akkor íratják be a gyermeküket, ha mindenképp vissza kell menniük dolgozni. A városban élők (nagyobb valószínűséggel szellemi munkát végzők) önszántukból is hamarabb mennek vissza dolgozni, nem a kényszer viszi rá őket.”**, nem igazolódott be szignifikáns különbséggel, így ezt a **hipotézisemet nem fogadom el**.

A hipotézis statisztikai vizsgálatához a kérdőív kitöltőit két csoportba soroltam, aszerint, hogy hol élnek. A községben élőket a község csoportba, a városban és a megyeszékhelyen élőket pedig a város csoportba rendeztem. A két csoport alanyainak száma rendre 22 és 106. A hipotézis vizsgálata a „Beíratná a gyermekét bölcsődébe?” kérdésre adott válaszok mentén történt. Ez alapján városban élők átlagosan inkább beíratnák gyermeküket bölcsődébe, míg a községben élők átlagosan nem tudják, hogy beíratnák-e gyermeküket. A két csoport között

itt van érezhető különbség, de nem szignifikáns. Mivel a két csoport alanszáma között jelentős különbség van, és a községben élők közül sokan választották azt, hogy 'nem tudom', ezt a hipotézisem nem igazolódott be szignifikánsan. Előzetes feltételezésem szerint a felsőfokú végzettségű nőkben erősebben él a munka utáni vágyakozás, szívesebben térnek vissza korábban a munka világába, azonban Miskolcon a hosszú bölcsődei várólista ebben beleszól, amelyről azonban sehol nem találtam konkrét adatot. Tehát nem elég az anya munkába való visszatérének igénye. Kisebb településeken dinamikusabban emelkedik a férőhelyek száma, akár bölcsődei hozzáépítéssel, akár teljesen új bölcsőde nyitásával, így rövidebb várólistával számolhatnak az ott élők.

Harmadik hipotézisem, mely szerint a **„Kisebb településen még ma is jobban él az a klaszikus családmodell, mely szerint az anya maradjon otthon a gyerekekkel, akár az óvodakezdésen túl is, és az apa a családfenntartó. Nagyobb városokban és a megyeszékhelyen ezzel szemben az anyák hamarabb mennek vissza dolgozni, a kétkeresős családmodell a jellemzőbb”**, ezt a hipotézisemet megtartom.

Az elemzéshez két csoportra osztottam a vizsgálati személyeket a lakóhelyük szerint. Az egyik csoportot a községben élők (község csoport), míg a másik csoportot a városban élők (város csoport) alkotják. A község csoportban 22, a város csoportba 106 kitöltő tartozik. Ezekben a csoportokban a „Tud a környezetében példát arra, hogy nem az anya maradt otthon a gyerekekkel?” kérdésnél többen is tapasztalták már környezetükben, hogy nem az anya maradt otthon a gyermekekkel. Ez a kérdés nem reprezentálja jól a két csoport (város és község) válaszadóit, hiszen nem az ő saját családjukról van szó. Az elemzést ezután az első hipotézishez hasonlóan a „Véleménye szerint meddig kell/kellene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?„ kérdésre adott válaszokon keresztül vizsgáltam. A község csoportban senki nem válaszolta azt, hogy a gyermek ideálisan iskolakezdésig maradjon otthon, míg a város csoportban 10 ilyen válasz is érkezett. A két csoport statisztikailag nem hasonlítható össze, mivel a csoportok elemszáma nagyban eltér egymástól. Előzetes feltételezésem szerint kisebb településen azért is maradnak tovább otthon a nők a gyermekükkel, mert minél messzebb laknak egy-egy nagyvárostól, annál kevesebb a munkalehetőség, és a gyermeknevelési támogatások (a gyermek 3 éves koráig mindenképp) megvédi őket a fenyegető munkanélküliségtől. A dokumentumelemzésnél feldolgozott Területfejlesztési Program dokumentációja ezt sajnálatos módon alátámasztja, hogy Borsod-Abaúj-

Zemplén vármegyében mennyire sok leszakadó terület található, ahol még fenyegetőbb a korai iskolaelhagyás, a munkanélküliség, a mélyszegénység.

A negyedik hipotézisem, mely szerint **„Bár nemcsak az anya, hanem az apa vagy a nagyszülő is igénybe veheti a gyermekekkel kapcsolatos ellátásokat, általánosságban még nem elfogadott az, hogyha az anya visszamegy dolgozni, és más marad helyette otthon a gyerekekkel. Községben ez még kevésbé elfogadott, mint a városokban.”**, nem igazolódott be, így a hipotézisemet elvetem.

Ennek vizsgálatára az előbbi hipotézisek mintájára csoportba rendeztem a kérdőív kitöltőit. A két csoport a község és város csoport, előbbibe a községben élőket, utóbbiba a városban és vármegyeszékhelyen élőket soroltam. A község csoportban 22 fő, a város csoportba 106 fő került. A hipotézist a vizsgálati személyek az „Ön szerint napjainkban társadalmilag mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel?” kérdésre adott válaszain keresztül vizsgáltam. Az eredmény szerint a válaszadók kevésbé elfogadottnak vagy inkább elfogadottnak tekintik azt, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel. A nullhipotézis, hogy a két csoport között nincs szignifikáns különbség. A hipotézist a vizsgálati személyek az „Ön szerint napjainkban társadalmilag mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel?” kérdésre adott válaszain keresztül vizsgáltam. A két településtípus válaszait elemezve feltűnő, hogy habár eltérő szerkezetben, de ugyanolyan aránnyal fogadják el azt, hogy az anyám kívül más maradjon otthon a gyermekkel. A „teljesen elfogadott” és az „inkább elfogadott” válaszok együttes aránya mindkét csoport esetén a 36%-os érték körül mozog. Az elutasítók esetén szintén eltér a két válasz aránya a csoporton belül, ami azt jelelő, hogy ez a kérdés még mindig középpontjában áll, hiszen a szélső értéken lévő válaszok aránya nagymértékben eltér a csoportok esetén. Az összes válaszadóra jutó adatok szintén az eddig megismert átlaghoz tartanak, így a két csoport között nincs szignifikáns különbség.

Az ötödik hipotézisem, mely szerint **„A kisgyermekes nők elhelyezkedésének nehézségét felismerték mind a városi, mind a megyei intézmények, azonban kevés intézkedést hajtottak végre a probléma megoldása érdekében.”**, ez a hipotézisem beigazolódott. A két vizsgált dokumentumban csak nagyon kevés erre vonatkozó tervet találtam. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Program nem is foglalkoztatásról, hanem foglalkoztathatóságról ír. Érdekes lenne egy gazdaságilag fejlett megyével összehasonlítva elvégezni a hasonló dokumentumok elemzését, véleményem szerint a gazdaság és foglalkoztatás

teljesen más dimenziót találnánk benne, például ha demográfiai adataiban erősödő Pest megyével vetnénk össze (nem is feltétlenül Budapesttel, hanem az agglomerációval, ahová sok család költözik ki a fővárosból). Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Esélyegyenlőségi Programja már közelebb jár a probléma megoldásában, legalább is abban, hogy realisabb értékeli a fejlesztendő területeket, de a hangsúlyt csupán a bölcsődék infrastrukturális fejlesztésére teszi, ebből az is látszik, hogy régi, műszaki szempontból elavult épületekről van szó. Az anyagi források korlátozottak, nem telik belőlük egyszerre újak építésére és a régiek karbantartására is.

Javaslatok

Bár a Családvédelmi Akcióterv számos anyagi támogatást nyújtott az elmúlt években, a legszegényebb rétegeken nem tudott segíteni. Például a Kisgyermeket nevelő családok lakásfelújítási támogatása igénybevételéhez több milliós önerővel kellett rendelkezni, aminek az 50 %-a később visszaigényelhető volt, de a felújítást előtte saját forrásból kellett elvégeznie a családoknak, a CSOK és a Babaváró hitel felvételéhez pedig munkajogviszonnyal kell rendelkeznie a háztársaknak. A három vagy több gyermeket nevelő anyák egész életükre szóló SZJA mentessége is falakba ütközik ott, hogy munkabért kell hozzá kapni, amiből igénybe vehető az adómentesség, tehát szintén munkajogviszony szükséges hozzá. Ahogy azt a diplomadolgozatomban feldolgozott Kohorszvizsgálatból kiderült, a nagyobb gyermekszám magával hozza a munkavállalás képtelenségét, minél magasabb a gyermekszám, az anyák annál inkább inaktívabbá válnak munkaerő-piaci szempontból. A jövő évre meghirdetett CSOK Plusz pedig szintén az átlag felett kereső háztartásoknak kedvez, hiszen ez egy hitelfelvétel, melynek egy része a megszületett gyermekek számától függően támogatássá alakul. Azonban a hitelfeltételhez a banki hitelvizsgálatnak meg kell felelni, a teljes kihasználásához a legmagasabb fizetési sávba kell tartoznia a családoknak, amelyből a leszakadó rétegek szintén kiesnek.

A fenti példákat azért tartottam fontosnak leírni, hogy látszódjék: az anyagi támogatás nem elég, humán szolgáltatásokra van szükség a kormányzat által áhított demográfiai növekedéshez, ugyanis a 2022-es népszámlálás előzetes adatai szerint a termékenységi arányszám a 2022-es évben 1,52 volt. Ezt ki kell egészíteni magas szintű oktató-nevelő munkával, így a sürgető pedagógushiányt is meg kell oldani, mert egy erősen előregedő szakmáról van, a frissen végzettek között sok a pályát elhagyó, vagy a pályára nem is lépő óvodapedagógus,

tanító, tanár. Habár ez komoly anyagi ösztönzés, a jelenleg fennálló bölcsődei-óvodai-iskolai problémákat, pedagógushiányt nem oldja meg, a férőhelyeket nem érinti.

Bár én nem is csupán a férőhelyek növelését látom kitűzendő célnak, hanem új bölcsődék nyitását, mert sok olyan külvárosi/kertvárosi területe van Miskolcnak, ahol nincs bölcsődei elérhetőség. Ez esetben a kisgyermekes anyáknak túl nagy távolságot kell megtennie az otthonuk-gyermekük bölcsődéje-munkahelyük között, ami nagy idővesztéssel jár, napi szinten az erős belvárosi forgalom miatt nem kivitelezhető. Ezért is válaszolhatta több miskolci lakos is a kérdőívemben, hogy nincs a lakóhelyükön bölcsőde, mert a közvetlen környezetükre értették. Miskolc felépítését tekintve a belvárosi részből és hozzá az elmúlt évszázadban csatlakozó kertvárosi részekből áll, amelyek korábban falvak voltak. Ezekben a külső kerületekben - egyetlen egyet kivéve – nincsenek bölcsődék, ami nagy infrastrukturális hiányosság a nők elhelyezkedésének támogatásában.

Mivel diplomadolgozatom témája a kisgyermekes anyák helyzete, kisgyermeknevelés volt, így azt gondolom, hogy ezzel a témával is már egészen korán, általános iskolában kell foglalkozni az adott szintén, úgy mint szexuális felvilágosítás, évente többször is foglalkozni a témával, nem csak egy-egy osztályfőnöki órára elhívni a területi védőnőt, valamint csecsemő- és kisgyermekgondozás, szintén a védőnői hálózat bevonásával. Úgy gondolom, ez a két terület hozzájárulhatna az egészségneveléshez, amelyről a TFP-ben szintén olvasható, hogy a megyében élőknek nagyon alacsony az egészségtudatossága, a lakosság egészségmagatartása kedvezőtlen (devianciák, függőségek, kései orvoshoz fordulás, alacsony betegségészlelési képesség). Ahogy azt a kisgyermekkel otthon lévő apák fejezetben is írtam, a védőnői hálózat alkalmas lenne annak feltérképezésére is, hogy valóban mennyi apa van otthon a gyermekével ténylegesen, és nem csak a GYED-et veszi ő igénybe. Ez egy ismeretlen területe a 21. századi magyar társadalomkutatásnak az apákat illetően.

Öröndetesnek találom, hogy a Nemzeti Alaptantervbe bekerül a pályaorientáció, az Életvitel és gyakorlat műveltségterületen belül kapott helyet. Úgy gondolom, hogy erre még nagyobb hangsúlyt kellene fektetni, az életpálya-szemléletnek megfelelően már 5. osztálytól elkezdni, mert a sajnálatos korai iskolaelhagyás miatt, ha ezt a 7-8. osztályra hagyjuk, már nem jutnak el mindenkinek a szükséges információk.

A központi kormányzati kommunikáció azt sugallja, hogy a Családvédelmi Akcióterv elemei hozzájárulnak a gyermekszám növeléséhez, a családokat ösztönzi több gyermek vállalására, fellendítette az építőipart is, ami a GPD növeléséhez hozzájárult, azonban ez magával göngyölítette az ingatlanok és építőanyagok árának drasztikus növekedését, ami által a már többször említett legalsó rétegek még nehezebben tudnak saját ingatlanhoz jutni. A 2022-es Népszámlálásból az is kiderült, hogy tovább nőtt a legalsó és felfelső társadalmi réteg közötti különbség.

5. Összefoglalás

Ahogy azzal diplomadolgozatomban bevezetését is kezdtem, aligha akad olyan erős indulatokat kiváltó téma, mint a kisgyermeknevelés és a kisgyermekes anyák munkaerő-piaci helyzete. Ezek közül az a legelterjedtebb vélemény, hogy a gyerekek hároméves koráig egész nap szüksége van az anyára. Ha ez nem teljesül, veszélybe kerülhet az érzelmi biztonsága, a kiegyensúlyozott és zavartalan fejlődése. Ennek azonban sokkal árnyaltabb a kép. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy elképesztően sokszínű mintázatot találunk arra a világon, hogy egy anya mennyi időt tölt vagy tölthet otthon a gyerekével szülési szabadság formájában. Az igazán jó megoldás ezen a területen is az lenne, ha – külső kényszerektől függetlenül – az anya és a gyerek közös szükséglete határozhatná meg, mennyi időt töltenek együtt, nem pedig a nappali gyermekfelügyeleti intézmények férőhelyei és az anyagi helyzet.

Ma már tudjuk a különböző kutatásokból, hogy a gyermek akkor van jól, ha a szülei is jól vannak. A jóllét azonban nem egyenlő az egész napos jelenléttel. Az pedig nagyon sok mindentől függ, hogy melyik szülő szorong attól, hogy vissza kell mennie, dolgozni, és melyik attól, hogy otthon kell maradni. Alapvetően már ott kezd elcsúszni a dolog, ha bármelyiket csinálni kell, meg kell felelni a társadalmi normának. A szülőktől látott példa már kisgyermekkorban beépül a viselkedési repertoárba. A nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi elvárás és az egyéni beállítódás közötti egybeesés vagy eltérés jelentős hatással bír a nők gyermekvállalási tervére és annak realizálására. Ha az összetársadalmi attitűd nem esik egybe az egyéni nézetekkel, az feszültséget generálhat az egyén és a társadalom között, megnehezítve az egyén életcéljainak elérését.

Egy – a diplomadolgozatomban is feldolgozott - tanulmány kitért a közép-kelet-európai történelmi-politikai változásokra, melyek hatással voltak a gyermekvállalásra, mivel a poszt-szocialista országokban a változás iránya eltér a nyugat-európai tendenciától. A szocialista rendszer elvben támogatta a nők munkavállalását, azonban a magas női foglalkoztatottság mellett a nők otthoni terhei is nagyon magasak voltak. A rendszerváltást követően a nemi szerepek konzervatívabbá váltak, majd elkezdődött egy lassú liberalizálódás. Az új állapot a nők helyzetét újra a háztartásban jelölte ki, hogy helyreállítsa a férfiak tekintélyét a családon belül. Az azóta eltelt közel 3 évtizedben egyre elfogadottabbá vált az a nézet, hogy az anya keresőtevékenysége nem okoz törést a gyermekek fejlődésében és a család életében, a két-keresős családmódel mára már elengedhetlen a család biztonsága érdekében.

A hazai kutatások eredményei általában azt mutatják, hogy a magyar társadalom család- és gyermekbarát, még ha a tényleges demográfiai adatok nem követik ezt az értékrendet, mivel egyre elterjedtebbek az alternatív családmodellekkel kapcsolatos megengedő vélemények. Hazánkban korlátozottak a nők lehetőségei, kevés a részmunkaidős munka, emellett a hosszabb idejű szülési szabadság sokáig távolt tartja őket a munkaerő-piacról, ami megnehezíti az elhelyezkedést és a reintegrációt. A bőkezű családtámogatások egyik hátránya viszont az, hogy sok időre kiszakítják a nőket a munkaerő-piac vérpezsgéséből, ami miatt később nehezebben tudtak újra elhelyezkedni.

Napjainkban nagyon népszerűek és egyre inkább terjedőben vannak az atipikus foglalkoztatási formák, mint például a részmunkaidő, távmunka (beleértve a home office-t is), határozott idejű foglalkoztatás, munkaerő-kölcsönzés, gigeconomy. A szakemberek pozitívan értékelik az újonnan megjelenő módozatokat, a jövő rugalmas munkaerő-piacát és a hatékony foglalkoztatást látják bennük. A 2008-as gazdasági válság, majd a világjárvány okozta gazdasági visszaesés felszámolásakor még jobban előtérbe kerültek, azonban a tipikus foglalkoztatási forma dominanciája még ebben az időszakban is megmaradt. Magyarországon erős az a munkavállalói attitűd, hogy az érintettek kényszerből dolgoznak részmunkaidőben, ha tehetnék, teljes munkaidős formában dolgoznának.

Az utóbbi időben megfigyelhető egy hagyományostól eltérő családfelfogás a kétkeresős családmodellel kapcsolatban: az új típusú, gondoskodó apakép. Olyannyira gondoskodó, hogy az apa vállalja magára a háztartási munkát és a gyermekgondozást, és az anya tér vissza a munkaerő-piacra. A kutatásban 31 apával készített interjún keresztül 4 apatípust különböztetett meg a családtámogatások igénybevétele és a munkavégzés szempontjából, de mindegyikükről elmondható, hogy a gyermekkel való kapcsolatot előbbre helyezték a munkával és karrierrel szemben. Kutatásukban azokra a kérdésekre keresték a választ, hogy milyen apatípusok határozhatóak meg, milyen a vizsgált apák munkaerő-piaci státusza és munkavégzéssel összefüggő attitűdjei.

Az elméleti fejezetet az 5 hipotézis, majd a kutatási eredmények bemutatása követte. Kérdőíves kutatást végeztem, melyben kisgyermekneveléssel kapcsolatos attitűdökre, családbarát munkahelyekre, kisgyermekes anyák munkába való visszatérésével foglalkoztam. A vizsgálat többféle eredményt hozott, így a hipotéziseimből több nem is igazolódott be, mert sokkal összetettebb kérdéskörrel van szó, mely nem csupán a család attitűdjén, hanem az oktatási intézmények struktúráján is múlik, több dimenzióban kell tekinteni erre a témára,

nem pedig pálcát törni az anyák felett, akármennyi ideig is vannak otthon a gyermekükkel, és támogatni őket összetársadalmi szinten a munkába való minél gördülékenyebb visszatérésben.

Ezért utána a dokumentumelemzéshez egy városi és megyei szintű program dokumentációját választottam, hogy nem csak az állampolgárok, hanem a közigazgatási szervezők szempontjait is lássam. Javaslataim között több ötlet is szerepel, de mind-mind humán szakemberek bevonását jelenti, hogy ezeket a társadalmi problémákat megoldhassuk, így témaválasztásom releváns az általam végzett szakon. Úgy gondolom, hogy e sürgető társadalmi probléma humán szakemberek által még visszafordítható lenne, de ahhoz anyagi forrásra, magasan kvalifikált szakemberekre van szükség, mert hiába a sokféle gyermekvállalást ösztönző támogatás, a demográfiai mutatók egyre sötétebben festenek, amire a 2022-ben elvégzett népszámlálás friss adatai talán még jobban rávilágítanak majd, hogy egyre sürgetőbb e preventív folyamatok elindítása.

Diplomadolgozatom summájaként azt tudom megfogalmazni, hogy minden család úgy működik ahogy tud, hagyni kéne, hogy külső hatás nélkül hozzák meg a családok az őket érintő döntéseket társadalmi elvárás és anyagi kényszer nélkül.

Irodalomjegyzék

- Atkinson, Rita L. (1995): Pszichológia. Budapest, Osiris Kiadó
- Borbíró F. – Fábri A. – Szarka E. (2006): A nő és hivatása II. - Szemelvények a magyarországi nők kérdés történetéből 1866-1895. Budapest, Kortárs Kiadó
- Bugán A. (1994): Érték és viselkedés. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Drjenovszky Zs. – Sztáray Kézdy É. (2021): Kisgyermekes szülők a munkaerőpiacon: Otthonlévő apák – dolgozó anyák (I. rész). Új munkaügyi szemle. II. évfolyam. 4. szám.
- Fahlén S. (2014): Does Gender Matter? Policies, Norms and the Gender Gap in Workto-Home and Home-to-Work Conflict Across Europe. In: Community, Work & Family, 17. 371–391. old.
- Faragó K. – Karcag J. (1988): Attitűd- és véleménymérés. In Mérei F. – Szakács F. (szerk.): Pszichodiagnosztikai vademecum I/2. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 7-37. old.
- Halász L. – Hunyady Gy. – Marton L. M. (1979): Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Kocka, J. (2001): Az európai történelem egyik problémája: a munka. Korall. 2. évf. Ősz-Tél. 5-17. old.
- Kőműves, Zs. – Lengyel, L. – Benedek, D. (2017): Examination of equal opportunities for women in the Labour market. In: Szendrő, K. – Horváthné, Kovács B. – Barna, R. (szerk.): Proceedings of the 6th International Conference of Economic Sciences. Kaposvár, Kaposvár University
- Koncz K. (2008): Nők a munkaerőpiacon. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Women's Studies Központ
- Lukács E. (2007): A nők gazdasági szerepvállalása Magyarországon a XXI. század elején. In: Pelczné Gáll I. (szerk.) VII. Regionális Tanácsadási Konferencia. 2007. szeptember 27. Miskolc, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar
- Molnár Z. (2020): A nők szerepe a háborús háterszágban Magyarországon, 1914–1918. Hadtudományi Szemle. 13. évfolyam. 2. szám. 143-154. old.

Munkácsi F. (2022): Atipikus vélemény a részmunkaidős foglalkoztatásról. *Opus et Educatio*. 9. évfolyam. 1. szám. 115-126. old.

Murinkó L. (2014): A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás. *Szociológiai Szemle*. 2014/1. szám. 67-101. old.

Nippel, W. (2001): *A hatalom virtuózai - Periklésztől Maoig*. Budapest, Korona Kiadó

Ökrös F. - Boros J. – Fábián I. – Kapitány B. – Kis R. – Kopcsó K. – Sándor N. G. – Šindýlková Zs. – Spéder Zs. – Szabados D. – Szabó L. – Veroszta Zs. (2023): Kutatási jelentések 108. Kohorsz '18 Magyar születési kohorszvizsgálat. Jelentés az anyai munkavállalás vizsgálatáról. *Demográfia*. 108. szám.

Pacsuta I. (2013): Az érték funkciója. *Szociálpedagógia*. 2013/1-2. 58–67. old.

Pápay N. – Rigó A. – Nagybányai Nagy O. – Soltész A. (2014): A gyermekvállalási attitűdök alakulásának pszichoszociális meghatározói. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*. 2014. 1. 1-30. old.

Platón (1988): *Az állam*. Budapest, Gondolat Kiadó

Pongrácz T. – S. Molnár E. (2011): Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása. In Nagy I. – Pongrácz T. (szerk.): *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011*. Budapest, TÁRKI, 192-206. old.

Smith, E. R. – Mackie, D. M. – Claypool, H. M. (2016): *Szociálpszichológia*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó

Thornton, A. – Philipov, D (2007): Developmental Idealism and Family and Demographic Change in Central and Eastern Europe. *European Demographic Research Papers* 3. Vienna Institute of Demography of the Austrian Academy of Sciences, Wien.

Tóth O. – Dupcsik Cs. (2007): Családok és formák – változások az utóbbi 50 évben Magyarországon. *Demográfia*. 50 (4). 430-437.

Vágner V. (2021): Hátrányos helyzetű munkavállalókkal kapcsolatos munkavállalói attitűdök vizsgálata. *Új munkaügyi szemle*. II. évfolyam. 4. szám. 55-66. old.

Zeman, K. – Beaujouan, É. – Brzozowska, Z. – Sobotka, T. (2018): Cohort fertility decline in low fertility countries: Decomposition using party progression ratios. Demographic Research, 38 (25). 651-690. old.

Egyéb források

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

Letöltés: 2023. október 26.

Borbíró F. (2012): „A nő szüli ugyan a férfiút, de a férfi alkotja a törvényt”. A nők helyzete és a nőkérdés alakulása a 19. századi Magyarországon

<http://arkadiafolyoirat.hu/index.php/4-a-no/127-a-no-szuli-ugyan-a-ferfiut-de-a-ferfi-al-ko-tja-a-torvenyt-a-nok-helyzete-es-a-nokerdes-alakulasa-a-19-szazadi-magyarorszagon>

Letöltés: 2023. május 12.

Eurostat

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190801-1>

Letöltés: 2023. november 2.

McKinsey Global Institute's Power of parity (2015): Executive summary

http://www.mckinsey.com/insights/growth/how_advancing_womens_equality_can_add_12_trillion_to_global_growth

Letöltés: 2023. június 9.

Szent Benedek regulája

https://pannonhalmifoapatsag.hu/wp-content/uploads/2019/01/regula_magyar.pdf

Letöltés: 2023. május 30.

Mellékletek

1. számú melléklet: A kutatáshoz felhasznált kérdőív

Tisztelt Kitöltő!

Turi Evelin vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem emberi erőforrás tanácsadó MA szakos végzős hallgatója. Diplomadolgozatomban a kisgyermek-neveléssel kapcsolatos attitűdöket vizsgálom Borsod-Abaúj- Zemplén vármegyében. Kérem, segítse vizsgálatomat a 23 kérdésből álló kérdőívem kitöltésével, ha Ön életvitelszerűen Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében él, életkora pedig 18 és 65 év közé esik. A kitöltés önkéntes és anonim, maximum 5-10 percet vesz igénybe. A válaszokat összegezve diplomadolgozatomban fogom felhasználni.

Megtisztelő segítségét ezúton is köszönöm!

1. Neme

- férfi
- nő

2. Lakóhely

- Miskolc
- város BAZ vármegyében
- község BAZ vármegyében
- egyéb

3. Életkor

18 és 65 közötti szám

4. Iskolai végzettség

- általános iskola
- érettségi
- szakiskola/szakmunkásképző
- érettségi szakmával együtt/ technikum
- felsőfokú végzettség (BA/BSC, MA/MSc, főiskola, egyetem)
- egyéb:

5. Családi állapot

- egyedülálló
- kapcsolatban, (bejegyzett) élettársi kapcsolatban
- házas
- elvált, özvegy
- egyéb:

6. Foglalkozása

- tanuló
- alkalmazott
- egyéni vagy társas vállalkozó
- munkanélküli, álláskereső
- jelenleg CSED-en/GYED-en/GYES-en/GYET-en van
- háztartásbeli
- nyugdíjas
- egyéb: ...

7. Milyen szektorban dolgozik vagy dolgozott a legutóbb?

- állami/közszféra
- forprofit szféra
- nonprofit szféra
- még nem dolgoztam

8. Ön vezető beosztásban dolgozik vagy dolgozott legutóbbi munkahelyén?

- Igen
- Nem
- még nem dolgoztam

9. Gyermekének száma

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5 vagy több

10. Tud a környezetében példát arra, hogy nem az anya maradt otthon a gyerekekkel? Ha igen, ki maradt otthon a gyerekekkel?

- Nem tudok
- Igen, az apa maradt otthon
- Igen, a nagyszülő maradt otthon
- Igen, más maradt otthon, éspedig:...

11. Ön szerint napjainkban társadalmilag mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel?

- Teljesen elfogadott
- Inkább elfogadott
- Kevéssé elfogadott
- Nem elfogadott

12. Az ön családjában ki maradt otthon a gyerekekkel?

- anya
- apa
- nagyszülő
- gyám
- nevelőszülő
- nincs gyermekem

13. Milyen szempontok alapján döntötték/döntenék el, hogy ki maradjon otthon a kisbabával?
(több válasz is megjelölhető)

- szülők beosztása, keresete
- anyagi helyzet
- hagyomány
- babához való lelki kötődés
- nagyobb testvér léte
- bölcsőde, óvoda elérhetősége
- nagyszülők elérhetősége
- egyéb:

14. Véleménye szerint meddig kell/kellene otthon maradni a gyerekekkel a gyermek fejlődése szempontjából?

- 5 hetes korig vagy annál kevesebb
- maximum 15 hetes korig
- maximum 20 hetes korig
- maximum fél éves korig
- maximum 1 éves korig
- maximum 2 éves korig
- maximum 3 éves korig/óvoda kezdetéig
- maximum iskola kezdetéig

15. Hány éves volt Ön, amikor az első gyermeke született?

- 18 alatt
- 18-25
- 26-30
- 31-35
- 36-40
- 41 fölött
- nincs gyermekem

16. Családalapítás szempontjából melyiket tartja fontosnak a következők közül? Több válasz is lehetséges!

- stabil párkapcsolat
- házasság
- biztos munkahely
- előrelépési lehetőségek, kiszámítható karrier a munkahelyen
- stabil anyagi háttér
- saját tulajdonú ingatlan
- nagyszülői segítség elérhetősége
- egészségügyi ellátás megfelelősége
- állami támogatás
- kórház közelsége, elérhetősége
- bölcsőde, óvoda elérhetősége
- egyéb gyermekfelügyeleti lehetőség
- egyéb:

17. Az ön lakóhelyén van bölcsőde?

- Igen
- Nem
- nem tudom

18. Beíratná a gyermekét bölcsődébe?

- Igen
- Nem
- nem tudom

19. Fontosnak tartja-e, hogy egy munkahely családbarát legyen?

- Igen
- Nem
- nem tudom

20. Az ön munkahelyén vannak családbarát intézkedések? Kérjük, jelölje be az összeset, ami igaz az ön munkahelyére!

- Nincs családbarát intézkedés
- 4 órás részmunkaidős foglalkoztatás
- 6 órás részmunkaidős foglalkoztatás
- rugalmas munkavégzés
- távmunka lehetősége
- home office lehetősége
- munkahelyi bölcsőde
- munkahelyi óvoda
- apaszabadság napjainak kibővítése
- Családos rendezvények
- Családi kedvezmények (munkahelyhez kötött)
- egyéb:

21. Véleménye szerint milyen akadályok adódhatnak egy kisgyermekes nőnél, amikor vissza szeretne térni a munkaerő-piacra?

- gyermek elhelyezése
- gyermekkel és családdal kapcsolatos teendők ellátása (pl. betegség idején)
- közlekedési nehézségek
- hátrányos megkülönböztetés
- kiesés a karrierépítésből
- elavult végzettség, szaktudás
- a kiesett munkahelyi gyakorlat visszaépítése (kompetenciák, ismeretek)
- prioritások átértékelése
- időmenedzsment problémák
- önbizalomhiány
- egyéb:

22. Mi a véleménye arról, hogy ha egy nő háztartásbeliként vagy főállású anyaként tovább otthon marad, mint a gyermek óvodaköteles kora?

kifejtős

23. Az elmúlt évek állami családpolitikai intézkedései befolyásolták-e az Ön gyermekvállalással kapcsolatos terveit? Például CSOK, Babaváró támogatás, Kisgyermeket nevelő családok otthonfelújítási támogatása, CSED összegének növekedése, stb.

- Nem befolyásolták, mert...
- Igen, befolyásolták, mert...
- Nem ismerem a fent felsoroltakat.

Kérem, ha a témával kapcsolatosan bármilyen észrevétele, véleménye van, ossza meg velem! Ez egy attitűdvizsgálat, szívesen olvasom a témával kapcsolatos véleményét!

E-mail címem: evelinturi@freemail.hu

Köszönöm a segítséget!

4. számú melléklet: Táblázatok jegyzéke

1. táblázat Táblázat Hipotézis 1. vizsgálatához	58
2. táblázat Táblázat Hipotézis 1. vizsgálatához	58
3. táblázat Táblázat Hipotézis 2. vizsgálatához	60
4. táblázat Táblázat Hipotézis 2. vizsgálatához	61
5. táblázat Táblázat Hipotézis 3. vizsgálatához	62
6. táblázat Táblázat Hipotézis 3. vizsgálatához	63
7. táblázat Táblázat Hipotézis 4. vizsgálatához	64
8. táblázat Táblázat Hipotézis 4. vizsgálatához	65

5. számú melléklet: Ábrák jegyzéke

1. ábra A faktorok átlagértéke és szórása országoként.....	9
2. ábra A gyermeknevelési munkamegosztás indexének átlagértékei országok és nemek szerint	10
3. ábra: Nemek közti egyenlőség mutatói	17
4. ábra: Gender Parity Score (GPS) – Nemek közti egyenlőség mérőszáma.....	18
5. ábra Az Anyaság-reprezentációk Skála, a Fertilitás-tudatosság Skála és a Big Five Kérdőív reliabilitási mutatói.....	24
6. ábra A teljes termékenységi arányszám néhány európai országban (1980-2016).....	26
7. ábra Családtámogatási ellátások 2018-as adatai.....	29
9. ábra Válaszadók nemének eloszlása.....	39
10. ábra Válaszadók lakóhelyének eloszlása.....	39
11. ábra Válaszadók lakóhelyének és nemének kapcsolata.....	40
12. ábra Válaszadók életkora.....	40
13. ábra Válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége	41
14. ábra Válaszadók lakóhelyének és legmagasabb iskolai végzettségének kapcsolata	42
15. ábra Válaszadók családi állapota.....	42
16. ábra Válaszadók foglalkozása	43
17. ábra Válaszadók iskolai végzettségének és vezetői beosztásának kapcsolata.....	44
18. ábra A kérdőívet kitöltők nemének és munkahelyi vezető pozíciójának kapcsolata	44
19. ábra Válaszadók gyermekeinek száma	45
20. ábra Válaszadók tapasztalata arról, hogy az anyától eltérő személy maradt otthon a gyermekkel	46
21. ábra Válaszadók tapasztalata arról, hogy mennyire elfogadott, ha nem az anya marad otthon a gyermekkel	46
22. ábra Válaszadók legfőbb szempontjai arról, hogy ki maradjon otthon a gyermekkel ..	47
23. ábra Az anyától eltérő személy otthon maradásának társadalmi elfogadottsága és a ténylegesen otthon maradó személy	48
24. ábra Bölcsődei beíratási hajlandóság és a gyermek maximális otthonléti idejének kapcsolata	49
25. ábra Anya kora első gyermek születésekor	50
26. ábra Bölcsőde elérhetősége lakhelyen és a beíratkozási hajlandóság kapcsolata	51
27. ábra Munkahelyeken elérhető családbarát intézkedések	52
28. ábra Leggyakrabban előforduló akadályok a munkaerő-piacra való visszatérésben (több válasz megjelölésével).....	52
29. ábra Bölcsődei beíratkozási hajlandóság lakóhely szerint	60
30. ábra Egy vagy kétkeresős családmoddell lakóhelyenként.....	63
31. ábra Az anyán kívül otthon maradók elfogadottsága lakóhelyenként	65
32. ábra Borsod-Abaúj-Zemplén megye fejlesztési célrendszere	68
33. ábra A 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek/nyilvántartott állásukeresők száma és aránya nemek szerint	71
34. ábra Állásukeresők összetétele nem és kor szerint a decemberi zárónapon.....	73
35. ábra Munkaerőpiaci igényeken alapuló képzés és minőségi szolgáltatások biztosítása	75
36. ábra Kisgyermekes nevelő nők munkavállalását támogató intézkedések	76

Függelékek

Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Turi Evelin (hallgató Neptun azonosítója: E23SFI) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakedolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: 2023.november 1.

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:

TURI EVELIN

A Hallgató Neptun kódja:

E235F1

A dolgozat címe:

KISGYERMEK-NEVELÉSSÉGI KAPCSOLATOS ATITRÓVIZSGÁLAT
2023 BORSOD-ABAUJ-ZEMPLEN VÁRMEGYÉBEN

A megjelenés éve:

2023

A konzulens intézetének neve:

VIDÉKFEJLESZTÉSI ÉS FENNTARTHATÓSÁG GAZDASÁG INFORMATIKA

A konzulens tanszékének a neve:

HUMANITUDINUMI ÉS SZAKKÉPZÉSI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

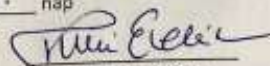
Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023. év NOVEMBER hó 1. nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

Tartalmi kivonat

Kisgyermek-neveléssel kapcsolatos attitűdvizsgálat Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

Turi Evelin

Emberi erőforrás tanácsadó mesterszak, levelező munkarend

Vidékefejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet

Humántudományi és Szakképzési tanszék

Belső témavezető: Dr. Suhajda Csilla Judit, egyetemi docens

Külső témavezető: -

Aligha akad olyan erős indulatokat kiváltó téma, mint a kisgyermeknevelés és a kisgyermekes anyák munkaerő-piaci helyzete. Ezek közül az a legelterjedtebb vélemény, hogy a gyerekeknek hároméves koráig egész nap szüksége van az anyára. Ha ez nem teljesül, veszélybe kerülhet az érzelmi biztonsága, a kiegyensúlyozott és zavartalan fejlődése. Ennek azonban sokkal árnyaltabb a kép. Diplomadolgozatomban ezt a kérdéskört jártam körbe: munkám első felében a kisgyermek-neveléssel, attitűddel, kisgyermekes anyák munkába való visszatérésével, gyermekükkel otthon maradó apák esetével, kohorszvizsgálattal foglalkoztam. Ma már tudjuk a különböző kutatásokból, hogy a gyermek akkor van jól, ha a szülei is jól vannak. A nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi elvárás és az egyéni beállítódás közötti egybeesés vagy eltérés jelentős hatással bír a nők gyermekvállalási tervére és annak realizálására. Ha az összetársadalmi attitűd nem esik egybe az egyéni nézetekkel, az feszültséget generálhat az egyén és a társadalom között, megnehezítve az egyén életcéljainak elérését. A hazai kutatások eredményei általában azt mutatják, hogy a magyar társadalom család- és gyermekbarát, még ha a tényleges demográfiai adatok nem követik ezt az értékrendet, mivel egyre elterjedtebbek az alternatív családmodellekkel kapcsolatos megengedő vélemények.

Kérdőíves kutatást végeztem, mely a kisgyermek-neveléssel kapcsolatos attitűdöket vizsgálta (bölcsokei beiratkozás, kisgyermekes anyák munkába való visszatérése, családbarát munkahelyek), majd a válaszokat elemeztem hipotéziseim mentén, az eredményeket ábrákkal szemléltettem. A témához közel álló szövegeket kerestem a dokumentumelemzéshez, választásom Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Esélyegyenlőségi Programjára és Borsod-

Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Programjára esett. Öt hipotézist állítottam fel a kétféle módszertanhoz, melyből több nem igazolódott be, ami azt mutatja, hogy mennyire összetett, több dimenzióból álló témáról beszélünk.

Hazánkban korlátozottak a nők lehetőségei, kevés a részmunkaidős munka, emellett a hosszabb idejű szülési szabadság sokáig távolt tartja őket a munkaerő-piactól, ami megnehezíti az elhelyezkedést és a reintegrációt. Napjainkban nagyon népszerűek és egyre inkább terjedőben vannak az atipikus foglalkoztatási formák, mint például a részmunkaidő, távmunka (beleértve a home office-t is), határozott idejű foglalkoztatás, munkaerő-kölcsönzés, gigeconomy.

Javasлатаim között több ötlet is szerepel, de mind-mind humán szakemberek bevonását jelenti, hogy ezeket a társadalmi problémákat megoldhassuk, így témaválasztásom releváns az általam végzett szakon. Úgy gondolom, hogy e sürgető társadalmi probléma humán szakemberek által még visszafordítható lenne, de ahhoz anyagi forrásra, magasan kvalifikált szakemberekre van szükség, mert hiába a sokféle gyermekvállalást ösztönző támogatás, a demográfiai mutatók egyre sötétebben festenek, amire a 2022-ben elvégzett népszámlálás friss adatai talán még jobban rávilágítanak majd, hogy egyre sürgetőbb e preventív folyamatok elindítása.

Diplomadolgozatom summájaként azt tudom megfogalmazni, hogy minden család úgy működik, ahogy tud, hagyni kéne, hogy maguk hozzák meg a családok az őket érintő döntéseket társadalmi elvárás és anyagi kényszer nélkül.